UNIVERSITATEA DIN CLUJ
ŞI
INSTITUTELE EI DE EDUCAŢIE

Memoriu înaintat M. S. Regelui Ferdinand I.

DE

ONISIFOR GHIBU

profesor universitar, membru corespondent al Academiei Române, comandor al ordinului „Coroana României", fost secretar general al Resortului de Culte şi Instrucţie publică din Transilvania.

CU DOUĂ ANEXE:

Universitatea naţională a Daciei superioare

DE

VASILE PÂRVAN

profesor la Universitatea din Bucureşti, membru al Academiei Române

şi

Sufletul dela Oxford

DE

CONSTANTIN MUREŞANU

licenţiat în Filosofie şi Drept

CLUJ, 1922

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE «ARDEALUL», STRADA MEMORANDULUI Nr. 22

Preţul: 25 Lei.

www.digibuc.ro

UNIVERSITATEA DIN CLUJ
ŞI
INSTITUTELE EI DE EDUCAŢIE

Memoriu înaintat M. S. Regelui Ferdinand I.

DE

ONISIFOR GHIBU

profesor universitar, membru corespondent al Academiei Române, comandor al ordinului „Coroana României", fost secretar general al Resortului de Culte şi Instrucţie publică din Transilvania.

CU DOUĂ ANEXE:

Universitatea naţională a Daciei superioare

DE

VASILE PÂRVAN

profesor la Universitatea din Bucureşti, membru al Academiei Române

şi

Sufletul dela Oxford

DE

CONSTANTIN MUREŞANU

licenţiat în Filosofie şi Drept

CLUJ, 1922

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE «ARDEALUL», STRADA MEMORANDULUI Nr. 22

www.digibuc.ro

MAIESTĂȚII SALE

FERDINAND I,

REGELE TUTUROR ROMÂNILOR.

www.digibuc.ro

SUMARUL:

Prefață: Motivare către M. S. Regele.

I. Universitatea românească din Cluj. — operă a marilor vremuri de prefacere.

II. Ea voia să aibă un caracter propriu, superior și celui moștenit dela Unguri și celui din Vechiul Regat.

III. Ea avea să imprime Clujului timbrul de oraș per eminentiam universitar. Asemănarea cu Strassburgul.

IV. Nu numai cultivatoare a științei, ci și îndrumătoare a educației, după principiile valorificate de secole în instituțiile universitare ale Angliei.

V. Crearea Căminurilor studențești, ca institute de educație și impunerea lor ca o obligație a Societății, nu a Statului. Atmosfera culturală și socială a Căminurilor studențești. Contactul lor cu cultura latină și anglo-saxonă. Directorul de cămin ca părinte al tinerimei.

VI. Țărani ardeleni repatriați din Crimea își dau obolul lor pentru îndrumarea tinerimei universitare.

VII. Transformarea fostei pepiniere de maghiarizare, cunoscută sub numele de „Casa Invățătorilor", în „Colegiul Latin", menit a da viitorilor profesori secundari o îndrumare în direcția geniului rasei noastre. Legăturile acestui Colegiu cu institutele similare din Italia, Franța și Anglia. Schimb de studenți între țările latine.

VIII. Casa Invățătorilor, ca unealtă de desnaționatizare a Nemaghiarilor pe timpul dominațiunei ungurești.

IX. C. I. în posesiunea Statului român care-i schimbă destinațiunea

X. Invățătorii români nu reclamă pe seama lor Casa din chestiune.

XI. In schimb, o reclamă Universitatea, pentru scopurile ei educative.

XII. Consiliul dirigent al Transilvaniei dă Universității C. I. cu obligația de a o organiza ca Colegiu.

XIII. Asociația învățătorilor români din Transilvania se constitue în moștenitoare a C I. și o reclamă pe seama sa. Consiliul Dirigent nu găsește întemeiat punctul de vedere de drept al Asociației, și lasă Casa Invățătorilor Universității.

XIV. Desființarea Consiliului Dirigent aduce în fruntea învățământului din Transilvania persoane, cari pun școala în serviciul politicei de partid și a intereselor personale.

XV. Universitatea protestează împotriva intenției Ministerului de a da Colegiul Latin pe mâna învățătorilor, calificând această încercare drept „crimă națională", iar din punct de vedere juridic, ca »erezie în drept.«

XVI. Lămuriri pentru publicul mare privitoare la C. I.

XVII. Din motive de politică de partid, Ministerul de Instrucție, ignorând pur și simplu Universitatea, desființează Colegiul Latin.

XIII. Universitatea află din gazete măsurile pe cari ministerul politicianizat, le ia pe socoteala ei. La telegrama ei urgentă, Ministerul răspunde abia după trei săptămâni, sancționând ilegalitatea și călcând autonomia universității.

XIX. Secretarul general al Instrucției din Transilvania, călcând angajamentul față de Universitate și față de Minister, aprobă singur Statutele Casei Invățătorilor, copiate după cele ungurești. Prin aceste statute se impun Statului obligațiuni materiale în favorul învățătorimei înhămate la politica de partid a guvernului Averescu. Cu nedreptățirea învățătorilor neromâni, cari au înființat Casa Invățătorilor, și a tuturor învățătorilor și profesorilor din celelalte provincii ale țării, se crează revoltătoare privilegii și hatâruri câtorva învățători ardeleni politicianizați.

XX. Universitatea protestează. Statutele ilegale sunt înlocuite brevi manu cu o Convenție adhoc între C. I. și Universitate. In sensul

www.digibuc.ro

Convenţiei C. I. are doi directori şi rezervată e pentru studenţii în litere şi ştiinţe. Educaţia şi disciplina o exercită Universitatea, — Casa Invăţătorilor are exclusiv partea administrativă.

XXI. In vreme ce se creează legături cu institute de educaţie din Grecia, Italia şi Franţa (schimb de studenţi şi de publicaţii, călătorii etc), învăţătorimea română din Ardeal distruge până şi inscripţia Col. Latin.

XXII. Noii conducători ai C. I.; foşti slujbaşi unguri şi modeşti învăţători confesionali cu spinarea vecinic încovoiată. Directorul C. I. trece dintr'un partid politic în cellalt, cu gândul la propriul său interes. Pentru un moment, condamnă politica, pentru a se arunca apoi definitiv în valurile ei. Incurajat de conducătorii statului, ameninţă cu „forţa", dacă acasta nu va împlini pretensiunile învăţătorimii.

XXIII. Conducătorii statului demoralizează învăţătorimea şi o îndeamnă la anarhie.

XXIV. Casa Invăţătorilor ajunge astfel cuib de politicianism fără scrupul şi exploatatare a statului, până la excrocherie. Se jefueste statul, pentru a face tot felul de hatâruri învăţătorimei redusă la rolul de agent electoral.

XXV. Politica culturală şi financiară a Statului duce la ruină şi demoralizare.

XXVI. C. I. în loc de institut de cultură şi educaţie — sediu al „Băncii învăţătorilor".

XXVII. C. I. — cuib de anarhie. Directorul C. I. se socoteşte stăpân al Statului şi nu se supune nici dispoziţiilor Ministerului, nici Universităţii. El sfidează cu acelaş curaj şi Statul şi Universitatea şi Dreptul şi Adevărul. Directoratul gen. al Instr. din Ardeal — complice al operei de anarhie — din motive de politică de partid. Un profesor universitar, membru coresp. al Academiei Române, fost secretar general al Resortului de Instrucţie din Transilvania şi comandor al «Coroanei României», batjocurit într'un mod de necrezut de către conducerea C. I., — nu găseşte nicăiri dreptate şi, după ce ameninţă că va da în judecată Statul pentru abuz de putere şi anarhie, se vede nevoit a apela la însuş Regele ţării pentru a pune capăt anarhiei generale dela C. I.

XXIII. Invăţătorii din Transilvania mai ocupă şi un al doilea Cămin dela Unguri, tot în Cluj. Pe banii Statului, ei îşi adăpostesc acolo ficele lor.

XXIX. Fostul director al Colegiului Latin cere în faţa acestui fapt, ca Universitatea să reclame dela Stat mutarea Casei Invăţătorilor în acest nou Cămin şi retrocedarea Colegiului Latin Universităţii,

XXX. Necesitatea reînfiinţării Col. Latin — o necesitate naţională.

XXXI. El trebue să facă parte din Institutul de Pedagogie, pe care-l reclamă interesul general al şcoalelor şi al culturei ardelene, în prima linie, şi al celei româneşti, în general.

Concluziuni propuse Maiestăţii Sale Regelui:

1. pentru readucerea în Transilvania a unei atmosfere de cinste şi de patriotism, în locul celei de politicianism corupt, care ameninţă cu distrugerea Statul.

2. pentru înfiinţarea unei direcţii speciale a Invăţământului superior.

3. pentru revizuirea radicală a situaţiei Casei Invăţătorilor din Cluj şi pedepsirea exemplară a funcţionarilor cari au întrodus şi menţinut anarhia.

4. pentru reînfiinţarea Colegiului Latin şi

5. pentru chemarea la viaţă a Institutului de Pedagogie.

Anexe: I. Universitatea naţională a Daciei superioare de V. Pârvan.
II. Sufletul dela Oxford, de Constantin Mureşan.

Epilog. Directoratul general al Instrucţiei din Transilvania se scuză — foarte tardiv — împotriva acuzaţiei ce is'a adus, de abuz de putere şi de anarhie.

www.digibuc.ro

MAIESTATE,

Când, la 2 Februarie 1920, cu prilejul inaugurării festive a Universităţii din Cluj, aţi binevoit prea graţios a-mi conferi ordinul «Coroana României» în gradul de comandor, aţi aflat de cuviinţă să-mi amintiţi modesta activitate desfăşurată în Basarabia în epoca de trezire a ei la viaţă românească, precum şi pe cea desvoltată în Transilvania înainte de războiu şi după unirea ei cu România, — încheind că, în special pentru silinţele mele depuse în serviciul organizării Universităţii din Cluj, m'am făcut vrednic să port «Coroana României.»

Recunoaşterea de care Maiestatea Voastră a binevoit a mă învrednici, m'a mişcat adânc şi ea a fost pentru mine un îndemn mai mult pentru a lucra spre binele Patriei mărite şi, în special, pentru progresul înaltei şcoale căreia mi-am dedicat întreaga viaţă.

Ca unul care am fost ales de Soartă să preiau, înainte de aceasta cu trei ani de zile, pe seama Statului român, Universitatea din Cluj, căreia i-am închinat apoi întreaga mea putere de muncă, — simţind marea răspundere ce o am în faţa Istoriei pentru întreaga desvoltare a acestui înalt aşezământ de cultură şi cunoscând interesul şi dragostea pe care Maiestatea Voastră le-a manifestat totdeauna faţă de el, — m'am simţit dator să mă adresez prin acest Memoriu *deadreptul către Maiestatea Voastră, spre a-I supune înaltei aprecieri câteva momente cu totul hotărîtoare*

www.digibuc.ro

pentru îndrumarea educației tinerimei noastre universitare și a culturei și vieții noastre naționale peste tot.

Intâmplările dureroase ale ultimilor ani au creat în Transilvania o atmosferă morală atât de grea, încât spre a putea servi, în împrejurările date, marile principii conducătoare ale vieții noastre naționale, n'am mai găsit altă cale deschisă, decât cea spre Maiestatea Voastră. Politicianismul fără scrupul a înăbușit atât de mult viața publică a acestei țări, încât numai Maiestatea Voastră mai poate aduce îmbunătățirea capabilă să ne salveze.

Sunt convins că Maiestatea Voastră, îngrijat cu drept cuvânt de viitorul Țării, Va găsi modalitatea pentru rezolvirea justă a chestiunilor presintate în Memoriul de față, dând prin aceasta Universității noastre putința de a fi ceea ce în adevăr trebue să fie, și restabilind în acelaș timp atmosfera de înaltă moralitate a vieții publice din această țară.

Cluj, 12 Maiu 1922 (a treia aniversară a preluării Universității din Cluj pe seama Statului român).

Al Maiestății Voastre prea plecat și prea supus

ONISIFOR GHIBU
profesor universitar.

www.digibuc.ro

I.

Printre puţinele lucruri solide cari s'au făcut în Transilvania dela Unire încoace este, fără îndoială, Universitatea din Cluj, deschisă în toamna anului 1919, la câteva luni după memorabila adunare naţională dela Alba-Iulia. **Universitatea din Cluj.**

„Au fost mulţi cari n'au crezut cu putinţă acest lucru, greu de realizat chiar în ţări cu o tradiţie seculară" — scrie primul rector al Universităţii din Cluj, d. Sextil Puşcariu, în Raportul său despre activitatea Universităţii în primul ei an de funcţionare, raport publicat în I. Anuar al Universităţii din Cluj. „Iar dacă totuş a fost posibil ca în toamna anului 1919, la termenul fixat, Universitatea românească a Daciei superioare să-şi înceapă activitatea în condiţiuni de cari avem, cred, dreptul să fim mulţumiţi, aceasta se datoreşte înainte de toate faptului că, în vremuri de prefacere s'au găsit oameni cari să aibă curajul să se descătuşeze de formele convenţionale şi să-şi asume toată răspunderea pentru faptele lor". (Pg. 2).

„Cei aleşi prin voinţa naţiunei în fruntea treburilor obşteşti, în toiul preocupărilor uriaşe de a introduce un regim nou şi o viaţă ordonată într'o provincie secătuită de războiul îndelungat şi tulburată de idei revoluţionare", au înţeles pe deplin misiunea înaltă pe care trebuia să o îndeplinească această Universitate. Gândul lor nu era să înjghebeze în Cluj o simplă traducere în româneşte a fostei Universităţi ungureşti sau o copie a Universităţilor din Vechiul Regat, ci să dea viaţă unei instituţii care să facă dovada înaintea lumei întregi, că poporul nostru este capabil de cultură şi că a meritat să fie stăpân pe întreg pământul pe care-l revendicase o mie de ani.

II.

Sunt ţări în cari sub Universitate se înţelege o şcoală superioară unde un număr de profesori ţin lecţii pentru un număr de studenţi, — şi unde între cei dintâi şi între cei din urmă nu mai este nici un alt fel de legătură. Dar sunt şi ţări de **Caracterul propriu al nouei Universităţi.**

www.digibuc.ro

acelea în cari sub Universitate se înţelege o viaţă comună ştiintifică, socială şi s'ar putea zice chiar familiară a profesorilor cu studenţii şi, până la un loc, cu societatea. Intre ţările cele dintâi era şi România veche, între cele din urmă este Anglia şi America.

Intemeietorii Universităţii din Cluj au vrut ca această Universitate să fie în bună parte, după modelul celor engleze, însă corespunzând geniului nostru național şi de rassă. De aceea Consiliul Dirigent al Transilvaniei a făcut apel, pe lângă alţi savanţi ai neamului nostru, şi la d. V. Pârvan, autorul larg conceputului studiu relativ la organizarea pe baze noui a Universităţii din Cluj*), studiu pe care, pentru importanţa lui ne-am luat voie a-l reproduce, cu autorizaţia autorului, la sfârşitul acestei lucrări. Mai mult chiar, după deschiderea Universităţii, căreia d. Pârvan i-a consacrat un întreg semestru din activitatea sa, Consiliul Dirigent, prin mine, i-a făcut în modul cel mai stăruitor propunerea ca dsa să se transfere definitiv la Cluj în calitatea de director al învăţământului superior, şi să puie în practică rând pe rând întreg proiectul său, pentru care C. D. se angaja să voteze sumele de bani necesare. Din nefericire pentru Universitatea noastră d. Pârvan a fost împiedecat de alte datorii să primească această însărcinare, care ar fi pus Universitatea noastră pe o cale de desvoltare cât se poate de favorabilă.

Totuş, şi fără concursul d-lui Pârvan, C. D. a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru a organiza atât ştiinţa, cât şi viaţa nouei Universităţi conform unor exigenţe cât mai avansate.

III.

Clujul ca oraş per eminentiam universitar

Paralel cu aceasta, C. D. şi-a dat din capul locului foarte bine seama de însemnătatea general-culturală a noului centru de viaţă românească, care trebuia să devie de aci încolo Clujul, în comparaţie cu celelalte centre vechi şi nouă ale României întregite. Clujul nu trebuia să devie un centru politic care să rivalizeze cu Bucureştii şi nici un centru comercial, care să încerce a întrece Oradea-Mare, Timişoara, Galaţii sau oricare alt oraş comercial al ţării, — în schimb el trebuia să devie un

*) Universitatea națională a Daciei superioare. Păreri propuse public Marelui Sfat Național al Românilor din Ardeal, Banat şi Ţara ungurească Luceafărul (Bucureşti, 1914, Nr. 6 (Martie).

www.digibuc.ro

mare centru cultural, el trebuia să devie oraşul românesc per eminentiam universitar.

Fără a imita pe Franţa, care a acordat din prima zi după armistiţiul din 1918, o atenţiune cu totul deosebită Strassburg-ului, pentru desvoltarea Universităţii căruia a alocat încă în bugetul anului 1919 suma de 27 milioane de franci, C. D. a înţeles că dintre toate punctele în cari se dă pe teritoriul României întregite, războiul între noi şi între rassele străine cărora le fuseserăm supuşi, cel mai important este Clujul, ca cel mai avansat post cultural spre Apus, şi pentru Universitatea căruia în consecinţă nici un sacrificiu nu trebuia să pară prea mare.

De aceea a ţinut C. D. ca însaş inaugurarea Universităţii românească să se facă cu un fast, care nu numai că a întrecut orice proporţii cunoscute până aci la astfel de ocaziuni, chiar şi în ţările cele mai înaintate, dar care i-a asigurat din primele luni ale existenţei ei un loc de onoare printre Universităţile din lume, — de aceea a ţinut ca corpul didactic al Universităţii să fie recrutat în modul cel mai ireproşabil şi întregit cu un frumos număr de profesori francezi, — de aceea a votat pentru desvoltarea Universităţii, pe lângă creditele ordinare curente, încă 50 milioane Lei, din cari să se creeze o serie întreagă de institute noui, menite a o pune în timpul cel mai scurt în situaţia de a rivaliza cu Universitatea din Bucureşti şi, cu timpul de a o şi întrece.

IV.

Viaţa studenţească în noua Universitate. Căminurile studenţeşti.

Mână 'n mână, cu asigurarea desvoltării vieţii ştiinţifice a Universităţii din Cluj, C. D. a căutat să dea o rezolvire cât se poate mai bună şi chestiunii îndrumării vieţii studenţeşti. Consecvent acestei preocupări el a deschis imediat Căminul studenţesc, în fruntea căruia a pus un profesor universitar care nu trebuia să fie un simplu administrator, ci un părinte sufletesc al tinerimei, un educator, un director de conştiinţe. Căminul nu avea să mai fie, ca pe timpul Ungurilor, un simplu hotel de studenţi, ci o mare familie menită a da tinerilor, pe lângă adăpost şi hrană, şi o educaţie socială şi naţională, precum şi un ajutor ştiinţific pe care Universitatea singură nu-l poate oferi.

In acelaş timp C. D. a dat Universităţii pentru acelaş scop

www.digibuc.ro

un al doilea imobil potrivit şi anume Casa învăţătorilor. Aceste două căminuri aveau să cuprindă pe studenţi separat, după facultăţi: primul pe cei dela Medicină şi Drept, al doilea pe cei dela Litere şi Ştiinţe.

Acesta din urmă, plecând dela necesităţile carierei de profesor pentru care se pregătesc studenţii celor două facultăţi, precum şi dela necesităţile culturale speciale ale poporului nostru din această parte, avea să fie organizat în formă de colegiu, din care cauză i s'a şi dat oficial numele de COLEGIU LATIN.

V.

Căminurile studenţeşti — o obligaţie a întregei societăţi — nu a statului

Una din notele caracteristice pe care trebuia să o aibă căminurile studenţeşti, notă exprimată şi în ultimul alineat al memoriului de mai sus, era că acestea trebuesc susţinute nu din banii statului, care a ieşit atât de zdrobit materialiceşte din războiu, ci din banul marelui public românesc. Universitatea nu trebue să fie numai a studenţilor şi a profesorilor, ci a societăţii întregi care pe deoparte trebue să o ajute în cele materiale, iar pe de alta să se împărtăşească cât mai mult de binefacerile ei culturale şi ştiinţifice. In acest sens Resortul Cultelor a şi făcut către Universitate o adresă (Nr. 12.003/1910) de următorul cuprins:

Domnule Rector!

După cum Vă este cunoscut. Consiliul Dirigent a acordat pentru studenţii Universităţii din Cluj 350 burse şi semiburse, constătătoare din locuinţă şi întreţinere în cele două Căminuri. Senatul universitar a distribuit la timp bursele şi, până în momentul de faţă, ambele căminuri s'au împopulat. Rămâne acum ca Universitatea să desăvârşească opera, organizând viaţa internă a căminurilor aşa, încât ele să nu fie numai institute unde studenţii să-şi aibă locuinţa şi masa, ci unde ei să poată avea şi condiţii superioare de ordin cultural, ştiinţific, social şi moral. Căminurile trebue să completeze activitatea Universităţii pe toate căile, potrivit necesităţilor speciale ale timpului şi ale neamului nostru. Ele trebue să fie institute de educaţie şi îndrumare, la fel cu institutele similare ale poporului din Apus şi în special din Anglia.

In acest sens, pentru a putea asigura realizarea tuturor scopurilor pe cari le-a urmărit C. D. prin acordarea marelui

www.digibuc.ro

număr de burse, Vă rog D-le Rector să binevoiţi a lua prin Senatul universitar, următoarele măsuri:

1. Să ne recomandaţi de urgenţă pe unul dintre Domnii profesori ai Universităţii, care este străbătut de importanţa misiunii acestor Căminuri, spre a-l numi director al Căminului studenţilor (Mensa Academica), care este o directă anexă a a Universităţii. Directorul va avea locuinţă şi intreţinere gratuită în Cămin, pentru sine şi pentru familia sa, şi va fi ajutat în îndeplinirea misiunei sale de un administrator şi de Comisiunea de supraveghere exmisă de Senatul universitar şi completată cu alţi membrii, conform regulamentului Căminului.

2. Să elaboraţi de urgenţă Regulamentul Căminului, luând ca bază alăturatul regulament unguresc, de până acum şi să priveghiaţi pentru aplicarea corectă a dispoziţiilor referitoare la ordinea şi la viaţa internă a Căminului.

3. Să luaţi măsuri pentru organizarea în cadrul Căminului, a unor cursuri de limba franceză şi de limba engleză, a căror cunoaştere este indispensabilă de aici încolo pentru intelectualii noştri. Fiecare bursier este obligat a urma cel puţin una din aceste două limbi vii, cari se vor preda de către cei doi lectori universitari, dd. G. Oprescu şi P. Grimm, în câte 5 ore pe săptămână. Veţi căuta ca organizarea acestor cursuri să se facă în cele mai bune condiţii.

4. Să ne faceţi propuneri cu privire la organizarea de conferinţe sistematice din diferitele materii, unele pentru toţi bursierii, altele numai pentru studenţii dela aceeaşi facultate. Credem că este absolut necesară o serie de conferinţe despre Limba românească, despre Literatura şi Istoria românească, pe cari bursierii, în mare majoritate dela Medicină, Drept şi Ştiinţe, nu le cunosc şi a căror cunoaştere este indispensabilă oricărui intectual român. De asemenea, trebuesc ţinute conferinţe de cuprins social şi naţional de actualitate, evitând, bineînţeles, chestiunile de politică fluctuantă.

5. Să ne presintaţi un plan după care se vor ţinea, pe facultăţi, conferinţe din domeniul ştiinţelor aparţinătoare respectivei facultăţi. Aceste conferinţe, cari ar putea lua şi caracterul de discuţii libere, ar avea menirea să adâncească, să amplifice şi să verifice cunoştinţele pe cari profesorii le împărtăşesc studenţilor la Universitate,

www.digibuc.ro

Cursurile de sub p. 5 şi 6, ţinute de profesorii universitari, vor fi retribuite după o cheie relativ la care, prin aceasta am onoarea a Vă cere şi părerea Dvoastră.

Afară de profesorii universitari vor putea ţine conferinţe şi alte persoane cunoscute în viaţa noastră culturală, dacă se vor anunţa prealabil la Comisiunea Căminului, respectiv la Directorul.

6. Să puneţi în vedere bursierilor că Consiliul Dirigent, care a luat asupra sa atâtea sarcini materiale, aşteaptă dela toţi bursierii o purtare morală neexcepţionabilă şi spor bun în studii. Toţi bursieri vor trebui să dea dovadă despre aceasta prin colocvii la sfârşitul semestrelor. Cei cari vor contraveni Regulamentului Căminului sau nu vor dovedi spor bun în studii, îşi vor pierde bursa la sfârşitul semestrului.

7. Să iniţiaţi o colectă în stil mare în favorul Căminului Studenţesc, căci nu este just ca toate sacrificiile de această natură să le suporte numai Statul. Societatea este datoare să vie şi ea cu obolul ei la susţinerea conducătorilor ei de mâne. Să nu uităm că ungurii au făcut „Mensa Academica“ din Cluj aproape numai din contribuţiile benevole ale particularilor. Nu trebue să ne răzimăm numai în oficialitate, care se poate întâmpla la un moment dat, să nu mai fie în stare a susţinea instituţii atât de folositoare, punându-le în situaţii cu totul perplexe.

Sunt convis, D-le Rector, că On. Senat Universitar va lua cât mai repede măsurile indicate şi că ne veţi raporta cu privire la ele.

Cluj, 18. Noemvrie 1919.

p. Şeful resortului:
O. GHIBU

Senatul Universitar a însărcinat cu ducerea la îndeplinire a acestor dispoziţii Comisiunea Căminurilor, care, bineînţeles că avea nevoie de timp pentru a putea îndeplini toate acestea în condiţii mulţumitoare.

Totuş, imediat ea a inactivat lecţiile de limbi streine, a numit un director al Căminului în persoana D-lui I. Lupaş, a elaborat Regulamentul Căminului şi a iniţiat o colectă care a at în câteva luni de zile peste 700.000 Lei.

www.digibuc.ro

VI.

„Fondul ardelenilor emigraţi în Rusia“ pentru Colegiul Latin

Pentru Colegiul Latin Resortul Cultelor dobândise o donaţiune de 100.000 ruble din partea Românilor ardeleni emigraţi în Crimea şi repatriaţi la 1919 în urma stăruinţelor Consiliului Dirigent. Eu vizitasem la 1918 pe acei Români, cu ai căror bani se tipăreşte şi cartea de faţă, şi cari repatriaţi şi în urma sfaturilor mele, au ţinut să aducă pe altarul ţării lor întregite o jertfă, atribuită de C. D. apoi Colegiului Latin. Este atât de mişcătoare scrisoarea pe care o trimit ei Consiliului Dirigent, încât ea merită să fie publicată aici în întregime, deodată cu numele celor cari au contribuit la colectă. Iată

DECLARAŢIA.

Subscrişii Români transilvăneni, fiind în drum spre casă, venim — la propunerea d-lui Const. Tipuriţă, delegatul Consiliului Dirigent pentru Românii emigraţi în Crimea (Rusia) — a declara, cumcă în semn de mulţămită faţă de Atotputernicul care ne-a învrednicit şi pe noi, ceice de mai mulţi ani pribegim prin ţări străine, să vedem glia strămoşească desrobită, să vedem plaiurile cari odinioară erau stràbătute de turmele părinţilor noştri, eliberate de sub jugul unguresc, — că de bunăvoie dăm fiecare după puterile noastre, o parte din agoniseala noastră pentru orfanii acelora, cari au căzut pe câmpul de luptă. Dăm cu dragă inimă, când ne gândim că de aici încolo nu vom mai fi siliţi să părăsim munţii noştri, pribegind cu turmele prin stepele Rusiei îndepărtate, ci liberi vom putea trăi aici acasă. Dăm cu dragă inimă, căci ştim că obolul nostru nu se va folosi pentru interese străine, ci pentru sprijinul şi întărirea neamului românesc. Ca ajutorul nostru să aibă efectul dorit, declarăm că fiecare dăm din agoniseala ce avem asupra noastră cel puţin 10%, punând întreaga sumă la dispoziţia onor. Consiliu Dirigent român din Transilvania, să dispună asupra ei în felul amintit de noi mai sus, sau dupăcum crede că reclamă interesele neamului. Cu atât mai vârtos credem de cuviinţă să facem această jertfă, fiindcă mulţi dintre noi cu drag am fi intrat în rândurile acelora, cari au luptat cu arma pentru desrobirea neamului, împrejurările însă nepermiţându-ne, venim pe calea aceasta să ne arătăm dragostea faţă de neam.

www.digibuc.ro

Sperăm că darul nostru, care isvoreşte din inimă curată, va fi primit şi întrebuinţat pentru întărirea României-Mari.

Aşa să ne ajute Dumnezeu!

Sevastopol, la 18 Septembrie 1919.

Ioan Pleşa 5400 ruble, Dumitru Beju 4000 ruble, Dumitru Fleaca 3000 ruble, Ioan Roşu, Ioan Fleaca, Constantin Monta, Gheorghe Oana, Gheorghe Suciu, Ioan Suciu, Dumitru Tanase, Mihaiu Ghenie, Dumitru Ranga, Ioan St. Popa câte 1000 ruble, Dumitru Oana 750 ruble, Gligor Apostolescu, Gheorghe Roşu, Ioan Voicu, Const. Palmeş, Dumitru M. Verza, Dumitru Arsin, Bucur Schiopescu, Const. Drăgoiu, Dumitru Monta, Ioan V. Ranga, Nicolae N. Sipot, Ioan D. Beju, Vasile Verza câte 500 ruble, Gavrilă Ghenie, Nicolae Sipot, Ioan Nistor, Dumitru Muntean, Gheorghe Ghenie, Constantin Nistor, câte 250 ruble, Ioan Preda 100 ruble — toţi din comuna Rod (jud. Sibiiului), Nicolae Juga 5000 ruble, Simion Schitea 4000 ruble, Petru Bunea 3000 ruble, Ioan M. Ciorogariu, Nicolae Dancu, Ioan Pricâ, Ioan Popa câte 2000 ruble, Ioan D. Gligor 1500 ruble, Ioan Câmpean, Ioan Bumbea, Gheorghe Rodeanu, Vasile N. Juga, Ilie N. Juga, Ioan Candid Popa, Ioan St. Popa, Petru Pricâ, Dumitru Pricâ, Ioan Dancu, Nicolae Oprean, Nicolae N. Rodean, Simion Lal câte 1000 ruble, Ioan D. Dancu, Ioan P. Hânsa, Const. N. David, Petru Hosu, Dumitru J. Rodeanu, Ioan Lal câte 1000 ruble, Dumitru Schitea, Ioan D. Domnariu, Ioan Răceu, Stefan Bunea, Dumitru M. Ciorogariu câte 250 ruble, toţi din Tilişca (acelaş judeţ), Ioan Măniţiu 1000 ruble, Nicolae Muntean, Ioan Vonica, Aron Toma, Stan Muntean câte 500 ruble, Ioan Văleanu, Traian Măniţiu, Ilie Marcu câte 250 ruble, toţi din Poiana Sibiiului, Const. Mânea 5000, Moise Mânea 3000, Ioan P. Ittu, Ioan I. Mara, Ioan Hoadreă câte 1000 ruble, Nicolae N. Ittu, Dumitru Oancea câte 500 ruble; — toţi din Vale (acelaş jud.), Ioan Tăban 1000, Dumitru Hanzu 750 ruble, — ambii din Cacova, Petru Bârs din Sibiel 750 ruble, Nicolae Goşa din Sălişte 500 ruble, Constantin Stăncău din Uricani (jud. Huniedoara) 250 ruble, Filimon Vas din Arpaşul de jos 250 ruble, Gherasim Rusu din Ghijasa de sus 250 ruble, Achim Dârlosan din Ighişdorf 250 ruble, Irimie Boţan din Spătac 250 ruble şi diferiţi alţii 10.000 ruble. Suma totală 100.000 adecă una sută

www.digibuc.ro

mii ruble. (Cf. Resortul cultelor Nr. 379.919 presidial. Prezintat la 27 Octombrie 1919).

Luând act cu mulţumită de această mişcătoare donaţiune, C. D. a destinat-o pentru «Colegiul Latin» ca fond pentru burse pe seama studenţilor în litere cu adausul că fondul va purta numele: Fondul ardelenilor emigraţi în Crimea.

VII.

Cel dintâiu colegiu: „Colegiul Latin"

Colegiul acesta al cărui program se desemna şi întregea în mod deosebit şi prin atribuitul său de „latin", şi al cărui director interimal fusesem numit eu, şi-a întemeiat încă în anul I o frumoasă bibliotecă românească, a introdus lecţii obligătoare de limba franceză respectiv engleză, în anul al doilea (1920/21) el adăpostea chiar în cuprinsul său un profesor francez şi un profesor italian, meniţi a familiariza pe membrii colegiului cu limba şi cu cultura acestor două naţiuni surori, de cari Ardealul fusese silit să trăiască până aci atât de izolat.

In Septemvrie 1920, după un an de experienţe, Senatul universitar luase deja în studiu un proiect de organizare definitivă a colegiului, organizare care trebuia să înceapă în Octomvrie acelaş an şi să se desăvârşească an de an, prin crearea unei tradiţii solide şi sănătoase.

Las să urmeze aici memoriul din chestiune:

Proiectul de organizare a Colegiului Latin.

Domnule Rector!

Aflându-ne în preajma deschiderii noului an Universitar (1920/21), subsemnatul, în calitatea mea de director al «Colegiului Latin» îmi iau libertatea a Vă ruga să binevoiţi a dispune luarea măsurilor necesare în vederea organizării «Colegiului Latin» potrivit indiciilor date la timpul său de Consiliul Dirigent, Resortul Cultelor, precum şi necesităţilor Universităţii şi, în general, ale şcoalei şi culturii noastre naţionale.

După cum s'a comunicat prin ordinul Nr. 3721/1920 al Resortului de Culte şi Instrucţiune publică, Colegiul latin va avea să cuprindă începând cu acest an şcolar, pe cei 100 bursieri ai celor doua facultăţi, de litere şi de ştiinţe, de a căror îndrumare cât mai bună să se îngrijească după norme pe care le va stabili anume Universitatea, rămânând ca studenţii în drept şi medicină să fie adăpostiţi în «Căminul Studenţesc.»

www.digibuc.ro

În înţelesul acestui ordin subsemnatul m'am ocupat cu proiectul de organizare a «Colegiului Latin» în conformitate şi cu intenţiile Consiliului Dirigent şi cu nevoile întregului învăţământ românesc pe cari, ca secretar general al acestui Resort am avut prilejul să le cunosc destul de aproape timp de un an şi jumătate.

În cele următoare îmi iau voie să Vă supun acest proiect de organizare, cu rugămintea să binevoiţi a-l transpune de urgenţă Onor. Senat Universitar spre studiu şi eventuală aprobare. Protectului însuş, las să-i premeargă o paranteză şi o scurtă expunere de motive care va ilustra şi mai bine necesitatea organizării «Colegiului Latin» pe bazele indicate de mine.

Paranteza: Congresul Asociaţiei învăţătorilor ţinut la 1-2 August a. c. în Cluj a cerut Onor. Secretariatului general al Instrucţiunii ca «Colegiul Latin» să fie dat Asociaţiei învăţătorilor, aşa cum a fost subt unguri. După cum am auzit, d. Secretar general li-a promis învăţătorilor că le va satisface dorinţa.

Pentru orientarea D-voastră ţin să Vă fac cunoscut că actualul «Colegiu Latin» a fost făcut la 1902 de statul unguresc şi dat în folosinţa învăţătorilor spre a-şi putea creşte copiii la Universitatea din Cluj. Statul român luând locul statului unguresc, a dispus de averea moştenită dela acesta aşa cum i-au cerut interesele speciale ale lui; adesea el a schimbat destinaţia unei clădiri, fiindcă aceasta o cereau consideraţii de ordin mai înalt. Astfel, ca să amintesc numai câteva din sutele de cazuri petrecute în Transilvania: la Cluj statul a instalat în localul şcoalei normale de fete Comandamentul corpului VI. de Armată, aşezând şcoala normală de fete în localul unei şcoli primare; în Odorheiu a aşezat în localul şcoalei reale un orfelinat pentru orfanii de războiu, în Târgul-Mureşului a aşezat o şcoală normală în localul destinat pentru prefectura judeţului, in Sibiiu liceul de fete într'o cazarmă, în Satul mare a aşezat în localul destinat şcoalei comerciale un spital ş. a.*) Ce babilonie ar fi, dacă fiecare instituţie care a scăpat din mână un local de-al

*) Astăzi aş mai putea adaogă că în Institutul de Zoologie al Universităţii din Cluj s'a mai instalat noul Institut de Speologie, în Institutul Pasteur noul Institut de Radiologie şi cel de Igienă Socială, — apoi în Cazarma honvezilor din Sibiiu şcoala normală confesională, în Institutul de corecţiune din Cluj, un orfelinat, etc. etc.

www.digibuc.ro

statului, lăsându-se condusă numai de punctul ei de vedere unilateral, ar face acum proces statului pentrucă acesta, orientându-se după toate punctele lui de vedere, a fost pus în situaţia să judece şi să lucreze altcum decum cerea tradiţia ungurească?

Statul român, în cazul de faţă în adevăr a socotit că cea mai mare necesitate a întregului învăţământ naţional din Transilvania nu este în prima linie creşterea copiilor de învăţători, ci este formarea cât mai desăvârşită a unui corp de profesori la înălţimea cerinţelor de astăzi, şi de ceea a dat fostei „Case a învăţătorilor“ o destinaţie în acest sens. De altfel Casa aceasta a fost a învăţătorilor unguri din Transilvania, pe cari statul unguresc ţinea să-i răsplătească şi în acest chip pentru serviciile de maghiarizare aduse printre Români. Gestul făcut de statul unguresc prin cedarea acestei case nu se adresa de fapt dăscălimei, ci agenţilor de maghiarizare. Învăţătorii români nu pot revendica din nici un punct de vedere ca un drept al lor fosta Casă a învăţătorilor, căci nici supt unguri nu a fost a lor şi ei n'au contribuit cu nici un filer la „Fondul Eötvös“, cu ajutorul căruia s'a ridicat la timp, în parte, această casă. Numai românii renegaţi erau membrii ai societăţilor ungureşti, iar cuvântul acelora, chiar dacă s'au convertit, nu poate fi luat în seamă în cazul de faţă.

De altfel trebue să relevez că statul român a respectat tot ce se putea respecta din tradiţia ungurească a «Casei învăţătorilor», anume el a pus în vedere învăţătorilor, că fiii lor vor fi primiţi cu precădere în „Colegiul Latin“ şi în „Căminul Studentesc“, ca bursieri. Ceeace însă nu le putea acorda Statul cu nici un preţ era conducerea însăş a Colegiului, pe care a crezut că este mai just să o încredinţeze Universităţii.

Este mai presus de orice discuţie că un institut Universitar nu va putea fi condus nici când aşa de bine de o asociaţie de învăţători, cum poate fi condus de Universitate, prin organele ei. Un profesor universitar va fi de sigur mai în măsură se dea o îndrumare studenţimii universitare decât un învăţător, care în cazul de faţă, după dorinţa Congesului Asociaţiei, este el însuş un student al Universităţii noastre. (d. A. Pora).

Îmi place a crede, Domnule Rector, că în cazul că necesitatea ar cere, nu veţi întârzia a apăra cu toată energia

www.digibuc.ro

dreptul, pe care Universitatea l'a dobândit dela stat şi nu veţi lăsa ca Colegiul latin, care până acum a fost ce e drept numai în stare embrionară, să fie distrus. De altfel mă măgulesc cu speranţa, că Onor. Secretariat. va şti să respecte şi din parte-i autonomia Universităţii şi nu va căuta să frustreze cea mai înaltă instituţie culturală a ţării, de o anexă a ei, fără de care nu va fi în stare să servească tocmai cea mai cardinală trebuinţă a culturei noastre. Dacă chestiunea schimbării caracterului C. L. a luat la Onor. Secretariat general această întorsătură din consideraţii de ordin personal sau de ordin politic, şi dacă eu sunt acea persoană din pricina căreia instituţia este expusă să îndure o astfel de transformare nefavorabilă, prin aceasta cu onoare pun la dispoziţia d-voastră postul de Director al Colegiului Latin. Chestiunea organizării acestui Colegiu este mult mai importantă de cât să-i fie permis cuiva să o exploateze în orice chip pentru un interes personal sau politic, sau din dorinţă de răzbunare.

Expunerea de motive.

Dupăce Provedinţa divină ne-a învrednicit să vedem realizată unitatea naţională, este datoria noastră supremă de a ne îngriji pe toate căile ca să ridicăm poporul şi statul român la un nivel de cultură si de ştiinţă superior celuia la care au putut ajunge popoarele conlocuitoare, cari în trecut au fost mai favorizate de soartă decât noi. Mijlocul cel mai puternic cu ajutorul căruia ne vom putea ridica la acest nivel este învăţământul. Dacă ne dăm bine seama, trebue să recunoaştem că, pentru moment, cea mai importantă problemă a întregului nostru învăţământ este pregătirea unui cât mai mare număr de profesori înarmaţi cu toate armele necesare unei aşa de sfinte chemări ca aceea pe care au s'o îndeplinească în vremuri atât de mari şi de tulburi totodată. Curentul materialist care caracterizează toate manifestaţiile vieţii noastre de astăzi, poate fi combătut numai prin prin profesori-apostoli şi numai aceştia vor fi în măsură să creeze, să susţie şi să răspândească printre toţi fiii patriei noastre întregite cultura românească, — aceştia, iar un profesorii-funcţionari şi profesorii-negustori de ore. Dar singură Universitatea cu cursurile şi cu Seminariile ei, nu este în stare să pregătească deplin pe aceşti

www.digibuc.ro

profesori-apostoli, căci Universitatea face ştiinţă în mod academic, fiind datoare să se menţie în fiecare moment la nivelul ştiinţific superior al celorlalte Universităţi din lume. Pentru viitorii noştri profesori opera Universităţii este pe cât de înaltă şi de binefăcătoare, pe atât de unilaterală în acelaş timp. Opera ei trebue neapărat completată în mod sistematic şi consecvent prin mijloace în afară de Universitate şi aceasta cu atât mai vârtos, cu cât pregătirea pe care o aduc tinerii cu sine din licee este cu totul insuficientă. Căci să vedem de unde ne vin de fapt studenţii noştri la Universitatea din Cluj? Ei ne vin dela liceele ungureşti ale Transilvaniei de ieri, cari licee din punctul nostru de vedere au fost destul de slabe. Şi sub raportul ştiinţei şi sub al educaţiei sufleteşti ele erau lipsite de orice ideal mai înalt. In cei cinci ani de război (1914—1919) aceste şcoli au corespuns şi mai puţin ca de obicei, tocmai din cauza ideei imorale care era la temelia războiului austro-ungar. Ne mai vin elevi din şcolile confesionale româneşti, cari în timpul războiului au fost şi ele mai slabe ca de obicei. Un destul de indelungat timp de aici în colo ne vor veni apoi elemente slăbuţe din liceele de stat româneşti, cari au fost bogat garnisite cu profesori-practicanţi improvizaţi la repezeală, aşa precum ne-au silit împrejurările. Subt raportul naţional şi moral elevii acestor profesori vor fi bunişori; sub cel ştiinţific însă vor lăsa şi ei foarte mult de dorit. Pe ştiinţa unor astfel de elemente Universitatea va putea clădi puţin. Pentruca însă să scoatem şi din aceste elemente, — să nu uităm că alte elemente nici nu vom avea o vreme îndelungată — profesori buni, trebue să-i aşezăm pe studenţi în condiţii de viaţă cât se poate de prielnice, trebue să găsim modalitatea de a le putea pe de o parte revizui, complecta şi întări capitalul de cunoştinţe, iar pe de alta de a imprima întregei lor pregătiri un timbru de idealism luptător contra tutulor neajunsurilor moştenite dela un trecut milenar nefavorabil şi a curentelor rele aduse de războiul mondial, precum şi de a da acelei pregătiri un caracter distinct, românesc şi latin, în stare să impună cu timpul cultura românească şi latină nu numai fiilor neamului nostru, ci şi naţionalităţilor străine din patria noastră, cari se consideră superioare nouă şi ca nivel cultural şi ca rassă.

Viitorii noştri profesori, de cari atârnă în măsură mai

www.digibuc.ro

mare de cât de oricare alt factor viitorul culturei neamului nostru, trebue să fie subt toate raporturile la înălţimea la care sunt profesorii altor neamuri. Pentru ca aceasta să se poată, ei trebuesc puşi încă din timpul studiilor în legătură cu viitorii lor colegi din alte ţări; ei trebue să rivalizeze cu aceştia şi pe cât numai se poate, să trăiască în relaţii strânse cu ei, alături chiar de ei. Poporul nostru trebue să însemneze ceva nu numai în patria sa, ci şi în concertul mondial, şi pentru ca aceasta să fie cu putinţă, pentru pregătirea viitorilor profesori trebue să se facă toate sacrificiile posibile. Ceeace în această operă nu poate face Universitatea din Cluj, trebue să facă Colegiul latin, a cărui organizare eu o văd în modul arătat mai jos.

Organizarea Colegiului. C. L. este o anexă a Universităţii din Cluj care are menirea de a completa instrucţia şi educaţia acelor studenţi în litere şi ştiinţe cari îi sunt încredinţaţi de către consiliile celor două Facultăţi, în vederea pregătirii lor cât mai bune pentru cariera de profesor, în primul rând şi în al doilea pentru cea de cercetători ştiinţifici.

Scopul Colegiului Latin este:

a) de a oferi membrilor săi condiţii priincioase de locuinţă şi întreţinere;

b) de a reface cultura dobândită de membrii săi în şcoala secundară, aşa ca ea să poată servi de temelie solidă la opera pe care e chemată să o săvârşească Universitatea, în vederea rolului cultural şi social al viitorilor profesori;

c) de a supraveghea, îndruma şi completa întreaga instrucţie şi educaţie a membrilor săi în timpul studiilor universitare, potrivit cu necesităţile de viaţă ale Statului nostru şi cu exigenţele ştiinţei şi vieţei contimporane universale;

d) de a servi în acelaş timp ca o pepinieră a ideii şi a culturii naţionale româneşti şi a celei latine, antice şi moderne, contribuind prin aceasta şi din parte-i la închegarea caracterului românesc şi latin al statului nostru, care are o înaltă menire civilizatoare la porţile Orientului.

Intru ajungerea scopului acestuia C. L. va contracta legături strânse cu instituţiile universitare similare din patria noastră şi din ţările latine, şi în măsura în care se va constata că e necesar, şi cu instituţiile similare din alte ţări, în special cu Englitera, făcând cu acelea schimb de studenţi.

www.digibuc.ro

Mijloacele de care se serveşte C. L. pentru ajungerea scopurilor sale sunt:

a) Vieaţa de internat, similară cu a Colegiilor din Apus, după o ordine de casă care se va fixa printr'un regulament special. Membrii vor avea locuinţă, hrană şi îngrijire cât se poate de bună, aşa ca munca lor ştiinţifică şi intelectuală să nu fie impiedecată de griji materiale.

b) Supravegherea vieţii sociale-morale şi a activităţii ştiinţifice a studenţilor de către „Delegaţiunea Universitară", respectiv de către directorul Colegiului şi de către personalul auxiliar al acestuia.

c) Cursuri de completare şi aprofundare a cunoştinţelor din liceu, şcoala normală, după specialităţi, cu colocvii obligătoare (repetitorii).

d) Cursuri de limbi streine: franceză, italiană, engleză, germană, etc.

e) Pentru oţelirea trupului: sport, scrimă, footbal, patinat, înnotat, gimnastică, în localul special al Colegiului.

f) Pentru edücaţia artistică: cursuri de muzică (pian, vioară), aduse într'o anumrtă legătură cu Conservatorul.

g) Serate culturale, literare şi muzicale. In seratele literare se vor face de către profesorii celor patru facultăţi comunicări despre chestiuni pe care viitorii profesori trebue să le cunoască; apoi despre fapte noui din domeniul ştiinţei, culturei şi moralei; dări de seamă despre cărţi vechi şi noui, despre congrese, despre trebuinţe curente ale vieţii culturale etc. Asemenea comunicări vor face şi alţi reprezintanţi ai culturei şi ai ştiinţei, români sau streini, a căror contribuţie va fi socotită folositoare. Vor mai face comunicări şi membrii actuali şi cei emeriţi, precum şi cei fondatori şi onorari ai Colegiului. Subiectele tratate vor fi publicate, în rezumat sau în întregime, în „Anuarul Colegiul latin". Seratele muzicale-artistice vor căuta să familiarizeze pe membrii Colegiului cu muzica clasică şi cu cea naţională şi în general cu toate artele.

h) Biblioteca şi sala de lectură. Acestea vor cuprinde pe lângă cărţile de cultură generală şi pe lângă cele de specialitate cărţile cari se ocupă în special de cultura latină a tuturor timpurilor. Vor mai cuprinde apoi publicaţiile periodice ale

www.digibuc.ro

Colegiilor similare străine şi publicaţiile ştiinţifice şi de popularizare ale diferitelor universităţi (Anuare, buletine etc.)

i) Excursii, călătorii de studii, misiuni, premii şi activitate socială. In fiecare an membrii C. L. împărţiţi în serii vor face sub conducerea directorului eventual a altor profesori universitari, excursiuni de studii în localităţi şi la institute a căror cunoaştere mai de aproape le poate promova cunoştinţele.

Absolvenţii cei mai buni ai C. L. vor fi trimişi în călătorii de studii, eventual pe câte 1—2 ani în vre-un Colegiu similar din străinătate, primindu-se în locurile rămase pe urma lor studenţi trimişi de Colegiile respective. La concursurile universitare internaţionale C. L. va trimite reprezentanţi.

Dintr'un fond de premii al C. L. se vor premia studenţii cei mai buni, cari se vor distinge prin lucrări ştiinţifice şi prin o purtare laudabilă.

C. L. va căuta să desvolte o activitate culturală-socială în mahalalele Clujului şi în satele din împrejurime în scopul de a obişnui pe membrii săi — viitori profesori — cu o activitate extraşcolară.

C. L. va publica un „Buletin“ lunar sau trimestrial în româneşte şi un „Anuar“ în limba română şi franceză, care va cuprinde o dare de seamă fidelă a activităţii Colegiului, cu rezumate ale comunicărilor, cu ştiri personale etc. şi care se va trimite ca schimb tuturor Colegiilor similare şi tuturor universităţilor din lume.

Membrii C. L. sunt de cinci feluri:

a) ordinari (activi), sunt studenţii dela litere şi ştiinţe, cari vor fi recomandaţi ca vrednici de către Consiliul facultăţii respective. Toţi membrii ordinari sunt bursieri şi sunt obligaţi a se supune Regulamentului de casă special al Colegiului. 10% dintre studenţii bursieri pot fi cetăţenii acelor state cu institutele similare ale cărora C. L. are schimb de studenţi.

b) emeriţi. Aceia, cari pe timpul studiilor universitare au fost membrii ai C. L., rămân după plecarea lor de aici »membrii emeriţi«. Ei plătesc o taxă anuală de cel puţin 100 Lei şi au dreptul la un exemplar gratuit din Buletinul şi Anuarul Colegiului, precum şi pe acela de a lua parte la seratele Colegiului şi de a face comunicări.

c) membrii onorari sunt proclamaţi acei bărbaţi, români

www.digibuc.ro

sau străini, cari s'au ilustrat în chip deosebit pe terenul ştiinţei sau al culturei, sau cari au sprijinit, moral sau material, C. L. eventual colegii similare sau universităţi;

d) membrii fondatori, cari fac C. L. o donaţiune din venitul căreia se poate susţinea în permanenţă cel puţin un bursier;

e) membrii ajutători, cari contribuie la susţinerea C. L. cu o sumă anuală de cel puţin 100 lei. Şi categoriile de sub p. c—e se bucură de drepturile celor de sub p. b.

Conducerea Colegiului Latin o are Delegaţiunea universitară a C. L. constătătoare din câte trei membrii exmişi de Facultatea de litere şi de cea de ştiinţe. Organul acestei delegaţiuni este directorul, care este unul din cei şease profesori. Directorul are la dispoziţia sa un personal didactic şi de serviciu corespunzător, ca: secretar, administrator, pedagogi, repetitori (dintre absolvenţi sau candidaţi de profesori) şi contează pe sprijinul tuturor colegilor lui dela cele patru facultăţi.

Mijloacele de susţinere: Membrii activi vor fi deocamdată bursieri ai Statului. Pentru susţinerea C. L. Statul va lua în bugetul său sumele necesare, până când Colegiul va găsi mijloace proprii pentru susţinerea sa. Se vor căuta mecenaţi şi membrii fondatori; se vor face colecte, se vor da serbări, se vor încasa taxe, se vor desface publicaţii, aşa ca eu timpul Colegiul Latin să nu mai fie o povară pentru Stat.

Acestea sunt, Dle Rector, punctele călăuzitoare la organizarea C. L., aşa cum le intenţionase la timpul său Resortul Cultelor şi aşa cum cred că ar trebui să rămâie. Le supun aprecierii Dvoastră, repeţându-mi şi acum dorinţa de a le transpune onor. Senat universitar spre deliberare şi punere în aplicare cu începere dela 1 Oct. a. c.

Primiţi etc.[1])

Cluj, la 2 Sept. 1920.

Onisifor Ghibu
directorul Colegiului Latin.

Proiectul acesta a fost prezintat Senatului Universitar, care l-a dat în studiul unei comisiuni constătătoare din rectorul, din decanii şi prodecanii Facultăţilor de Litere şi Ştiinţe, care avea să se pronunţe asupra lui, propunând eventualele modificări.

[1]) Vezi Archiva Rectoratului Universităţii No. 20—1921.

www.digibuc.ro

Paralel cu opera de organizare pe care trebuia să o facă Universitatea prin Senatul ei şi prin Comisia Căminurilor, luasem şi eu unele măsuri proprii relative la viaţa internă a Colegiului, în scopul de a crea încă din primele zile un început de tradiţie sănătoasă, menită a imprima apoi institutului un caracter propriu. Astfel, încă la 15 Decembrie 1919 eu afişasem pe tabla Colegiului un Regulament intern, care fixa astfel rostul Casei şi datoriile membrilor ei:

»Casa Invăţătorilor« este o instituţie a cărei menire principală a fost în trecut ocrotirea fiilor membrilor corpului didactic, cari studiau la Universitatea din Cluj.

In anul şcolar curent potrivit nouilor necesităţi ale neamului nostru, la admiterea studenţilor ca interni ai Căminului dela »Casa Invăţătorilor« nu s'a mai luat în considerare ocupaţiunea părinţilor.

Dela internii de azi ai acestui Cămim, a căror majoritate absolută sunt susţinuţi pe cheltuiala Statului, se aşteaptă să fie zeloşi la studiu şi să aibă o purtare neexcepţionabilă din toate punctele de vedere.

In special se aşteaptă dela ei:

1. Să fie străbătuţi în fiecare clipă de conştiinţa şi de mândria că sunt primii cetăţeni ai nouii Universităţi româneşti din Dacia superioară.

Dela nici o generaţie n'a aşteptat neamul românesc atâta, cât aşteaptă dela prima generaţie de intelectuali crescută în deplină libertate naţională şi culturală.

2. Să-şi întrebuinţeze întreg timpul pentru cultivarea cât mai întinsă a minţii, a inimii şi a trupului lor. In acest scop ei vor urma cu râvnă şi punctualitate cursurile universitare, atât pe cele ale specialităţii lor, cât şi pe cele de cultură generală şi naţională.

3. Să înveţe în mod serios una din cele două limbi mai răspândite, de a căror cunoaştere, în viitor nu se va putea dispensa nici un om cult: franceza sau engleza» — etc.

In toamna anului al II-lea, la 26 Octombrie 1920, înfiinţasem apoi un comitet de studenţi, ale cărui atribuţii eu le fixacu colaborarea studenţilor, în următorul Regulament provizor:

«Conform dispoziţiilor Regulamentului Căminurilor, studenţii

www.digibuc.ro

fiecărui cămin deleagă din sânul lor un comitet constătător din 6 persoane, care comitet are îndatorirea, pe deoparte să dea directorului Căminului concurs în tot ce priveşte conducerea şi viaţa internă a Căminului, pe de alta să servească de organ intermediar între Direcţiune şi studenţi.

Comitetul de studenţi se va alege în fiecare an în primele zile ale lunei Octomvrie, în urma avizului Direcţiunei, care va însărcina pe un student cu conducerea şedinţei de constituire. Despre alegere se va încunoştiinţa imediat Direcţiunea, care va convoca la şedinţă pe membrii aleşi.

Comitetul se compune dintr'un preşedinte, un vicepreşedinte, un secretar, un bibliotecar şi un vicebibliotecar. Comitetul ţine şedinţe de câteori cere trebuinţa. Şedinţele vor fi convocate de preşedintele comitetului, în înţelegere cu Directorul Căminului. Directorul asistă regulat la şedinţe. În cazuri ingaşe el se poate dispensa de această obligaţiune.

Datoria comitetului este:

1. Să-şi dea concursul ca Regulamentul intern al Colegiului să fie observat cu rigoare de toţi membrii colegiului, atât în interesul particular al fiecăruia, cât şi în interesul căminului, al studenţimii, al Universităţii şi al culturii peste tot.

2. Să elaboreze proiectele pentru Regulamentele speciale ale Colegiului.

3. Să lucreze pe toate căile ca în colegiu să se introducă şi să se menţie o viaţă studenţească socială, culturală şi ştiinţifică de un nivel înalt. În acest scop comitetul este obligat:

a) să-şi dea concursul la organizarea repetitoriilor şi a cursurilor de limbi străine, cari se vor ţinea în cadrul Colegiului, şi să se intereseze de bunul mers al lor.

b) să organizeze înlăuntrul Colegiului şi în legătură cu sala de gimnastică a acestuia, o viaţă sportivă necesară şi priincioasă sănătăţii şi bunei dezvoltări fizice a fiecărui student.

c) să organizeze cursuri de răspândire a culturii şi în afară de membrii Colegiului, şi anume mai întâi cursuri de limba şi de cultura românească pe seama personalului de serviciu al Colegiului, şi apoi, cu timpul, şi pe seama populaţiei din cartierul în care se găseşte Colegiul ş. a. m. d.

d) să îngrijească de sporirea şi buna administrare şi în-

www.digibuc.ro

trebuinţare a bibliotecii şi a salei de lectură, făcând din ele instituţii indispensabile fiecărui membru al Colegiului.

4. Să ia măsuri în cazuri disciplinare mai uşoare, şi să se pronunţe în cazuri mai grele, cari cad în competinţa Comisiunii Căminurilor.

5. Să-şi dea concursul la rezolvirea tuturor chestiunilor interne de administraţie, în măsura necesităţii şi a posibilităţii».

Aceste două Regulamente erau străbătute de acelaş spirit care m'a călăuzit în mod permanent în întreaga mea activitate depusă până aci pe altarul Universităţii din Cluj, anume de a crea în locul mocnelei de pe timpul Ungurilor, o atmosferă de viaţă universitară ca în Colegiile Apusului, aşa cum o fixase, de altfel, şi d. V. Pârvan în proiectul său.

Pusă pe bazele amintite până aci, Universitatea din Cluj avea să-şi desfăşure limpede şi metodic activitatea sa de generatoare a ştiinţei, de factor răspânditor de cultură nu numai pentru studenţi, ci pentru întreg poporul, şi prin institutele anexate ei, de îndrumătoare a tinerimei în sens educativ, moral, social şi naţional.

Rămânea numai ca Timpul, marele regulator al progresului omenirei să desăvârşească, încetul cu încetul, în mod solid, opera inaugurată sub auspicii atât de priincioase.

Dar Timpul, care la alte popoare aduce o consolidare a lucrurilor plăpânde, la noi aduce adeseori o distrugere a lor, sau cel puţin o slăbire sau o întârziere păgubitoare.

Aşa s'a întâmplat cu o serie întreagă de probleme de ale Universităţii din Cluj, iniţiate în bune condiţii, apoi impiedecate şi făcute chiar imposibile, de către guvernele cari s'au succedat la cârma ţării după desfinţarea Consiliului Dirigent. (Aprilie 1920.)

Politica de interese personale şi de partid, — acea politică nenorocită care a impiedecat în aşa de mare măsură consolidarea Universităţii din Bucureşti şi mai ales a celei din Iaşi şi care a distrus în plină floare Şcoalele normale superioare de pe lângă aceste două Universităţi, — această politică de destrămare a tot ce nu asigură interesele celor cari o reprezintă, şi-a făcut intrarea şi în Transilvania, ameninţând să producă şi aici aceleaşi efecte ca şi în Vechiul Regat. In faţa acestei politici, tendinţele de mai sus ale Universităţii din Cluj nu mai numărau nimic; proiectele şi începuturile de organizare

www.digibuc.ro

ale nouei vieţi universitare, făcute de alţii, trebuiau tocmai pentru aceea, nimicite.

Astfel, la câteva luni, Ministerul Instrucţiei, sesizat de noul său secretar general din Transilvania, d. Dr. O. Prie a desfiinţat Colegiul Latin, şi în locul lui a înfiinţat, pentru interese de politică personală şi de partid, aşa zisa CASA INVĂŢĂTORILOR, — instituţie copiată cuvânt de cuvânt după Unguri.

VIII.

Ce a fost pe timpul Ungurilor „Casa Invăţătorilor?“

La 1896, când Ungurii îşi serbau la Budapesta jubileul de o mie de ani dela venirea lor pe aceste plaiuri, s'a ivit în capul unora ideea, că ar fi bine să se facă acolo o instituţie specială, în care să fie crescuţi copiii învăţătorilor chemaţi la greaua datorie de maghiarizare a naţionalităţilor din Ungaria. Iniţiativa particulară a învăţătorilor s'a pus imediat pe lucru şi, în adevăr, la 19 Novembrie 1899, după trei ani de stăruinţe, se şi deschide în capitala Ungariei o „Casă a învăţătorilor“ sub auspiciile Societăţii Eötvös, alcătuită anumè în acest scop din delegaţi ai tuturor societăţilor învăţătoreşti din Ungaria. Cu prilejul inaugurării acestei case, preşedintele Fondului Eötvös, d. Dr. Iosif Gööz şi-a arătat printre altele via satisfacţie că acum există în Ungaria o casă, în care „umilul învăţător sătesc care stă ca o sentinelă a maghiarismului la frontierele ţării“ — are unde-şi creşte copiii.[1])

Dar iniţiativa particulară a învăţătorilor s'a dovedit în curând neputincioasă şi la 1901 Statul s'a văzut nevoit a cumpăra el însuş realităţile din Budapesta ale Fondului Eötvös, pe care acesta nu le mai putea susţinea.

In semn de apreciare a activităţii »patriotice« a dăscălimii, Statul consimte să întrebuinţeze aceste realităţi pentru Casa învăţătorilor „Francisc Iosif“, în fruntea căreia, pentru a fi sigur totdeauna de directivă, aşează un comitet constătător din o serie întreagă de somităţi ale vieţii politice şi şcolare ungureşti.

La câţiva ani după aceasta conducătorii dela Budapesta se gândesc să facă o astfel de Casă şi în inima Ardealului românesc, la Cluj, unde fiii de învăţători maghiari şi maghiarizaţi din teritoriile nemaghiare ale ţării, să poată avea înlesnirile

[1]) Cf. Az Eötvös-alapra (orsz. tanitói segélyegyesület) vonatkozó közlemények. Budapesta, 1900. Pg. 4.

www.digibuc.ro

necesare pe timpul studiilor lor secundare şi superioare. In scurtă vreme se şi înalţă, pe un teren donat de Primăria oraşului Cluj, o clădire mare cu două etaje, numită »Casa Hunyadi«, care apoi este dată de Stat în întrebuinţarea Fondului Eötvös din Budapesta. Această Casă nu s'a făcut nici cu banii învăţătorilor români din Transilvania şi nici pe seama copiilor acestora, cum ar fi fost firesc, ci pe seama acelor copii de învăţători din diferitele părţi ale Ungariei şi în special din cele locuite de naţionalităţi, cari neputând fi primiţi în C. I. din Budapesta, veniau la Universitatea din Cluj, unde puteau găsi adăpost în a doua Casă a învăţătorilor, sporind în acelaş timp, în mod măiestrit, şi procentul studenţilor unguri dela Universitatea din centrul Ardealului românesc.

Casa Învăţătorilor a fost de fapt una din creaţiunile spiritului unguresc grandoman, care îmbătat de gloria milenară sărbătorită cu atâtă pompă la 1896, credea că în câteva decenii va putea să prefacă toată suflarea din regatul sfântului Ştefan în suflare ungurească. Ea era o pepinieră de maghiarizare — şi nimic altceva. Toate celelalte scopuri de binefacere atinse în statutele ei, erau lucruri subordonate tendinţei de maghiarizare. Câteva date statistice luate pe trei ani consecutivi (1904—6) vor fi suficiente să ne probeze aceasta.

In anul 1904 au fost primiţi în cele două Case, din Budapesta şi Cluj, 180 fii de învăţători. Judecându-i după nume, după confesiune şi după locul de origină ei se repartizează astfel: 86 unguri (în cazul cel mai bun), 28 şvabi, 28 slovaci, 19 evrei, 9 ruteni, 5 sârbi şi 5 „români.“ Toţi aceştia din urmă erau fii de învăţători complect sau cel puţin în parte maghiarizaţi. (Elevi „români“ sunt: Kerezsi, Papp, Szitás, Fábián, Rácz, toţi fii deînvăţători dela şcoli de stat ungureşti).

In 1905/6 erau primiţi în Casa din Cluj 38 romano-catolici, 26 reformaţi, 16 evangelici, 16 izraeliţi, 4 unitari şi 4 greco-catolici. Dintre acestia din urmă unul singur era Român (I. Bojoru), restul ruteni (Brascsajko, Lipeczky şi Wladimir).

O altă statistică, din punctul de vedere al locului de origină al studenţilor, ne arată că în 1906/7 erau în C. I. din Cluj 32 studenţi din Transilvania, iar restul de 42 din comitatele extraardelene şi anume: Szabolcs 1, Békés 2, Ung 1, Bereg 6, Zala 1, Zemplén 1, Trencsén 1, Sáros 3, Komárom 1, Bácsbo-

www.digibuc.ro

drog 1, Pest-Pilis 2, Somogy 1, Pojon 2, şi 10 din diferite localităţi slovace, şvăbeşti etc.

Ceeace este o dovadă limpede că C. I. din Cluj era o simplă sucursală a oficinei de maghiarizare din Budapesta, pentru toate naţionalităţile cari se pretau la aceasta. Invăţătorii români, cu adevărat români, n'aveau absolut nimic a face nici cu Soc. Eötvös, nici cu C. I. Acei români, cari vor fi fost membri ai Fondului Eötvös, erau învăţători la şcoli de stat, — oameni cari se despărţiseră de soarta neamului lor, tradând direct cauza noastră naţională. Dacă, eventual, va fi fost pe ici pe colo vreo excepţie, aceasta nu face decât să întărească regula generală evidenţiată mai sus.

IX.

Casa Invăţătorilor din Cluj, trecută în posesiunea Statului român

La 1919 când Consiliul Dirigent a luat pe seama Statului român instituţiile culturale din Cluj, în localul C. I. era aşezat Depozitul sanitar al Armatei române. De altfel Casa fusese ocupată dela 1914 până în a cel moment exclusiv pentru trebuinţele armatei (spital pentru unguri, apoi cazarmă pentru nemţi şi în urmă pentru armata noastră).

Când în calitatea de secretar general al Resortului de Instrucţie am văzut în primăvara anului 1919 pentru întâiaoară această casă, am găsit-o într'o stare cu totul deteriorată. La început nu ştia nimeni cu siguranţă cine este stăpânul ei, din care cauză ea a şi fost preluată de noi în urma tuturor instituţiilor culturale din Cluj. Invăţătorimea română din Transilvania întrunită la Sibiiu în primul ei congres, în Februarie 1919, n'a arătat, cum şi era firesc, nici un fel de interes sau pretensiune faţă de această casă, pe care revizorul şcolar de mai târziu al Clujului, d. Dr. G. Vilt, se sfia, chiar şi după ordinul expres al C. D., s'o preia pe seama Statului, spunând că ea este o proprietate particulară a unei societăţi de binefacere din Budapesta.

După multe greutăţi mi-a succes în fine să evacuez în Septembrie 1919 Casa de armată şi s'o repar, aşa ca să poată fi întrebuinţată pentru nouile nevoi ale Statului român. La început era vorba ca în parterul şi în primul etaj să fie adăpostit Resortul Cultelor, care avea să se mute tocmai atunci din Sibiiu la Cluj, iar etajul al doilea să rămână drept Cămin pentru

www.digibuc.ro

studenţii nouei Universităţi româneşti. Pentru aducerea în ordine a lucrărilor în acest sens, Resortul Cultelor mă numise pe mine în mod interimal director al C. I. (Nr. 16441/1919), măsură care se impunea dela sine, deoarece alţi profesori universitari nu se găseau încă aşezaţi în Cluj şi chiar şi când s'au aşezat, nici unul nu voia să intre într'o astfel de slujbă ingrată. Cu toate stăruinţele mele nu mi-a fost cu putinţă să găsesc până în Decembrie 1919 un profesor universitar care să primească direcţia Căminului studenţesc, pe care îl oferisem pe rând d-lor N. Bănescu, N. Drăganu, V. Bogrea şi paremi-se şi altora. Ca să fi primit vre-unul direcţia C. I., care trebuia radical amenajată etc. etc. — nici vorbă nu era. Negăsind pe altcineva, eu eram obligat să iau asupră-mi această Casă, mai ales că era hotărît să se aşeze într'însa şi Resortul al cărui secretar general eram eu.

Iată aici şi ordinul de numire:

Domnule secretar general,

Prin aceasta primiţi însărcinarea de a supraveghea amenajarea şi organizarea »Casei Invăţătorilor« din Cluj, în vederea trebuinţelor Resortului nostru şi a tinerimei universitare. Până la alte dispoziţii Veţi ţinea locul directorului de până acum al Casei Invăţătorilor.

Sibiiu, 4 Octombrie 1919. *BRANISCE* m. p.

In ultimul moment, pe neaşteptate, mi-a succes să fac în ce priveşte plasarea Resortului un alt aranjament, mai bun. Găsisem anume o casă mare de vânzare, pe care repede am cumpărat-o, pe răspunderea mea, şi apoi am avizat Consiliul Dirigent ca s'o plătească. C. D. a găsit târgul bun şi l-a aprobat [două corpuri de case, dintre cari una aproape nouă, cu 62 camere, cumpărate cu 350.000 Lei!] Prin cumpărarea acestei case pe seama Resortului, Casa Invăţătorilor putea fi rezervată întreagă pentru studenţi.

X.

Invăţătorimea nu formulează pretenţii asupra Casei învăţătorilor.

Până aci învăţătorimea română, cum spusei, nu s'a gândit să formuleze vre-o pretensiune asupra acestei case. Pentru întâia oară învăţători vorbesc de ea în Sept. 1919, când din ordinul meu, se luase din mâna Ungurilor casele similare din Arad, Satumare şi Timişoara. Cu acest prilej revista „Invăţătorul“

www.digibuc.ro

din Cluj, al carei redactor este dl A. Pora, scria; »La Cluj şi Arad, guvernul unguresc prin societatea Eötvös a ridicat câte o admirabilă casă pentru învăţători, unde copiii lor cari cercetau şcolile mai înalte, aflau adăpost. Trecând şi aceste instituţii în administrarea Consiliului Dirigent, învăţătorii români au o dorinţă: să li se păstreze neştirbită menirea lor, căci dacă statul face înlesniri militarilor pentru a-şi creşte copiii, de ce să nu se facă şi nouă, dascălilor, cari ne jertfim viaţa pentru întărirea şi consolidarea statului" (Nr. 1. Septemvrie 1919, pg. 15).

Când am cetit aceste rânduri, n'am stat o clipă la îndoială de a satisface această d o r i n ţ ă a învăţătorilor şi, într'un moment de generozitate care însemna o nedreptăţire a tuturor celor alte tagme din care constă poporul nostru, am stabilit că în fosta Casă a învăţătorilor din Ungaria fiii de învăţători vor fi primiţi cu preferinţă.

In Nrul 2 al aceleaşi reviste dl A. Pora scrie sub titlul „O d o r i n ţ ă j u s t ă", următoarele: „Mişcarea de organizare a învăţătorilor numai atunci se va putea înfăptui, dacă va avea un birou stabil de propagandă. Preşedintele Asociaţiunii dacă va interveni la C. D. suntem siguri că ni se vor pune la dispoziţie câteva odăi în Casa învăţătorilor din Cluj, care ar trebui să servească numai scopurilor pentru care este întemeiată. Aici s'ar putea organiza o bibliotecă pedagogică centrală . . . şi câte lucruri bune." (pg. 15).

In Nrul 3 al aceleaşi reviste, anunţându-se deschiderea Universităţii din Cluj, se adaogă: „Pe lângă Universitate s'au deshis două căminuri studenţeşti. Unul din aceste căminuri este aşezat în „Casa învăţătorilor." Băieţii de învăţători, cari urmează cursurile la Universitatea de aici, să ţină seamă că au favorul în locul prim de a fi primiţi în acest cămin."

Aşadară, nicăiri nu apare din rândurile învăţătorimei accentuarea vreunui d r e p t al ei asupra casei, ci numai d o r i n ţ a ca C. D. să le ocrotească în cadrele ei, pe fiii lor cari studiază la Universitatea din Cluj, şi, mai târziu, ca să li se dea câteva camere, unde «Asociaţia învăţătorilor» să-şi poată plasa biroul. Când dl Pora a venit la mine şi mi-a arătat această dorinţă, eu am găsit-o justă. Ţineam şi eu ca corpul dăscălesc să aibă un centru al său, şi nu numai învăţătorimea, ci şi profesorimea secundară şi superioară. In consecinţă am şi ame-

www.digibuc.ro

najat 6 camere în parterul casei, două pentru învăţători, două pentru profesori secundari şi două pentru universitari şi, ocazional am şi comunicat membrilor corpului didactic acest lucru. Intre aceea experienţa m'a convins că nu este bine ca cercul didactic să se facă într'un cămin de studenţi, care-şi desena în mintea mea tot mai precis caracterul de colegiu, pe care nici o altă preocupare nu-i permis să-l tulbure. Şi atunci am comunicat d-lui Pora că mă ocup cu gândul să găsesc pentru Cercul didactic — care are o importanţă mai mică decât îndrumarea studenţimei — o altă soluţie. Vom vota dela Resort o subvenţie anuală din care să se poată plăti chiria unei case, unde corpul didactic să nu fie deranjat şi să nu deranjeze nici el pe nimenea. Dl Pora a luat la cunoştinţă cele comunicate de mine, fără să fi arătat nici cea mai mică nemulţumire.

XI.

Universitatea reclamă Casa învăţătorilor ca Cămin p. studenţi.

Intre aceea, Comisia Căminurilor universitare, văzând că situaţia C. I. nu este pe deplin lămurită încă, a adresat Senatului universitar o adresă, cerând ca această casa să fie cedată în toată forma universităţii. Iată adresa din chestiune:

Domnule Rector, Onor. Senat.

In Cluj există acum două Căminuri pentru studenţi universitari. Urmează de aci, că:

1. Fiecare Cămin trebuie să aibă o conducere separată? şi că

2. Cele două grupe de studenţi — „Cămin şi Casa Înv." trebue să aibă două regulamente?

Noi credem că aceste două posibilităţi sunt absurde şi că On. Senat Universitar nu le poate admite.

De aceea, fără a lămuri mai amănunţit, ne mărginim să accentuăm convingerea că aceste chestiuni trebuesc hotărîte în sensul ca:

1. Cele două Căminuri să aibă o singură conducere,

2. Unicul regulament, elaborat de Comisia de control a Căminurilor, să fie acelaş pentru amândouă Căminurile.

Intrucât „C. I." s'a consacrat studenţimei, acolo a intrat cu studenţimea şi controlul firesc, autonom al Universităţii. Nu se poate concepe idea ca acolo să fim oaspeţi şi conducerea stu-

www.digibuc.ro

denţilor să fie independenţă de autoritatea Senatului Universitar. Autoritatea Senatului Universitar rămâne ştirbită, dacă nu va domni şi în „C. I.", ca şi la Cămin. Prin urmarea noi facem propunerea ca On. Senat Universitar să ceară de urgenţă, ca On. Consiliul Dirigent să cedeze în mod expres Universităţii acel local, unde de fapt ea se află cu studenţii săi.

Cluj, 18. XII. 1919.

Preşedintele Comisiei Căminurilor: G. Bogdan-Duică m.p.,
Membri: Dr. Grigoriu, Fl. Ştefănescu-Goangă,
V. Meruţiu, N. Ghiulea[1])

XII.

Consiliul Dirigent înfiinţează „Colegiul Latin"

Intre aceea pe mine chestia C. I. mă preocupa necontenit. Căutam, fără întrerupere, o soluţie cât mai bună şi, aproape în aceeaşi zi cu hotărîrea Comisiei Căminurilor, la 19 Decembrie 1919 eu pusesem pe hârtie, ca propuneri cari să se înainteze Consiliului Dirigent, următoarele:

„Casa Înv. din Cluj a fost o instituţie creată în scopul de a da mână de ajutor învăţătorilor cari aveau copii studenţi la Universitatea din Cluj. Acest scop a fost atins într'o măsură destul de bună pe timpul fostei Ungarii. El poate fi urmărit cu aceeaşi solicitudine şi de aici încolo, chiar şi dacă instituţia din chestiune, în vederea unor societăţi nouă, şi-ar modifica, în parte, destinaţia. In adevăr, Casa Înv. va trebui să servească în cel mai înalt grad interesul învăţământului românesc. Pentru multă vreme încă, problema de căpetenie pe care va avea s'o servească Administraţia învăţământului, este pregătirea cât mai temeinică a corpului didactic de toate gradele. Pentru a avea un învăţământ poporal bun, trebue să avem învăţători buni şi pentru a putea avea învăţători buni, ne trebuesc şcoli normale cu profesori buni; pentru a avea şcoli secundare bune cu cari să naţionalizăm oraşele, ne trebuesc profesori secundari buni. Aceşti profesori trebuesc creaţi anume, după un plan şi sistem binehotărât. La anul viitor trebue să avem la Universitatea din Cluj cel puţin 150 de studenţi noi în litere şi ştiinţe. Directorii şi profesorii noştri vor primi o adresă din partea noastră, în sensul ca să îndrume şi să pregătească în cursul acestui an pe

[1]) Vezi arhiva Resortului Nr. 4286. S. III 1920. Hârtia a intrat la 20 Februarie 1920.

www.digibuc.ro

cei mai buni elevi din cl VIII pentru a se înscrie toamna viitoare la litere şi ştiinţe, punându-le în vedere burse. Aceşti 150 de tineri vor trebui plasaţi într'un internat anume, unde să li se dea o educaţie şi instrucţie specială. Acest internat nu poate fi altul decât „Casa Înv." Aici vor fi concentraţi numai studenţii în litere şi ştiinţe, rămânând „Căminul Studenţesc" pentru medicinişti şi jurişti. Ungurii aveau două instituţii de acest fel, la Budapesta: «Colegiul Eötvös» şi «Apponyianum».

Scopurile celelalte pe cari avea de gând să le urmarească C. I., ca: Muzeu şi bibliotecă pedagogică, se vor realiza deosebi, în cadrul Institutului de pedagogie, care se va înfiinţa.

In ce priveşte administraţia C. I. cred că trebue lăsată Universităţii, ca şi cea a Căminului Studenţesc."

XIII.

Asociaţia învăţătorilor din Transilvania cere pe seama sa C. I.

Propunerea aceasta a mea încă nu fusese înaintată C. D. când, deodată, într'un moment, când Casa era complet amenajată şi dată nouei sale destinaţiuni, se prezintă la Resort o delegaţie a Asociaţiei învăţătorilor români din Transilvania şi cere ca acesta să cedeze Asociaţiei casa, pentru a-şi adăposti în ea fiii cari studiază în Cluj. După o indelungată chibzuială C. D., în şedinţa sa dela 4 Februarie 1920, luând în cercetare chestiunea C. I. a conclus în mod absolut neîndoielnic că învăţătorimea română din Transilvania n'are nici un drept propriu zis asupra casei din chestiune, care este proprietatatea Statului, şi în consecinţă având în vedere toate necesităţile culturale ale întregului neam, a decis să dea C. I. Universităţii din Cluj, cu obligaţia de a face în ea un Colegiu special pentru studenţii în litere şi ştiinţe. Iată adresa Nr 3721/1920 din 20 Febr. 1920 prin care Resortul Instrucţiei publice cedează C. I. Universităţii:

Domnule Rector!

Am onoare a vă face cunoscut că privitor la instituţia „Casa Învăţătorilor", Consiliul Dirigent în şedinţa sa din 4 Februarie a. c.[1]*) a luat următoarele hotărîri: Instituţia C. I. se dă, până la alte dispoziţii, în întrebuinţarea Universităţii din Cluj;*

[1]) La acea şedinţă eu nu am participat. Chestiunea a prezintat-o d-l V. Branisce, şeful Resortului.

www.digibuc.ro

spre a servi drept Cămin special pentru studenţii în litere şi ştiinţe. Universitatea va avea să dea acestui Cămin o organizare specială, potrivit scopului pe care acesta va avea să-l urmărească şi anume: pregătirea de profesori pentru învăţământul secundar, normal şi civil. In Casa Învăţătorilor vor fi primiţi cu precădere fiii de învăţători şi, întrucât nu sunt înscrişi la Litere şi Ştiinţe, vor fi trecuţi la Cămin şi primiţi în schimb dela „Cămin" studenţi înscrişi la Litere şi Ştiinţe.

p. Şeful Resortului:
GHIBU

XIV.

Desfiinţarea C. D. aduce cu sine şi desfiinţarea Colegiului Latin.

Între aceea, la câteva săptămâni C. D. a fost desfiinţat. Pentru mine, personal, încetarea activităţii mele în administraţia şcolară era o binefacere, căci timp de un an şi jumătate fusesem facă întrerupere suferind, din care cauză mi-am şi presintat de trei ori demisia din post, fară însă să mi se fi primit. Totuş, când am văzut ce vine pe urma C. D., am rămas profund mâhnit.

Pe urma unei munci sfinte, dusă până la sacrificiu pe altarul neamului, veniau acum parveniţii proaspeţi ai unui nou partid, înfiinţat în câteva zile, mai mult pentru satisfacere poftelor individuale decât pentru binele ţării. De aceea când la 22 Aprilie 1920 s'a prezintat la Resortul de Culte şi Instrucţie noul secretar-general la Dr. O. Prie ca să preia Resortul, cei cari aveam să-l predăm: dl Dr. V. Branisce, şeful resortului şi eu, secretarul general, am ţinut să facem o declaraţie principiară, a cărei trecere în procesul verbal al actului de predare am cerut-o — ce e drept, zadarnic. — Declaraţia, care ţinea să fixese un fapt nou şi nenorocit pentru Ardeal şi pentru întreaga ţară, adecă aservirea şcoalei la carul politicianismului, începe aşa: «Plecând dela conducerea Resortul de Culte şi Instrucţiune publică, noi, cari nu am venit aici în baza vre-unei conjecturi politice trecătoare sau în numele vre-unui partid oarecare, ci în baza politicei naţionale seculare a întregului neam românesc din Transilvania, ne simţim obligaţi a spune celor cari, în baza unui joc al pasiunilor politice, ne iau locul, că socotim angajarea şcoalei la interesele efemere ale politicei şi întreruperea activităţii sistematice de organizare de până acum ca o profundă greşală şi ca un atentat la însăşi fiinţa neamu-

www.digibuc.ro

lui nostru atât de primejduită de popoarele conlocuitoare.» (După aceasta urma o înşirare a problemelor şcolare iniţiate de noi, dar neterminate).

Cu prilejul preluării, d-l Prie, după ce a văzut în ce stare găseşte Resortul menit să-l conducă de aci încolo, a declarat solemn, în două rânduri, înaintea funcţionarilor acelui resort, că recunoaşte «munca uriaşe» desvoltată de noi (Dr. V. Branisce şi eu) şi că numele noastre «vor rămânea scrise cu aur în analele culturii naţionale.» Totuş, d-sa nu venise să continue această activitate, ci ca orice parvenit politic, se gândia mai mult la sine decât la ţară şi la cultura ei. Printre altele d-sa avea şi o socoteală personală cu fostul resort, care nu aflase de bine să-l nuimească şi pe d-sa, la 1919, profesor la Universitate, — din simplul motiv că nu fusese recomandat de cătră «Comisiunea Universitară».

Reprezintanţii Asociaţiei învăţătorilor au simţit îndată că d-l Prie poate să le fie, în astfel de împrejurări, favorabil tendinţelor cu privire la C. I., şi în consecinţă i s'au adresat cu cererea ca să le cedeze lor această Casă.

XV.

Şcoala în serviciul politicei de partid şi al intereselor personale

Pentru a-şi câştiga sufragiile învăţătorilor, de cari avea nevoie pentru alegerile supletorii de deputaţi — la alegerile generale d-l Prie căzuse şi dânsul ţinea să fie cu orice preţ deputat, cu toate că legea nu permitea ca secretarii generali să fie deputaţi — D-l Prie li-a şi promis imediat învăţătorilor Casa, fără să fi ştiut care este situaţia juridică a ei şi care este rostul cultural al Colegiului Latin. Când în August 1920, după congresul Asociaţiei, nou constituita societate «Fondul Gh. Lazăr» — o simplă traducere, regionalizată însă în cadrele Ardealului, a societăţii Eötvös din Budapesta — a înaintat dlui Prie statutele spre aprobare, cerând în acelaş timp pe seama acesteia Colegiul Latin, referentul acestei chestiuni, d-l Dr. I. Mateiu, a comunicat dlui Prie că d-sa nu împărtăşeşte punctul de vedere al învăţătorilor şi că deci propune ca Colegiul Latin să rămâie al Universităţii. Atunci d-l Prie desmetecit pentru un moment, s'a văzut nevoit să se oprească pe loc, dându-şi seama că, într'adevăr, d-sa nu poate să-i ia Universităţii o instituţie, care i s'a dat din partea C. D. în mod legal. Dar cum rămâne cu cuvântul dat învăţătorilor, în plin congres? Dilema

www.digibuc.ro

era evidentă şi destul de penibilă, mai ales că era vorba ca învăţătorii să-i dea d-lui Prie concurs efectiv în alegerea de deputat care se apropia. Pentru a câştiga timp, d-l Prie dispune să se trimită memoriul învăţătorilor Universităţii spre opinare, dar pentru a nu se compromite în faţa învăţătorilor, d-l Prie nu vrea să iscălească însuş adresa către Universitate. Şi cum la d-l Mateiu nu mai putea face apel, se face pur şi simplu un falş, şi hârtia No 25428/1920 merge la Universitate purtând iscălitura falşe a d-lui Mateiu. (Am văzut însumi actul si am cunoscut imediat falşul asupra căruia i-am şi atras atenţia d-lui Mateiu).

Senatul Universitar sesizat de actul falş al Resortului, s'a întrunit imediat şi în şedinţa sa dela 20 Sept. a luat chestiunea în desbatere.

Iată, după însuş procesul verbal al acelei şedinţe rezultatul desbaterilor:

«*Avându-se în vedere dispoziţiile luate din partea Consiliului Dirigent, cu adresa Nr. 3721/920, Senatul Universitar, la propunerea d-lui prorector S. Puşcariu, însărcinează pe d. E. Haţieganu, prodecan al Făcultăţii de drept, să redacteze un memoriu scurt către Minister, în care să arate:*

a) *că Colegiul Latin, fiind dat din partea Consiliului Dirigent Universităţii cu o destinaţie precisă, Universitatea nu poate ceda acest Cămin studenţesc, de care are absolută nevoie*

b) *că învăţătorii nu au nici un titlu de drept şi nici nevoe atât de urgentă ca Universitatea, ca să plaseze în acest edificiu societatea lor învăţătorească, după modelul «fundaţiunei Eötvös» a maghiarilor, care avea scopuri de maghiarizare». (Archiva rectoratului Universităţii. Nr. 98/1920).*

În baza referatului d-lui E. Haţieganu, rectorul Universităţii a redactat apoi memoriul în care pretensiunile învăţătorilor sunt socotite pur şi simplu ca o «erezie în drept». În acelaş timp, d-l Sextil Puşcariu, primul rector al Universităţi, făcând cu prilejul începerii celui de-al doilea an şcolar darea de seamă despre gestiunea sa de rector, califica tendinţa de a desfiinţa Colegiul Latin ca o «crimă naţională». (Cf. I. Anuar al Universităţii din Cluj, pag. 18).

www.digibuc.ro

Memoriul Universităţii către Minister

Iată aici Memoriul Universităţii:

Domnule Ministru,

La adresa Nr. 25428/1920 s. VI., prin care onor. Minister ne invită a ne da părerea asupra hotărîrilor Congresului Asociaţiunei învăţătorilor privitoare I. la statutele fondului »George Lazăr« şi II. la statutul de administraţie al Casei Invăţătorilor din Cluj, am onoare a Vă aduce la cunoştinţă, că Senatul universitar în şedinţa sa din 24 Septembrie 1920, admiţând raportul făcut în cauză de d-l profesor Emil Haţieganu, m'a însărcinat a vă expune părerea sa:

I. In principiu învăţătorii sunt liberi a constitui orice asociaţiune între ei şi a forma orice fond, cât timp acestea sunt în conformitate cu legile de ordine publică şi în limitele drepturilor ce le aparţin, fără a-şi aroga pretenţiuni neîntemeiate sau de a-şi însuşi calităţi străine. Din acest punct de vedere, statutele fondului „George Lazăr" ar putea fi aprobate, dacă se exclude Cap. VIII. din ele; deoarece acest capitol prevede că „Afacerile Casei Invăţătorilor din Cluj" trec în folosinţa şi administrarea fondului »George Lazăr«, pe când chiar în § 1 al statutului de administrare al »Casei Invăţătorilor din Cluj« se prevede clar că clădirea, în care voeşte a se instala această nouă asociaţiune constituită concomitent cu cea precedentă, e proprietatea Statului; şi e evident că membrii fondului „George Lazăr" nu pot dispune şi administra averea Statului român.

II. Statutul de administrare a „Casei Invăţătorilor din Cluj" nici într'un caz nu poate fi aprobat. In adevăr:

1. In primul loc, admiţând faptele pentru moment, aşa precum le aşterne congresul învăţătorilor, nu trebue să se uite împrejurarea că Consiliul Dirigent, singura autoritate guvernativă a Ardealului până la unificare, a luat o dispoziţiune cu privire la clădirea vizată prin statut, predând-o Universităţii din Cluj, pentru a servi drept Cămin studenţilor. Oricari ar fi drepturile petiţionarilor, nu prin aprobarea unor statute se pot infirma deciziunile unui guvern.

2. Pentru ca domnii învăţători însă, să nu se nutriască cu credinţa, că li se face o nedreptate, Senatul universitar, fără nici o părtinire ţine să li pună în cunoştinţă adevărata situaţiune de drept a fostei Case a învăţătorilor din statul maghiar, casă care

www.digibuc.ro

nici într'un caz, chiar pentru onoarea şi demnitatea învăţătorilor români, nu poate fi considerată ca o fiinţă morală, la a căreia succesiune ar fi chemată noua „Casă a învăţătorilor din Cluj.“

Şi iată pentru ce:

Prin „contractul de donaţiune“ din 20 Octombre 1905, se constată că oraşul Cluj dărueşte statului maghiar un teren cu condiţiunea, ca clădirea ce o va construi statul să servească drept cămin pentru copiii învăţătorilor ce vor fi membri în „Societatea Eötvös“ din Budapesta. Statul maghiar acceptă donaţiunea, iar pentru a nu fi pururea legat de această condiţiune, stipulează că îşi rezervă dreptul de a schimba destinaţiunea imobilului, îndatorindu-se în acest caz de a indemniza oraşul de valoarea terenului pe cale judecătorească (art. 5 din Contract). E necontestabil prin urmare că însuşi Statul maghiar îşi rezervase dreptul de a schimba destinaţiunea imobilului.

Nimeni, nici oraşul, nici societatea Eötvös căreia i s'a dat spre administrare imobilul, nici Casa învăţătorilor de pe atunci, care era o filială a precedentei societăţi, nu ar fi putut impedeca pe statul maghiar a-şi exercita un drept, pe care formal şi-l stipulase.

3. Evenimentele politice însă au schimbat situaţiunea juridică. Astăzi Clujul şi Ardealul fac parte din Statul român. Conform principiilor de drept, acesta nu e numai succesorul statului maghiar, dar se mai bucură şi de drepturi noui, inerente personalităţii sale de stat. In virtutea calităţii sale de succesor, Statul român a dobândit dreptul de a schimba destinaţiunea imobilului conform intereselor sale proprii, având în principiu îndatorirea de a indemniza oraşul Cluj de valoarea terenului statornicită pe cale judecătorească. Aceasta a determinat pe Consiliul Dirigent a pune chiar în executare acest drept, dând imobilul în administraţiunea Universităţii spre a servi drept cămin studenţilor.

Dar mai mult încă, în virtutea noilor sale drepturi. inerente personalităţii sale de stat independent, Statul român intră în stăpânirea imobilului liber chiar de sarcina impusă în favoarea oraşului Cluj; căci este ştiut, că societăţile constituite cu scopul definit de a dezvolta şi susţine organizarea politică a unui stat încetează de drept prin strămutarea sau alipirea la un alt Stat a teritoriului, unde ele operează, şi aceasta pentru raţiunea

www.digibuc.ro

simplă, că tolerarea lor ar fi un pericol permanent pentru siguranţa politică a noului Stat din care acum fac parte. In special „Societatea Eötvös“, societate maghiară constituită în Budapesta, nu poate direct sau indirect opera în România pentru realizarea scopului urmărit, şi anume de a întări elementul maghiar în Cluj şi Transilvania în folosul Statului maghiar. Acest scop apare cu evidenţă, dacă se ţine seamă de persoanele politice cele mai marcante ce au constituit-o, de capitalul de care ea dispunea şi mai cu seamă de organizarea specială a conducerii ei.

Societatea Eötvös înfiinţând „Casa Invăţătorilor din Cluj,“ cu ajutorul căreia să-şi atingă scopul în Transilvania, este evident că nici cea dintâi, nici cea din urmă nu mai pot funcţiona ca atare pe pământul românesc. Prin încetarea scopului, societatea trebue să iea sfârşit. Statul român se găseşte astfel lipsit de orice sarcină; el e liber de a dispune oricum va voi de bunul său.

Congresul învăţătorilor recunoaşte implicit legalitatea acestei consecinţi, dar crede că înfiinţînd o nouă societate în locul Societăţii Eötvös, adecă „fondul Lazăr“, şi constituind o nouă asociaţiune a învăţătorilor în locul celei încetate, — adecă nouă „Casă a Invăţătorilor din Cluj“, pot să se considere ca succesori ai asociaţiunei dispărute; ceea ce fără indoială este o *erezie în drept.* — In adevăr, fără a intra în cercetarea tuturor condiţiunilor cerute de principiile juridice relative la continuitatea fiinţelor morale existente într'un Stat faţă de alt Stat şi luând în consîderare numai faptul, că nici unul din membrii actualei asociaţiuni nu se încumetează a pretinde, că scopul ei e acelaş cu al vechei organizaţiuni, trebue să recunoaştem că e înlăturată ambiguitatea ce rezultă din adoptarea denumirei lor comune. Invăţătorii actuali personal nu pot pretinde nici un drept asupra imobilului. Invăţătorii actuali, constituiţi în asociaţiune, trebuie să justifice, că acestei noui asociaţiuni s'a conferit de cineva vre un drept sau cel mult, pe baza unei controverse, să poată susţine, că constituirea dreptului pretins a fost făcută în vederea creaţiunei acestei asociaţiuni. A pune această chestiune este a o şi rezolvi. Deci noua „Casă a învăţătorilor din Cluj“ nu are nici un drept câştigat asupra clădirei numite astăzi de guvernul în vigoare mai înainte „Colegiul Latin.“

www.digibuc.ro

Statul român astfel descărcat de orice îndatorire faţă de societatea Eötvös şi deci şi faţă de creaţiunea acesteia (Casa Învăţătorilor) poate dispune singur şi nelimitat de menirea ce trebue să dea proprietăţii sale.

Statul român, în solicitudinea sa pentru interesele proprii ale studenţilor în genere, care sunt actualmente lipsiţi chiar de locuinţe, şi în solicitudinea sa în special pentru fiii învăţătorilor, a dat clădirea din chestiune în administrarea Universităţii cu indicaţiunea hotărîtă de a servi drept Cămin studenţilor în Literé şi Şitinţe, unde să fie primiţi cu precădere tocmai fiii învăţătorilor.

Din acest punct de vedere Statul român, pe de o parte de fapt satisface scopului mărturisit al donatorului terenului prin convenţiunea citată, fără însă a periclita siguranţa sa politică, — iar pe de altă parte satisface interesul privat al învăţătorilor, ai căror fii vor găsi un cămin alcătuit în condiţiuni superioare acelora, ce se urmăreşte prin statutul de organizare al Casei învăţătorilor din Cluj. In adevăr: Universitatea, primind administraţiunea, e pe cale de a întocmi un regulament special al acelui Cămin, călauzindu-se de normele reclamate de necesităţile timpului, de prescriptele pedagogice cele mai nouă şi de scopul special de a pregăti pe nouii profesori de şcoale secundare şi normale, atât de necesari în starea actuală a lucrurilor.

Supunându-Vă aceste vederi ale Senatului universitar, Vă rog, Domnule Ministru, a primi încredinţarea deosebitei mele consideraţiuni.

Cluj, la 2 Octombre 1920.

(ss) Rector: *V. DIMITRIU*

XII.

Lămuriri pentru publicul mare şi pentru învăţători

In acelaş timp cu publicarea memoriului de mai sus m'am simţit obligat a publica şi eu următorul articol de lămuriri în ziarul «Patria», drept răspuns la un protest al Asociaţiei învăţătorilor, răspuns care se publică la alt loc al acestei cărţi:

Chestiunea «Casa Învăţătorilor» — «Colegiul Latin» fiind adusă în publicitate în timpul din urmă, după ce a fost discutată într'un mod cu totul greşit şi preocupat în congresul Asociaţiei învăţătorilor din Transilvania ţinut la 1—2 August a. c. în Cluj — pentru orientarea învăţătorilor şi a întregului public

www.digibuc.ro

cititor, mă simt dator a da lămuririle de mai jos, precedate de un scurt istoric.

In şedinţa sa dela 4 Februarie a. c. Consiliul Dirigent a hotărît să dea fosta «Casă a Invăţătorilor» din Cluj în întrebuinţarea Universităţii, spre a servi drept Cămin special pentru studenţii în litere şi ştiinţe, cu condiţia ca fiii de învăţători să fie primiţi cu precădere în ambele căminuri ale Universităţii. Acestui Cămin, căruia Resortul Cultelor i-a dat apoi numele, foarte potrivit, de Colegiul Latin, Universitatea urma să-i dea o organizare specială, potrivită scopului pe care-l urmăreşte: acela de-a pregăti buni profesori pentru şcolile secundare şi normale.

In urma acestei însărcinări Universitatea, luând ca bază proiectul ce i s'a înaintat de subsemnatul la 2 Septemvrie a. c., proiect, care s'a publicat şi în ziarul «Patria» dela 12 Septemvrie a. c., a şi început să studieze chestiunea organizării «Colegiului Latin», pe baze cari să corespundă atât scopului fixat de Consiliul Dirigent, cât şi exigenţelor culturale şi educative ale Universităţii şi peste tot ale timpului nostru.

Intre aceea, la 17 Sept. a. c. universitatea primeşte din partea On. Secretariat general al Instrucţiei publice «spre opinare» hotărârile congresului Asociaţiei învăţătorilor din Transilvania privitoare la «intrarea în posesiunea» Colegiului Latin a Asociaţiei învăţătorilor, care se socoteşte succesoară de drept a «Fondului Eötvös», în întrebuinţarea căruia fusese dată pe vremuri Casa învăţătorilor de cătră fostul Stat ungar.

In aceiaşi zi d-l Andrei Pora, membru în comitetul Asociaţiei învăţătorilor, din Transilvania, aduce chestia fostei Case a învăţătorilor în discuţie publică («Patria» din 17 Sept.) în sensul formulat de congresul Asociaţiei. Fără a aduce vre-un argument în favorul tezei dsale, dl Pora declară de încheiere «în numele alor 4000 de învăţători» că, dacă nu-i se va da Asociaţiei «Casa învăţătorilor», aceştia «sunt firm hotărâţi să recurgă la mijloace de forţă spre a se vedea stăpâni în casa lor.»

La câteva zile ameninţarea cu «forţa» se repetă şi în articolul altui învăţător, publicat în «Infrăţirea» dela 1 Oct. a. c.

La 2 Oct. Rectorul Universităţii, după ce a ascultat părerea Senatului Universitar asupra chestiunii Casei Invăţătorilor, trimite Secretariatului general al Instrucţiei un memoriu înte-

www.digibuc.ro

meiat pe considerații de drept, arătând totala lipsă de îndreptățire a punctului de vedere al Asociației învățătorilor și cerând secretariatului trecerea la ordinea zilei peste incident.

Pentru lămurirea celor ce se interesează de această chestiune am crezut necesar să se dea publicității memoriul Universității și, considerând că acesta se ocupă exclusiv de latura juridică a chestiunei, să-i mai adaog din parte-mi unele lămuriri, cari vor face posibilă judecarea din toate punctele de vedere.

Dupăcum se spune în § 1 al statutelor Fondului Eötvös și după cum spune clar și § 1 al statutelor votate de congresul Asociației dela 1 August, «Casa Invățătorilor este proprietatea Statului».

Cum poate fi astfel vorba de o «intrare în posesiunea» ei a Asociației învățătorilor, care nu este proprietara Casei și care n'are nici un fel de contract cu Statul român în privința asta? Este adevărat că pe timpul ungurilor Statul a dat aceasta casă în întrebuințarea «Fondului Eötvös» anume pentru o Casă a Invățătorilor dar, după cum se spune în mod absolut clar în punct 5 al «Contractului de donațiune» încheiat la 20 Oct. 1905 între orașul Cluj, care a cedat terenul pe care s'a clădit «Casa Invățătorilor», și între Statul ungar care a făcut clădirea cu banii săi, «Statului i se rezervă dreptul, ca în cazul când ar da Casei învățătorilor o altă destinațiune decât cea originală, să poată răscumpăra dela oraș terenul pe un preț pe care-l va stabili judecătoria».

Statul român fiind succesorul de drept al Statului ungar, a intrat în proprietatea Casei Învățătorilor fără de a avea în vre-un chip obligația de a o lăsa mai departe în întrebuințarea «Fondului Eötvös» din Budapesta, sau eventual membrilor ardeleni ai acestuia. Este știut doar că «Fondul Eötvös» era, cât privește Transilvania, un mijloc de maghiarizare a naționalităților nemaghiare. Nici un singur învățător român cinstit nu a fost membru al «Fondului Eötvös»; numai ungurii și jidanii erau membri și cel mult câțiva nenorociți de învățători de stat de origină română, dar cu sufletul vândut.

Prin luarea în stăpânirea românească a Transilvaniei, «Fondul Eötvös», pentru noi nici de drept și nici de fapt nu mai există și deci Statul român era astfel în drept să dea, fără

www.digibuc.ro

nici un fel de rezervă, fostei Case a Invăţătorilor unguri, destinaţia pe care o credea el mai bună.

De ce a dat Statul român Casa Inv. în întrebuinţarea Universităţii şi nu în a Asociaţiei învăţătorilor români din Transilvania? Pur şi simplu fiindcă de aşa ceva nici măcar vorba nu putea să fie, căci aşa ceva nu avusese loc nici sub Unguri şi nu avea nici o raţiune să fie nici sub noi!

In adevăr, aşa numita Casă a Invăţătorilor n'a fost nici sub unguri a „învăţătorilor", cum se crede greşit, şi nici n'a fost dată în administrarea Asociaţiei învăţătorilor, cum a crezut congresul Asociaţiei învăţătorilor români, ci în mâna societăţii „Fondului Eötvös", care era o societate deosebită pentru ajutorarea corpului didactic primar, froebelian, civil şi normal, precum şi a revizorilor şcolari şi a funcţionarilor dela revizorate, — societate din care făceau parte toate somităţile vieţii şcolare şi culturale din întreagă Ungaria, în frunte cu foştii miniştri ai instrucţiei publice, cu foştii secretari de stat şi consilieri ai ministrului instrucţiei, cari erau chiar membri onorari în comitetul acestei societăţi.

Comitetul activ al Fondului Eötvös se compunea din cinci persoane delegate de Ministerul de Instrucţie, cari aveau conducerea efectivă a comitetului, din 10 delegaţi ai „Fondului Eötvös" şi din câte un delegat de-al Asociaţiilor regnicolare învăţătoreşti şi anume: Asociaţia generală regnicolară a învăţătorilor, Asociaţia regnicolară a învăţătorilor de stat, Asoc. regnicolară a profesorilor dela şcolile civile, Asoc. regnicolară a învăţătorilor catolici, — a celor evangelici, a celor reformaţi şi a celor izraeliţi.

O astfel de societate, alcătuită după lupte şi experienţe de un sfert de veac (1875—1899), şi care strânsese în acest timp un fond de aproape o jumătate de milion de coroane din cotizaţii (467.000) cor.)., prezinta o garanţie destul de mare încât Statul să-i poată da pe mână o instituţie a sa. Dar, repet, societatea era cu totul altceva decât Asociaţia Invăţătorilor.

La noi, la Români, nu există până acum o astfel de societate, care era, după cum am văzut, a dăscălimei întregei ţări. Căci Soc. Eötvös nu poate fi confundată nicidecum cu Asociaţia unei fracţiuni a învăţătorilor primari dintr'o singură provincie a României, şi nici cu „Fondul Gh. Lazăr", care s'a înjghebat

www.digibuc.ro

abia la 1 August a. c. cu prilejul primului congres ordinar al Asoc. învăţătorilor ardeleni, când, după expresia dlui A. Pora, „au fost decretaţi de membri ai Fondului Lazăr“ toţi învăţătorii titulari din Ardeal, — şi numai aceştia — şi când s'a înjghebat la repezeală un comitet în mare parte din oameni cari nici nu sunt membri nici ai Asociaţiei nici ai Fondului Lazăr şi cari nici măcar n'au fost de faţă şi deci nici nu ştiu despre ce e vorba.

Fondul „G. Lazăr“ până azi nu şi-a ţinut nici măcar adunarea generală de constituire; de drept el nici nu există încă decât pe hârtie şi şi asta incomplect; el nu are nici membri înscrişi, ci numai de cei „decretaţi.“

Acest argument în sine ar fi suficient pentru ca să închidem întreaga discuţie asupra „dreptului“ Asociaţiei învăţătorilor români din Transilvania „de a întra în posesiunea“ fostei Case a învăţătorilor, — totuşi voiu insista şi asupra dreptului de care a făcut uz Consiliul Dirigent dând o altă destinaţie fostei Case a Învăţătorilor.

Este îndeobşte cunoscut, că noul Stat român a dat, şi la noi în Transilvania şi în Bucovina şi în Basarabia, multor clădri şi institute de stat, destinaţii deosebite de acelea pe cari le aveau sub stăpânirile trecute, ceeace este foarte natural, căci Statul român, care-şi are nevoile sale speciale, nu avea să fie o simplă traducere a Statului ungar, austriac sau rusesc. Noua destinaţiune dată fostei Case a Învăţătorilor este cât se poate de norocoasă şi ar trebui să ne felicităm cu toţii pentru perspectivele frumoase, pe cari Colegiul Latin le deschide prin organizarea lui unică în felul său la noi. Plecând dela convingerea, că viitorul culturii şi vieţii noastre de stat atârnă în prima linie de calitatea celor chemaţi a pregăti în şcolile secundare şi normale generaţiile viitoare, Consiliul Dirigent a socotit, că cea mai importantă problemă a întregului nostru învăţământ de toate gradele este pregătirea bună a profesorilor de licee şi de şcoli normale şi, în consecinţă, a hotărît, că în imobilul său care sub unguri a purtat numele de Casa Înv., înfiinţează un institut special în care acel scop să poată fi urmărit cât mai sistematic. Astfel de institute se găsesc în toate ţările din lume, chiar şi în Ungaria (inst. „Eötvös“ din Budapesta), numai în România nu se găseşte nici unul. Nu este o fericire, că ni se dă posibili-

www.digibuc.ro

tatea de a înfiinţa la Cluj un astfel de institut, într'o vreme când el nu ar putea fi înfiinţat nici la Bucureşti, nici la Iaşi, nici la Cernăuţi, din simplul motiv că Statul nu are în nici unul din acele oraşe o clădire a sa potrivită pentru un astfel de scop, aşa cum o are la Cluj? Care om obiectiv ar putea afirma că Statul ar fi făcut mai bine dacă, în loc să creeze „Colegiul Latin", ar fi dat imobilul său pe mâna unui „fond" condus de învăţători, care fond încă nici nu e creat deplin şi care, oricât de frumoasă menire ar avea, nu poate aduce nici pe departe folosul pe care îl va aduce Colegiul Latin, administrat de cea mai înaltă instituţie şcolară a ţării? Este clar deci: 1. că Statul a fost în dreptul lui să facă cu fosta Casă Inv. ce a crezut el de bine şi că el a uzat de acest drept al lui pentru a face un lucru mai bun decât făcuse pe timpuri Statul unguresc.

De un drept al învăţătorilor români la această Casă nici vorba nu putea să fie, ci cel mult putea fi vorba ca Statul de bună voie să dea Asociaţiei înv. spre întrebuinţare Colegiul Latin, — deşi aşa ceva ar fi fost chiar şi în contra tradiţiei ungureşti a cărei respectare o cere dl Pora, căci, după cum am văzut, nici sub unguri casa nu a fost dată pe mâna învăţătorilor sau a Asociaţiei generale. Dar Statul n'a aflat de bine să încredinţeze conducerea Colegiului Latin învăţătorilor, pentru a nu le jigni însă susceptibilitatea, el a ţinut să garanteze pentru viitor primirea cu precădere a fiilor lor în Căminurile universitare, ceeace credem că trebuie să-i mulţumească în cea mai deplină măsură. De sigur că fiii învăţătorilor, cari urmează la Universitatea din Cluj, vor fi mai bine îndrumaţi într'un Colegiu condus de un profesor universitar, decât într'unul condus de un învăţător. Şi pe lângă ocrotirea acestui interes al învăţătorilor, într'o măsură chiar mai mare decât pe vremea ungurilor, să ne gândim că prin „Colegiul Latin" sunt asigurate totodată şi punctele de vedere superioare ale Statului şi ale culturei naţionale şi ne punem în acelaş timp de acord şi cu ţările apusene, cari de sute de ani au astfel de institute.

*

După aceste explicaţii, credem că incidentul „Casa Învăţătorilor" — „Colegiul Latin" trebuie închis pentru totdeauna.

De încheiere aş da două sfaturi învăţătorilor:

1. In viitor să se ferească de a mai oferi prilejuri de o

www.digibuc.ro

aşa de regretabilă superficialitate în judecarea lucrurilor grele şi delicate şi să cântărească lucrurile cu calm, cu obiectivitate şi cu bun simţ, dovedind astfel că sunt o tagmă de intelectuali, şi

2. Chestia „Fondului Lazăr" să nu o lase din mână, ci să lucreze înainte, întinzând mişcarea în toate ţinuturile româneşti şi printre toţi oamenii de şcoală, pentru a dovedi că şi învăţătorii români sunt în stare să facă ce au făcut Ungurii. Acestora li-a trebuit un sfert de veac de muncă şi jertfă până au putut ajunge la o „Casă" a lor, — învăţătorii noştri să pună umăr la umăr ca în câţiva ani să-i ajungă, ba să-i şi întreacă. In urmărirea acestui scop să-şi aleagă însă mai bine şi mijloacele de lucru şi oamenii, — mai ales oamenii, cari sunt totul la orice operă.

Cluj, 3 Oct. 1920.

XIII.

D-l O. Prie ezită

Memoriul Universităţii, avertismentul public al primului rector şi lămuririle cuprinse în acest articol l-au încurcat din nou pe dl Prie. Dânsul l-a somat pe dl Mateiu să-i facă o propunere concretă în chestiune şi ar fi fost bucuros cu orice soluţie, numai ea să fi purtat iscălitura dlui Mateiu care avea să-şi asume prin aceasta şi întreaga răspundere faţă de învăţători, dar dl Mateiu s'a ferit de a-şi pune părerea pe hârtie, şi s'a mulţumit să repete dlui Prie că chestiunea să rămâie cum a fost, adecă Colegiul latin să rămâie al Universităţii.

Astfel d-l Prie neavând curajul să taie nodul gordian, a pus dosarul chestiunii C. L. la o parte.

Intervin motive electorale şi personale

La începutul lui Noemvrie, eu am plecat în străinătate pentru câteva luni în căutarea sănătăţii mele adânc zdruncinate. Aveam de gând ca, dupăce mă voiu restabili, să vizitez şi colegiile universitare din Italia, Franţa şi Anglia, pentru a lua dela ele oarecari învăţături. In acest interval de timp devenise vacant locul de deputat la Diciosânmărtin şi guvernul averescan s'a hotărît să-l susţie pentru acesta cu orice risc pe dl Prie, care căzuse până aci de două ori: Dl Prie a apelat atunci la învăţători ca să facă propagandă pentru el, punându-le în vedere că dacă va răuşi, le va da în sfârşit Casa pe mâna lor. Zis şi făcut. Cu ingerinţe şi apucături necunoscute până aci în luptele electorale

www.digibuc.ro

dela noi, dl Prie a ajuns în sfârşit „reprezentant al naţiunii.“ O astfel de fericire trebuia plătită, şi atunci dl Prie nu s'a mai simţit jenat nici de „erezia în drept“ preconizată de Universitatea din Cluj, nici de „crima naţională“ pe care i-o punea înainte dl Sextil Puşcariu — şi, într'un moment de generozitate şi de recunoştinţă faţă de reprezentanţii învăţătorimei cari zile dearândul au făcut pe cei mai devotaţi agenţi electorali — s'a hotărît să exopereze brevi manu dela Ministerul de Instrucţie cedarea Colegiului Latin pe seama învăţătorilor. In acest scop d-sa a pregătit un referat de o suprinzătoare superficialitate, pe care l-a prezintat în original ministerului din Bucureşti, şi al cărui punct de forţă era următorul: «Nu se poate accepta motivarea din pct. 1 al adresei Senatului universitar în chestia aceasta, deoarece statul român, deşi este în drept să dea orice destinaţie acestei căsi[1]), care este proprietatea sa, e dator să ţină seama de destinaţiunea ce a avut în trecut.»

Ce nu se putea face cu o astfel de logică admirabilă, care recunoştea statului român libertatea absolută de a face ce vrea cu proprietatea sa, dar îl obliga, în schimb, să respecte moştenirea ungurească?

Dlui Prie nu i-a fost greu să convingă Mlnisterul din Bucureşti de corectitatea punctului său de vedere. Cine-şi bătea acolo în mod serios capul cu problemele învăţământului superior din Transilvania? Se ştie doar că nici până în ziua de azi Ministerul de Instrucţie nu are o Direcţie specială a învăţământului superior, şi că chestiunile privitoare la acest grad se rezolvă, cele mărunte, la secţia învăţământului secundar, iar cele mari de către ministrul însuş, care bineînţeles că atunci când nu are referenţi speciali responsabili, lucrează fără nici un sistem? Astfel chestiunea Colegiului Latin, în privinţa căreia dl Prie nu ceruse nici opinia directorului învăţământului superior din Transilvania, dl V. Stanciu, nici pe a directorului învăţământului primar, dl I. Mateiu, — dsa, secretarul general al Ardealului, o prezintă directorului activităţii extraşcolare din ţările-surori, dlui G. Popa-Liseanu, care, şi acesta, avea cu Universitatea din Cluj o socoteală personală dela 1919, — soco-

[1]) Actualmente d-l Dr. O. Prie este profesor de limba română la Academia Comercială din Cluj.

www.digibuc.ro

teală identică cu a dlui Prie, şi anume că nici d-sa nu fusese numit profesor la Universitatea din Cluj. Ca şi dl Prie, avea acum şi dl Popa-Liseanu ocazia binevenită să-şi arate dragostea faţă de Universitatea care, deşi i-a recunoscut meritele, totuş nu fusese în situaţia de a-i împlini dorinţa.

Ministerul desfiinţează Colegiul Latin, ignorând pur şi simplu Universitatea.

In astfel de împrejurări nu este de mirare că dl director Popa-Liseanu a scris pur şi simplu pe referatul dlui secretar general: «Sunt de părere să se restitue edificiul corpului didactic din învăţământul popular, cu condiţia ca în statutele ce se vor înainta spre aprobare să se asigure Universităţii dreptul de a conduce educaţiunea elevilor.» In baza acestei propuneri ministrul de atunci, dl P. P. Negulescu, profesor de filosofie la Universitatea din Bucureşti, a aflat de bine să aprobe desfiinţarea Colegiului Latin de pe lângă Universitatea din Cluj, — Colegiu creat de un guvern „regionalist" pe care d-sa îl detesta atât de mult.

XIV.

Toate acestea s'au petrecut în a doua jumătate a lunei Decemvrie, fără ca despre rezultat să i se fi comunicat ceva Universităţii noastre.

Pentru a putea aprecia în toată valoarea ei această procedură, las să urmeze un alineat din adresa Nr. 2486/1920—1 dela 28 Iunie 1921, a Rectoratului Universităţii către mine:

«Cât priveşte surprinderea de care aţi fost cuprins aflând despre transformarea Colegiului Latin, al cărui imobil a fost atribuit Casei învăţătorilor, puteţi avea mângăierea că sunteţi în bună tovărăşie, deoarece şi Senatul Universităţii a fost tot atât de surprins ca şi D-V., — nici el n'a fost încunoştiinţat formal de autorităţile în drept, precum n'aţi fost D-V. Numai după ce prin jurnale s'au divulgat tratativele, Senatul a făcut toate demersurile şi a prezintat toate întâmpinarile sale întemeiate pe principiile de drept şi de utilitate socială, încât puteţi avea liniştea sufletească că Universitatea a apărat cu demnitate nu numai punctele de vedere anterioare, dar chiar a căutat să încunjure efectele unei expresiuni nenorocite strecurate în adresa, prin care se da Universităţii dispoziţiunea asupra imobilului».

Intr'atâta ajunsese Universitatea din Cluj o minge în mâna politicianilor, încât după ce i se călcase în picioare drepturile ei

www.digibuc.ro

autonome de cătră un ministru — profesor universitar la Bucureşti, nu mai era socotită vrednică nici măcar de a i se face cunoscute măsurile cari o priveau!

Intr'adevăr, la 31 Decembrie 1920, Senatul universitar, auzind din gazete că Ministerul i-a luat Colegiul Latin, s'a întrunit imediat într'o şedinţă şi a însărcinat pe Rectorul să-i ceară Ministerului dela Bucureşti lămuriri cu privire la veştile alarmante, cari produseseră o vie agitaţie atât printre profesori, cât şi printre studenţi.

Universitatea cere lămuriri — Ministerul bate în retragere

Iată telegrama Rectorului, cu data de 1 Ianuarie 1921:

D-lui Ministru al Instrucţiei publice
Bucureşti.

Senatul Universitar întrunit astăzi, 31 Decemvrie, mă însărcinează a Vă ruga să-i comunicaţi urgent: dacă este sau nu adevărat că «Colegiului Latin», numit înainte «Casa Învăţătorilor», i s-a schimbat destinaţia de cămin studenţesc, pentru a fi cedat unei asociaţii «Gh. Lăzăr».

Dacă Vi s'a prezintat raportul întocmit din punctul de vedere juridic şi din punctul de vedere al interesului învăţământului, ce a fost înaintat cu privire la această chestiune de către Senatul Universitar cu Nr. 98/1920, d-lui Secretar general al Resortului de Instrucţiune din Cluj?

Deoarece între studenţi este mare fierbere, Vă mai roagă a-i linişti printr'un răspuns asigurător. (Nr. 1405/1920).

V. DIMITRIU, rector.

La această telegramă urgentă a Universităţii, Ministerul a răspuns abia după trei săptămâni încheiate, prin următoarea telegramă:

D-lui Rector al Universităţii din Cluj,

Bucureşti, 21 Ianuarie 1921. La telegrama D-voastră comunicăm că ministerul a aprobat referatul secretariatului[1]) *general din Cluj privitor la Casa Învăţătorilor. Edificiul se va restitui corpului didactic primar, cu condiţia ca în statutele ce se vor trimite spre aprobare să se asigure Universităţii*

[1]) De fapt, a secretarului general, căci directorii celor două secţii interesate ale secretariatului nu fuseseră consultaţi (N. A.)

www.digibuc.ro

dreptul de a conduce educaţiunea elevilor din acest institut. (Nr. 534/1921).

p. ministru G. POPA-LISEANU.

In acelaş timp, Ministerul adresează şi Secretariatului general din Cluj o scrisoare de următorul cuprins:

Nr. 124.495/1920.

D-le Secretar general,

Cu referire la adresa d-lui Rector al Universităţii din Cluj Nr. 98/1920 avem onoarea a Vă face cunoscut că Ministerul a aprobat referatul D voastră privitor la Casa Învăţătorilor din Cluj. Edificiul se va restitui corpului didactic—din învăţământul popular, cu condiţia ca în statutele ce se vor înainta spre aprobare să se asigure Universităţii dreptul de a conduce educaţiunea elevilor din acest institut.

p. ministru: G. POPA-LISEANU.

Scrisoarea aceasta s'a trimis din partea d-lui Prie la 22 Ianuarie Universităţii însoţită de următoarea adresă a secretariatului general:

Nr. 38.880/920 Secţia III.
5 Ianuarie 1921.

D-le Rector,

Când cu toată onoarea Vă comunicăm copia adresei cu Nr. 124.495/1920 a Ministerului spre luare la cunoştinţă şi conformare, Vă rugăm să binevoiţi a cunoaşte că, deodată cu încunoştinţarea oficială trimisă preşedintelui Asociaţiei învăţătorilor din Transilvania, — am dispus ca să se convoace congresul corpului didactic din învăţământul popular[1]) spre alcătuirea proiectului de statute al „Casei învăţătorilor" cu ţinerea în evidenţă a clauzei din adresa Ministerului, în senzul căreia „dreptul de a conduce educaţia elevilor trebue să se asigure Universităţii".

La timpul său ne vom lua voie a Vă cere avizul în acest punct şi numai după aceia vom lua măsuri pentru aprobarea statutelor.

Secretar general: Dr. O. PRIE.

[1]) Aceasta avea să hotărască o chestiune care privea tot atât de mult şi şcolile civile şi normale, revizoratele etc. (N. A).

www.digibuc.ro

Aşadară, într'o chestiune de litigiu, în care Universitatea, cu toată autoritatea ei morală şi ştiinţifică, îşi spusese cuvântul, afirmând că presumpţiunea învăţătorilor este „o erezie în drept", Ministerul, în loc să fi chemat pe Rectorul la Bucureşti pentru a-i cere lămuriri şi a-i pune în vedere eventualele dificultăţi, se lasă înşelat de dl Prie şi cu o grabă şi cu o lipsă de prevedere pe care n'o poate explica decât halul de disordine administrativă dela acel minister, aduce o deciziune absurdă, pe care apoi la câteva zile este nevoit s'o supuie la noui schimbări.

Dupăcum se vede din adresa ministerului, acesta în graba sa, dat Colegiul Latin «Fondului G. Lazăr» încă înainte de ce el ar fi fost recunoscut de minister prin aprobarea statutelor, sau de către Parlament, ca persoană morală, — aşa dară înainte de ce această societate ar fi existat şi de fapt şi de drept — lucru de necrezut într'un stat care ia în serios principiile de drept ale vieţii publice. Statutele aveau să fie înaintate spre aprobare abia ulterior, — dar, asigură ministerul, strâns cu uşa de Universitate, — acele statute nu vor fi aprobate numai după ce se va lua avizul universităţii.

XV.

D-l Prie, călcând angajamentul faţă de Universitate şi faţă de Minister — aprobă singur statutele C. I.

Proiectul de statute a fost trimis spre aprobare abia la 23 Ianuarie, dar dl Prie, cu felul d-sale particular de a lucra, nu le-a mai trimis nici Ministerului, nici Universităţii, ci — ori cât ar părea de necrezut, — le-a aprobat d-sa singur, fără nici o modificare, la 21 Martie ale aceluiaş an!

Spaţiul nu-mi permite să redau în întregime statutele fondului »Geórge Lazăr«, totuş voiu releva câţiva §§, cari vor evidenţia spiritul general al acestora.

§ 1 spune că Fondul »George Lazăr« se crează cu concursul moral şi material al învăţătorilor, conducătoarelor de grădini de copii, profesorilor de şcoli normale, funcţionarilor dela revizoratele şcolare, profesorilor de şcoli civile şi profesorilor dela şcolile medico-pedagogice (cu excluderea profesorilor de liceu, de şcoli tehnice şi speciale şi de şcoli superioare!)

§ 2. Sediul fondului este oraşul Cluj (înainte fusese Budapesta. Guvernul Averescu, care a venit la cârmă cu lozinca „unificării", şi ca duşman al „regionalismului", mută centrul de gravitaţie al mişcării dăscăleşti nu la Bucureşti, ci la Cluj, — reşedinţa d-lui Pora şi Prie!)

www.digibuc.ro

§ 3. Scopul fondului G. L. este *a*) a veni în ajutorul membrilor săi, precum şi a familiei acestora, *b*) a înfiinţa şi susţine Cămine pentru băeţii şi fetele membrilor săi cari studiază la şcoli superioare şi secundare, *c*) şi *d*) sanatorii şi burse.

§ 8. Membrii de drept ai fondului G. L. sunt *a*) toţi învăţătorii şi învăţătoarele şcolilor primare, de stat, comunale şi confesionale române. Mai pot fi: conducătoarele de grădini etc. (cf. § 1). Aşa dară toţi învăţătorii români (din Transilvania) sunt membrii de drept, în vreme ce celelalte categorii amintite au numai posibilitatea de a fi membri, iar cei de curs secundar etc. nu pot fi de loc membri. Cu alte cuvinte: Secretariatnl general din Cluj face o instituţie numai pentru cetăţenii de limba română din Transilvania, excluzându-i pe cei de alte limbi şi pe cei din celelalte provincii.

§ 41. Fondul G. L. stă sub controlul suprem al Ministerului Instrucţiunei, care exercită acest control prin un exmis guvernial. Acesta se învită la toate şedinţele comitetului şi adunărilor generale. (Exmisul guvernului este d. Dr. Valeriu Seni, directorul regional al învăţământului din circumscripţia Cluj).

Din statutele Casei Învăţătorilor, aprobate de d. O. Prie la 21 Martie 1921 sub Nr. 8716, reţinem următoarele:

§ 1. Scopul C. I. din Cluj, care e **proprietatea Statului,**[1]) este a da ajutor moral etc. etc.

§ 2. »Pe lângă acest scop general (!!) C. I. din Cluj va adăposti o bibliotecă şi un Muzeu pedagogic al Asociaţiei Învăţătorilor! In această Casă se mai instalează biroul Fondului George Lazăr. Tot aici se pune la dispoziţie o cameră pentru întrunirile şi şedinţele Cercului didactic din Cluj, precum şi două camere pentru învăţătorii cari descalecă în Cluj, pentru a avea loc de dormit pentru câteva nopţi". (Aşa dară, Căminul studenţilor în Litere şi Ştiinţe, va fi totodată şi bibliotecă învăţătorească, Muzeu pedagogic primar, loc de întrunire al Cercului didactic din Cluj, hotel pentru învăţătorii călători şi pe deasupra mai vine şi Universitatea, cu pretenţiile cari se vor vedea mai jos.)

[1]) Ceeace nu l-a împiedecat pe d. Pora să susţină totuş că C. I. este proprietatea învăţătorilor. »Această Casă s'a ridicat cu banii învăţătorilor români«, spune d-sa, deşi de fapt aceştia n'au dat un singur fiier, ci totul a fost făcut de Statul unguresc!

www.digibuc.ro

§ 10. Membrii Consiliului de administraţie sunt: 5 membri din partea Statului, numiţi de Ministerul instrucţiunei, 10 membri din partea Fondului George Lazăr şi directorul C. I. (Membrii numiţi de Minister sunt: P. S. Episcopul Roman dela Oradea-Mare, d. Dr. T. Mihali, preşedintele Comisiunei de descărcare şi unificare, Enache Ionescu, fost delegat pe lângă Secretariatul general de Instrucţie, d. V. Ghidionescu, profesor universitar şi d. Dr. V. Seni, director regional).

§ 4. Pentru întreţinerea în stare bună a edificiului şi a mobilierului se îngrijeşte Ministerul Instrucţiunii.

§ 11. Consiliul de Administrare al C. D. „supraveghează şi se interesează asupra sporului în studii a tinerilor primiţi în internat (pct c). Tot în urma propunerilor făcute de comisia de supraveghere şi de directorul casei, „hotăreşte înlăturarea tinerilor cu purtare necorespunzătoare.“ (pct e)

§ 13. In comisia de supraveghere, care constă din 4 membri cari locuesc în Cluj şi din directorul Casei, i se asigură Universităţii din Cluj dreptul de a delega un profesor universitar. Acest profesor, de acord cu membrii comisiunei, se va îngriji de educaţiunea elevilor din acest institut.

§ 14. Comisia de supraveghere se îngrijeşte ca educaţia naţională, morală a tinerilor să fie mulţămitoare.

§ 20. Directorul „în fiecare lună face raport Comisiunii de supraveghere asupra conduitei tinerilor primiţi în internat, designează locul tinerilor primiţi şi supraveghează ordinea la masă«.

§ 22. Directorul C. I. este detaşat cu toate drepturile câştigate şi avute la detaşarea lui şi beneficiază de leafa avută, cu toate sporurile şi gradaţiile, afară de banii de chirie.

§ 23. Directorul Casei, pe lângă leafă, are locuinţă în C. I., întreaga întreţinere (masă, încălzit, luminat şi spălat) pentru sine, soţia sa şi membrii familiei minoreni.

(Cu alte cuvinte, într'o instituţie care este a Statului, de educaţia studenţilor în Litere şi Ştiinţe se îngrijeşte o comisie de supraveghere constătătoare din patru învăţători şi un profesor universitar! Perspectivele unei astfel de tovărăşii nu pot fi decât admirabile. Directorul Casei Invăţătorilor este funcţionar plătit de Stat cu leafă şi cu toate celelalte binefaceri.)

www.digibuc.ro

XVI.

In locul statutelor legale — o Convenţie adhoc între C. I. şi Universitate

După aceste statute au fost aprobate de d-l Prie, Universitatea, scandalizată, a protestat în mod răspicat şi a cerut să se revie asupra întregei chestiuni, cu privire la care părerile ei exprimate în memoriul din Octomvrie 1920 fuseseră complet ignorate. Urmarea fu că atât d-l Prie cât şi învăţătorii au trebuit să recunoască că statutele aprobate, cu călcarea ordinului ministerial Nr 534/1921, nu pot rămânea în vigoare şi în consecinţă au admis ca între Casa Inv. şi între Universitate să se facă, cu data de 14 Aprilie 1921, o „Convenţiune cu privire la organizarea în viitor(!!) a C. I. din Cluj. Convenţiunea constă din următorii §§:

«1. Clădirea se rezervă pentru adăpostirea studenţilor universitari, cari urmează cursul regulat la Universitatea din Cluj şi pentru personalul didactic şi administrativ necesar instituţiei.

2. Instituţia se va conduce de 2 directori, unul însărcinat cu educaţia şi disciplina, cellalt cu administraţia.

3. Directorul însărcinat cu conducerea educativă şi disciplinară, va fi un profesor universitar, numit de Senatul universitar, după propunerea consiliilor reunite ale facultăţilor de litere şi ştiinţe. Acest director va avea o diurnă şi nu va locui în Cămin.

4. Directorul administrativ, însărcinat cu administrarea instituţiei, este ales de adunarea generală a fondului «Gh. Lazăr». Acesta va locui în localul instituţiei, şi în cazul când va fi familist, nu va putea ocupa decât cel mult cele 4 camere ale locuinţei destinate acestui scop.

5. Instituţia va fi rezervată pentru studenţii făcultăţilor în litere şi ştiinţe.

6. Instituţia va primi pe toţi bursierii şi semibursierii, studenţi universitari, fiii membrilor de drept ai fondului Gh. Lazăr. Insă juriştii şi medicinştii vor fi adăpoştiţi, în virtutea convenţiunei prezente, în Căminul Studenţesc. In locul lor vor fi puşi de universitate bursierii şi semibursierii facultăţilor de litere şi ştiinţe. Locurile rămase libere se vor ocupa de fiii membrilor de drept ai fondului «Gh. Lazăr», ca solvenţi. Schimbul de mai sus se va aplica şi acestora. In caz, că vor mai rămânea locuri disponibile, după ce vor fi plasaţi toţi fiii membrilor de drept ai fondului «Gheorghe Lazăr», — ele se

www.digibuc.ro

vor complecta de universitate, cu studenţi de ai facultăţilor de litere şi ştiinţe».[1])

Cu alte cuvinte, Casei Inv. ise dă, în baza §§ 1 şi 5, caracter exclusiv universitar, rămânând numai conducerea administrativă a ei în seama învăţătorimei. Ea îşi pierde caracterul de centru al vieţii învăţătoreşti; ea nu mai este sediu al Asociaţiei, al Cercului didactic, al bibliotecei, al Muzeului pedagogic; ea nu mai este hotel pentru învăţători. Ea va avea pe seama studenţilor în Litere şi Ştiinţe, şi un personal didactic, care va locui chiar aci, — ceeace înseamnează că C. I., fără ca să-i zică neapărat „Colegiu Latin", este de fapt organizată ca colegiu. „Conducerea educativă şi disciplinară" o va avea directorul exmis de Universitate şi care pentru aceasta va avea o diurnă specială.

Curând după aceasta, Universitatea, după cum şi era de aşteptat, a mers şi mai departe în ce priveşte interpretarea acestei din urmă dispoziţii. Când, la începutul lui Iunie 1921, „Fondul Gh. Lazăr" a cerut Universităţii să numească în baza § 13 al Statutelor C. I. un profesor universitar în comisia de supraveghere a C. I., Comisiunea Căminurilor universitare, din şedinţa sa dela 9 Iunie a răspuns următoarele:

«*Hotărîrea Ministerului atribue Universităţii dreptul exclusiv de direcţie educativă şi disciplinară. Convenţia din 14 Aprilie 1921 hotăreşte şi specifică acelaş lucru, prin urmare educaţia şi disciplina în Căminul Casei învăţătorilor Universitatea o va exercita exclusiv prin organele sale: Comisia Căminurilor şi Directorul numit de ea. Comisiunea de care vorbiţi nu poate fi decât o comisie de control administrativ şi în această comisie Universitatea va delega la timp un profesor*».

Care va să zică: C. I. este un Cămin studenţesc ca oricare altul. Ea stă sub autoritatea educativă şi disciplinară a Comisiei căminurilor universitare, care este representată acolo printr' un director delegat de ea şi care nu are a face nimic cu C. I. ca atare. Deosebirea între C. I. ca cămin studenţesc, şi între celelalte căminuri constă numai în ce priveşte administraţia, care, acolo, este dată pe mâna „Fondului Gh. Lazăr", în comisia de

[1]) Cf. «Învăţătorul» 1921, Nr. 9-10.

www.digibuc.ro

sapraveghere a căruia Universitatea trebue de asemena să-şi aibă un delegat.

Lupta nenorocită provocată de dl Prie între învăţători şi Universitate părea astfel, terminată prin dezarmarea aproape completă a învăţătorilor şi prin asigurarea tuturor drepturilor pe seama Universităţii.

XVII.

Iniţiarea de legături între Colegiul Latin şi instituţiile similare din Apus

In vreme ce au avut loc toate aceste lupte, eu, bolnav, îmi căutam de sănătate într'un sanatoriu din Italia (la Nozzano, lângă Pisa). După ce m'am întrămat puţin, am căutat să profit ceva în acea lungă călătorie şi pentru scopurile pe cari aveam să le servesc după întoarcerea mea acasă. Astfel, consecvent scopurilor pe cari şi le fixase la timpul său C. L., am căutat să fac în Grecia, Italia, Franţa şi Anglia legăturile necesare între acest Colegiu şi între instituţiile similare de acolo. La Atena vizitasem, în cursul călătoriei, pe fostul meu coleg de studii universitare din Germania, d-l Dr. D. Glinos, pe atunci secretar general al Ministerului de Instrucţie grec, care, înainte de aceasta cu 10 ani îmi tradusese în greceşte o mare parte a studiului meu Der moderne Utraquismus oder die Zweisprachigkeit in der Volksschule. [1]) Bucuros de a putea face legături culturale cu România întregită, dl Glinos m'a asigurat că guvernul şi Universitatea din Atena vor da tot concursul studenţilor dela Colegiul Latin din Cluj în studiile pe cari ar intenţiona sa le facă, alături de cercetătorii altor popoare culte, acolo, precum şi în călătoriile întreprinse de ei prin ţara clasică a Greciei. Când mi-a vorbit despre primirea pe care o vor face membrilor acestui Colegiu chiar în Partenon, mărturisesc că am simţit în sufletul meu o fericire cum foarte arareori i se întâmplă unui biet om. In închipuirea mea vedeam deja pe fericiţii fii ai Ardealului desrobit, cari până mai ieri erau opriţi de guvernele ungureşti de a ieşi din ţară la studii în străinătate, peregrinând acum cu pietate pela toate locurile sfinte ale civilizaţiei europene şi inspirându-se dela ele pentru întreaga lor viaţă. . .

La Roma, avusem onoarea să fiu primit într'o lungă audienţă de ministrul instrucţiei din acea vreme, d-l Benedetto

[1]) Traducerea a apărut în Δελτιο εκπαιδευτικου ομιλου (Atena, 1911).

www.digibuc.ro

Croce, cu care am discutat amănunţit punctele unui lung memoriu pe care i-l prezintasem prealabil prin profesorul de filosofie şi pedagogie dela Universitatea din Roma, d-l G. Gentile, între cari puncte era şi acela relativ la schimbul de studenţi între România şi Italia, punct aprobat cu însufleţire de ministrul Italiei. Mai târziu, când am vizitat şcoala normală superioară din Pisa am stabilit cu directorul ei, d. Bianchi şi cu subdirectorul A. Solari, legături cari deschideau cele mai frumoase perspective pentru studenţii noştri şi pentru relaţiile noastre cu sora noastră latină. Acelaş lucru l-am făcut la Paris, cu Şcoala normală superioară. Directorul ei, d. H. Lanson, cel mai mare istoric literar al Franţei, şi-a exprimat via sa bucurie pentru perspectivele pe cari o astfel de soluţie le deschide latinităţii occidentale şi orientale. Rămăsese acum hotărât ca în amândouă şcolile normale superioare din aceste ţări, Colegiul Latin să trimită anual 1-2 absolvenţi de-ai universităţii din Cluj şi în locul lor să vie în Colegiul Latin absolvenţi ai Sorbonei şi ai Universităţilor italiene. Mai urma numai ca acest aranjament să fie ratificat de guvernele celor trei ţări.

Gândul meu era să visitez şi colegiile dela Oxford şi Cambridge, în Anglia, dar veştile despre desfiinţarea Colegiului Latin m'au oprit pe loc si astfel m'am întors dela Paris spre Cluj.

La întoarcerea mea din Apus

Cel dintâi ardelelean pe care l-am întâlnit, în ziua de 30 Maiu în gara Teiuş, un student din Cluj, mi-a spus:

— Domnule Profesor, vă spun o veste tristă: zilele acestea învăţătorii au luat de pe frontispiciul Colegiului Latin înscripţia. .

Am rămas stupefiat. Mă gândeam în gândul meu: ce oameni lipsiţi de orice respect! Cum a putut avea cineva cinismul de a distruge singura inscripţie de pe tot teritorul României mari, care reaminteşte latinitatea noastră? La Roma regele Victor Emanuel stă în palatul ocupat dela Papi, şi pe frontispiciul palatului regal se văd până în ziua de azi neatinse emblemele şi înscripţiile papale, fără nici un fel de adaus. Atâtea universităţii italiene poartă şi astăzi înscripţiile ordurilor călugăreşti cari au stat, după vremuri în ele, sau le-au înfiinţat, iar la Cluj învăţătorimea română trebuie să distrugă cel dintâi steag al latinităţii, ridicat acolo! Ce-or fi gândit despre noi în momentul când zidarii loveau cu ciocanele în literele amintitoare

www.digibuc.ro

ale latinităţii, corsicanul Zigliara, profesorul de franţuzeşte al Colegiului şi turinezul Giandomenico Sera, profesorul de italieneşte, cari ambii îşi aveau locuinţa în Colegiu? — Ce-or fi gândit ei despre soarta latinităţii în aceste locuri, unde ea a fost o mie de ani sugrumată de Unguri, pentru ca acum să fie batjocurită în aşa hal de policianismul românesc unificător?

Sosit acasă după o călătorie de şeapte luni de zile prin ţările latine ale Apusului, am avut în adevăr durerea să intru în locuinţa mea prin poarta de deasupra căreia învăţătorii, cu toată „Convenţia" care asigură Universităţii noastre colegiul, dăduseră jos înscripţia care avea să amintească aici tendinţele noastre de latinizare a culturii şi vieţii noastre ...

Luând a doua zi cunoştinţă în mod amănunţit de tot ce s'a petrecut în absenţa mea, am trecut la ordinea zilei peste întreagă chestiune, care pe mine nu mă mai privia de loc personal din momentul ce eu încă dela 1 Septembrie 1920 îmi dădusem demisia din postul de director al Colegiului Latin şi după ce acea demisie, prin trecerea Casei în seama învăţătorilor, a fost apoi de fapt implinită. La urma urmelor, — îmi ziceam — fiecare popor îşi are conducătorii pe cari îi merită şi păţeşte ceeace este vrednic să păţească.

La câteva zile m'am şi pus să-mi caut o locuinţă în oraş, dar din cauza crizei mari de locuinţe, prevăzând că n'o să-mi găsesc o casă cum îmi trebue mie, în Iunie mi-am cumpărat, pe bani luaţi împrumut, o casă proprie în care aveam să mă mut îndată ce se evacuează.

Inainte de a vedea ce a devenit C. I. după ce a fost luată în seamă de către învăţători, să vedem puţin mai de aproape oamenii pe mâna cărora ea a încăput.

XVIII.

Noii conducători ai C. I.: dd Dr. G. Vilt şi A. Pora

Congresul Fondului G Lazăr a ales ca preşedinte al Fondului pe d. Dr. Gh. Vilt, revizorul şcolar al judeţului Cojocna, iar ca director al C. I. pe d. Andreiu Pora, subrevizor şcolar.

D. Vilt este un vechiu funcţionar maghiar, care a fost în serviciul guvernului unguresc până după unirea dela A.-Iulia, când a fost găsit de noi în funcţie ca revizor ungur al judeţului Huniedoara. Fiind recomandat cu multă căldură de către d.

www.digibuc.ro

Dr. A. Vlad şi Dr. V. Bontescu, Resortul Cultelor, considerând că d. Vilt este singurul revizor şcolar maghiar cu rutină birocratică, l-a preluat şi l-a transferat la Cluj. Dar aici de trei ani şi până astăzi nu s'a ilustrat prin nimic. Cei cari l-au numit în această funcţie importantă au avut în curând prilejul să se convingă că d. Vilt nu se îngrija de altceva, decât de situaţia sa personală. Gândul de a avansa era singurul lui gând, din care cauză revizoratul din Cluj a fost şi a rămas unul din cele mai slabe, dacă nu chiar cel mai slab din toată Transilvania. Din momentul în care avusem sinceritatea de a răspunde d-lui Vilt la multele cereri de avansare la gradul de inspector, că n'o pot face aceasta, de oarece dsa nu a dat nici un fel de dovadă că ar merita avansarea — d. Vilt mi-a devenit, ca şi d. Prie — duşman.

Dl A. Pora în vârtejul partidelor

D. A. Pora a fost până în 1919 învăţător la şcoala confesională gr. catolică din Cluj. In ceasurile grele ale şcoalei româneşti pe timpul Ungurilor, dsa lucra mână în mână cu învăţătorii rătăciţi dela Şimleul-Silvaniei, pentru cari cele 13 ore de limba maghiară în şcolile româneşti nu erau de ajuns, şi cari oferiau dela ei încă 9 pe deasupra. In vreme ce legea Apponyi nu cerea ca în orele de Aritmetică, Geografie, Istorie şi Constituţie să se înveţe ungureşte, d. Pora, în tovărăşia dlor Ille, Boţan şi alţi nenorociţi, pe cari „Gazeta Transilvaniei" din 1912 (Nr. 199—201) i-a răstignit la stâlpul infamiei stigmatizându-i ca „trădători ai învăţământului naţional" — a dat şi dsa la iveală un manual de Constituţia patriei în două limbi, româneşte şi ungureşte.

Când în primăvara anului 1919 am vizitat Clujul în vederea măsurilor pe cari Resortul Instrucţiei trebuia să le ia pe teren cultural, d. Pora umbla cu pălăria în mână după mine cerând o funcţie, oricât de modestă, la revizoratul din Cluj.

Eu nu am făcut nici odată în viaţa mea politică de partid. Mai mult chiar, în Marele Sfat Naţional al Transilvaniei, la 1919, am luat atitudine hotărîtă pentruca învăţătorii, profesorii şi preoţii să nu poată fi aleşi deputaţi, decât dacă demisionează din post, — atitudine deschisă care mi-a stricat însă foarte mult »popularitatea« în cercurile dăscăleşti. La numirile de revizori şcolari, profesori, directori şi inspectori,

www.digibuc.ro

în 1919 şi 1920, eu nu am fost influenţat nici odată de confesiunea cuiva sau de convingerile lui politice. Am iertat chiar pe toţi „trădătorii" de pe vremea Ungurilor, întrucât am văzut că şi-au recunoscut greşala, şi l-am numit pe fiecare acolo, unde convingerea mea curată îmi spunea că îi este locul. De aceea d. Pora n'a trebuit să insiste mult pentru ca să mă hotărăsc a-l numi subrevizor şcolar la Cluj.

La câtăva vreme, când alegerile pentru Cameră din Octomvrie 1919, au adus cu sine afirmarea destul de puternică a partidului ţărănesc, în frunte cu învăţătorul Ion Mihalache, d. Pora, fericit, într'un articol prim din „Învăţătorul" pe Decemvrie 1919, scrie următoarele cuvinte:

Dl A. Pora — ţărănist

»Partidul ţărănesc înfiripat sub ochii neadormiţi şi plini de vioiciune ai lui Ion Mihalache, va fi partidul ce poate privi cu mândrie în faţa trecutului ca şi a viitorului strălucit, — va fi partidul care prin nici o sforţare nu va putea fi atras şi înghiţit de nici o grupare politică, căci el este rezultatul unor necesităţi cari îşi au originea în sufletul poporului nedreptăţit până acum de chiar acele grupări, — va fi în fine partidul cu viitor, care sintetizează toate aspiraţiile învăţătorilor, ţăranilor români din România-Mare . . .

De acum nu vom mai sta sub aspectul unui pesimism răufăcător. De acum şi-a croit drumul şi şi-a ocupat locul pentru totdeauna, acolo unde se cuvenia — dascălul român — care va fi străjuitorul neadormit al intereselor învăţătorimei române şi al intereselor masselor poporului, care începe a cunoaşte cine îi sunt adevăraţii prieteni.

Ion Mihalache, împreună cu alţi prieteni de idei, şi ei învăţători ai poporului, a găsit drumul cel mai adevărat, pe care, dacă merge cineva, nu poate rătăci.

Către acest soare ne îndreptăm cu toţii privirea sufletului nostru".

Schimbarea aceasta de front ca atare nu m'a surprins, totuş mai târziu, cu o ocazie când d. Pora a venit la mine la Resort, în tendinţa mea de a feri Corpul didactic de vâltoarea nenorocită a politicei, i-am arătat cari sunt convingerile mele în chestia participării învăţătorimei la viaţa politică. Am avut impresia că d. Pora m'a înţeles pe deplin şi că împărtăşeşte

www.digibuc.ro

vederile mele. La câtăva vreme am avut mulţămirea să-l văd pe d. Pora publicând în adevăr un primarticol în „Învăţătorul“, în care exprima, cu foarte puţine abateri, exact ideile pe cari i le sugerasem eu, şi cari de altfel nu sunt decât o repetire a discursului meu din şedinţa dela 5 August 1919 a Marelui Sfat Naţional din Sibiiu. Iată ce spunea atunci d. Pora în articolul său „Învăţătorii şi politica“:

Dl A. Pora în contra politicei

»Se apropie din nou zilele de alegeri pentru cameră. Se dă din nou prilej celor cu drept de alegător, ca să trimită în această adunare pe aceia, cari voesc şi ştiu lucra pentru consolidarea şi refacerea statului nostru în nouăle sale graniţe. Învăţătorul român, are un rol deosebit în preajma acestor alegeri, acela de a fi sfătuitorul sincer al poporului nostru şi a grii ca să nu fie sedus de demagogi şi de alţi oameni oportunişti şi plătiţi.

Pe care partid politic să-l sprijinească învăţătorimea română în viitoarele alegeri, şi, să între şi învăţătorii în valurile politice într'un număr mai pronunţat; iată 2 întrebări pe cari şi le pune fiecare învălător în preajma acestor alegeri.

Foarte firesc că învăţătorimea română va sprijini şi va vota pe acela care va servi interesele şcoalei, ale învăţătorului român, ale poporului pe care-l reprezintă şi al cărui trecut este o garanţie a cuvântului dat.

Cu mult mai complicată se prezintă a doua chestiune: să între învăţătorimea ca grupare în viaţa politică sau nu?

In mijlocul acestor vremuri tulburi, după părerea noastră se resimte cu toată puterea necesitatea imperativă care dictează ca învăţătorimea română să se grupeze nu în partid politic, ci pe lângă şcoală, izolând întru cât numai se poate politicianismul, căci în situaţia actuală, noi credem că şcoala şi învăţătorul român are sfânta chemare, ba chiar datoria să lucreze deoparte pentru paralizarea patimilor politice, cari au luat proporţii inspăimântătoare, am putea zice chiar compromiţătoare, de altă parte să lucreze pentru însănătoşarea moravurilor politice, întărirea şi generalizarea unei adevărate concepţii democratice, precum şi pentru întronarea constituţionalismului în noul nostru stat. Ştim bine că grupările politice din ţara noastră, de prezent duc o luptă aprigă pentru a ajunge stăpânii situaţiei. Ţara noa-

www.digibuc.ro

stră trece prin toate crizele, iar politicianii folosesc cele mai drastice mijloace de sfidare unii faţă de alţii. Stările sociale, economice şi culturale ale ţării prezintă perspectivele unei sguduiri, care de nu se vor schimba lucrurile, trebue să urmeze.

Increderea poporului, care constitue imensa majoritate a populaţiei, cu 85% analfabeţi, scade zi de zi faţă cu mulţi politicieni. La tot pasul ne izbim de indiferentismul ce se manifestă din partea celor cu dare de mână şi îmbogăţiţi de azi pe mâne, faţă cu cei săraci şi nenorociţi. A scăzut enorm numărul acelora cari au la baza vieţii lor concepţiile: omenia, cinstea, jertfa de sine. Aproape toate clasele sociale cari ar avea altă menire, se angajază şi sunt angajate la luptele politice cari se vor da pentru ambiţii deşarte. Din pricina că toată lumea îşi cheltueşte forţele intelectuale şi fizice în vederea acestor alegeri, stagnează la noi toată viaţa economică, industrială şi intelectuală. Funcţionarii statului şi ceilalţi — sunt divizaţi, angajaţi să sprijinească pe cutare partid şi nu va fi multă vreme până vom avea ocazie să vedem vrajba dintre fraţi, şi ce e mai dureros pentru noi, nu va fi multă vreme până când ne va fi dat să vedem, că forţele cele mai de seamă vor avea un singur călăuz: politica. Ce va fi atunci de soarta statului nostru care cere în locul prim muncă, înţelegere, dragoste, frăţietate? Ce va fi de instituţiile şi aşezămintele noastre de stat, culturale, sociale, când cei ce le reprezintă se angajază la carul politic care umblă cu roatele încărcate de tină? Care va fi soarta şcoalei româneşti, şcoalei poporului, dacă învăţătorimea îşi va cheltui toată puterea şi forţa de muncă în serviciul ambiţiilor personale negligându-şi poporul şi şcoala care, servită cum trebue, singură îţi poate aduce satisfacţia muncii tale şi conştiinţa liniştită, că ţi-ai făcut datoria faţă cu poporul nostru, care are dreptul să aştepte multe dela fiii săi cu capacităţi şi aptitudini intelectuale. Nu suntem contra ca învăţătorimea să facă politică. Dorim chiar ca unii dintre învăţători, cari simţesc în ei puterea de a reprezenta şi apăra interesele şcolii româneşti în chip bărbătesc şi demn, să facă aceasta jertfă, dacă le îngădue şi condiţiile de alt ordin. Ţinem de necesar chiar, ca un număr limitat de învăţători, se cerce a-şi face loc prin mijloace şi căi cinstite în Cameră, formând un partid aparte de oricare alt partid cu colorit de politică militantă, — un partid al şcoalei, al politicei şcolare. Mai având

www.digibuc.ro

aceşti învăţători şi puterea de rezistenţă a curentelor de influenţare, avem toată dreptatea să credem că ei vor aduce cel mai mare serviciu ţării. Dar a împinge învăţătorimea în luptele de clicărie şi a angaja organizaţiile lor în serviciul politicei militante în timpurile prea puţin lămurite de azi, — socotim a fi o greşală care se răsbună. Noi trebue să ne câştigăm încrederea poporului prin muncă, formând un bloc puternic cultural şi social şi pregătindu-se în faţa viitorului. Noi trebue să muncim pentru poporul nostru batjocorit, dispreţuit, părăsit până acum, cu perseveranţa omului care aşteaptă o soartă mai bună nu dela oameni, ci dela evoluţia vremurilor. Noi trebue să ne trecem timpul scump în plină activitate pentru popor şi să nu mergem la nime, ci să aşteptăm până când alţii vor veni la noi.

Cine mai poate şti la ce vor duce ţara aceste lupte înverşunate dintre fraţi? Şi vrem să avem conştiinţa liniştită, că nu am contribuit cu nimic la dezastrul social şi naţional, căruia i se pregăteşte un bun mediu şi teren prielnic prin aceste lupte înverşunate dintre fraţi.

Iată în general, cari sunt vederile noastre ca organizaţie, pe cari am ţinut să le dăm acum, când poate că lumea aşteaptă ceva dela noi."

Dl A. Pora — averescan.

Când am cetit acest articol, m'am bucurat că ideile sănătoase încep a prinde printre învăţători, cari înţeleg tot mai bine că ei sunt chemaţi să facă o singură politică: cultura.

Intre aceea, fiind desfiinţat Consiliul Dirigent, a venit ca secretar general la Instrucţie dl O. Prie, ale cărui păreri în ce priveşte şcoala şi politica erau diametral opuse părerilor mele. Trecut cu câteva zile numai înainte de aceea din Partidul Naţional în Partidului Poporului (averescan), dl Prie întroducea pentru întâia oară în Ardeal, prin însaşi persoana sa, politica în şcoală, deschizând uşa largă hatârului şi politicianismului.

Care mi-a fost mirarea şi durerea când la câtăva vreme după frumosul articol al dlui Pora, aflu că d-sa s'a adaptat cu deabinele la părerile noului secretar general, al cărui confident a devenit? Dl I. Mateiu, care pe vremea aceea era director al învăţământului primar, mi-a comunicat că dl Pora merge des la Resort în diferite chestiuni, dar niciodată d-sa nu se duce la secţia învăţământului primar, ci se adresează deadreptul dlui

www.digibuc.ro

Prie, care-I serveşte foarte prompt... Astfel nu m'am mai mirat prea mult când în primele zile ale lui Septemvrie 1920, puţin după publicarea în ziarul Patria, a proiectului de organizare a Colegiului Latin, dl Pora, a cărui purtare, până ce fusesem la Resort, fusese neescepţionabilă, publică în numele Biroului Asociaţiei învăţătorilor din Ardeal, Bănat şi Părţile ungurene, un articol nu numai cu totul nedrept şi necuvincios în contra mea, dar şi cu totul caracteristic pentru noua stare de spirit a învăţătorimei.

Las să urmeze şi acest articol, pentru că să se vadă ce dezastru şi ce demoralizare a produs în curs de abia câteva luni de zile în sufletul dascălimei politica de interese şi de căpătuială inaugurată în Transilvania de d. O. Prie.

Dl A. Pora — ameninţă cu „forţa“

»Toţi câţi am trecut prin cataclismul de curând desfăşurat, al războiului mondial, ne-am putut forma convingerea, că a trecut cu deabinele vremea, când drepturile fireşte ale indivizilor ca şi ale colectivităţilor mai pot fi călcate în picioare. Şi deşi această concepţie stăpâneşte cu destulă putere, totuşi mai sunt oameni, cari puşi în situaţii şi rol de conducere, încearcă în mod abuziv, să exploateze aceste situaţii în propriul lor favor, sub platforma servirii unor interese obşteşti.

Este vorba de Casa Învăţătorilor din Cluj, pe care d-l dr. Onisifor Ghibu, profesor universitar şi fost secretar general la instrucţia din Ardeal, pe vremea atotputerniciei sale, a răpit-o cu violenţă dela învăţători, pentru a-şi asigura siesi locuinţă şi alte condiţii favorabile de traiu, schimbându-i şi numele din «Casa Învăţătorilor» în «Colegiul Latin».

Socotim a fi sosit timpul, care ne obligă să demascăm cu toată indignarea opera nefastă a d-lui dr. O. Ghibu, care tinde a provoca cele mai legitime nemulţumiri în rândurile învăţătorilor români.

Fără a avea o bază de drept, d-sa concepe idea, pe care o îmbracă în frumoase cuvinte, că această instituţie nu mai este a învăţătorilor, ci trece pur şi simplu sub administraţia Universităţii din Cluj, a cărei anexă o consideră. Şi se face a uita că această casă, s'a ridicat cu banii învăţătorilor români, pe cari faimoşii inspectori de pe vremuri îi sileau să între în rândurile membrilor societăţii învăţătorilor maghiari din fosta

www.digibuc.ro

Ungarie, care purta numele «Societatea Eötvös, pentru ajutorarea învăţătorilor», plătind taxe anuale din cari se şi susţinea această instituţie.

Cine s'ar mai fi cugetat că Statul român, ca succesor de drept al fostului stat maghiar, să aibă şi inima şi cutezanţa să despoaie învăţătorimea română din Ardeal, Banat şi celelalte părţi de această instituţie a sa? Cine s'ar mai fi cugetat că ar mai putea exista un om în această desrobită parte a ţării, care să despoaie pe învăţători de drepturile ce şi le-au câştigat cu sudoarea feţei lor şi cu jertfele cari le-au asigurat drepturi la recunoştinţa neamului.

Singur d-l Ghibu mai este acela, care a putut avea această cutezanţă şi care simţind acum mişcarea învăţătorilor pentru revendicarea acestui drept, voieşte să ducă în eroare opinia publică prin planurile umflate, publicate în nr. 196 al ziarului «Patria», arătând că Universitatea din Cluj, voieşte să organizeze în «Casa Invăţatorilor» un institut similar cu cele din Franţa, Anglia şi America.

Foarte bine! Dacă Universitatea din Cluj voieşte să organizeze un astfel de institut, n'are decât să o facă în «Căminul studenţesc» care este al Universităţii, iar nu în «Casa Invăţătorilor» care nu este a Universităţii, ci a învăţătorilor, dela cari nu se poate lua cu forţa, prin hotărârea unui om care abuzează de puterea sa.[1]) Credem că Universitatea din Cluj nu este un aşezământ care să creeze sinecure, ci este un înalt aşezământ care propagă cultura, ştiinţa şi dreptul.

Nu vom mai insista însă asupra expunerii motivelor morale, psihologice şi de drept, cari ne îndatorează să ne reclamăm ce este al nostru. Opinia publică ştie foarte bine că în Cluj există «Casa Invăţătorilor», care adăpostea băieţii de învăţători cari urmeau studiile la Universitatea din Cluj, întreţinându-i prin cotizaţiile ce plătiau fondului «Eötvös».

Acelaş scop voieşte învăţătorimea să aibă această casă şi în viitor: ocrotitoarea şi ajutorarea băieţilor de învăţători, săraci şi orfani, cari doresc să studieze la Universitate. De sine înţeles, instituţia — fiind susţinută prin cotizaţiile tuturor învăţătorilor — ea are să fie şi condusă de cei aleşi de ei,

[1]) Adevărul este, după cum s'a văzut şi la alt loc, că C. I. a fost dată Universităţii de către Consiliul Dirigent în şedinţa dela 4 Febr. 1920, la care eu nici nu am participat. (N. A.)

www.digibuc.ro

aşa cum era şi sub era trecută. La congresul din 1, 2 şi 3 August învăţătorii au înfiinţat în locul fondului «Eötvös» — fondul «Gheorghe Lazăr» al învăţătorilor, decretând de membri pe toţi învăţătorii titulari. Atunci s'au compus şi statutele fondului şi ale «Casei Invăţătorilor», cari sunt înaintate încă din 7 August - forurilor în drept — spre aprobare.

Pentru a ne justifica în faţă lumii întregi, comunicăm că Asociaţia învăţătorilor este în posesiunea tuturor documentelor cari verifică până la indiscutabil dreptul învăţătorilor asupra acestei instituţii. Suntem în poziţia a prezenta aceste documente tuturor autorităţilor şi domnilor profesori universitari din Cluj, pe cari d-l dr. Ghibu voieşte să i ducă în eroare.

In situaţia aceasta ne ţinem deci de datoria noastră faţă de posteritate a protesta cu ultima energie faţă cu uneltirile d-lui dr. O. Ghibu şi a declara în numele alor 4000 de învăţători, că în baza drepturilor ce avem,[1]) vom duce lupta până la ultimele sforţări şi limite pentru a nu ne lăsa batjocuriţi, şi suntem firm hotărâţi a recurge la mijloace de forţă pentru a ne vedea stăpâni în casă noastră.

Căci nu putem privi decât ca nişte ieşiri pătimaşe şi nu suntem dispuşi a purta frică de ameninţările răspândite între învăţători cu ocaziunea congresului înv. din 1 şi 2 August a. c. de agenţii d-lui Ghibu, — prin cari ne punea în vedere că de vom primi chiar această instituţie, ni-se va lua îndără nu peste mult, când d-sa va fi din nou ministru de culte şi instrucţie.»

ANDREIU PORA

XIX.

Anarhia instigată de sus.

Işi poate închipui cineva ca un astfel de articol-revolver, care preconizează pe faţă întrebuinţarea forţei de către tagma care trebue să reprezinte în orice împrejurări cultura, cuviinţa, cumpătul şi dreptatea, — să fi putut fi scris de blajinul învăţător care cu câteva luni înainte pusese pe hârtie vorbele cu-

[1]) Afirmaţiunea aceasta revine mereu în argumentaţia reprezentanţilor învăţătorimei. Iată-o d. e., în Apelul Fondului Gh. Lazăr (cf. Invăţătorul Nr 12/1921, pg 12). „Imprejurările între cari soarta ne-a hărăzit ca să luăm în primire ca e al nostru şi a fost al nostru, din mai multe puncte de vedere le putem numi grele.

...„obstacolele ce a trebuit să le întâmpinăm până am pus mâna pe justa noastră ereditate", etc.

www.digibuc.ro

minți citate în articolul premergător, fără ca să fi fost pus la cale direct de conducătorii Resortului, adecă de d. Prie?

Ce e drept, n'a trebuit să treacă multă vreme pe urma acestei ieșiri a dlui Pora, pentruca dsa, din grația dlui Prie, ajuns prin concursul învățătorimei deputat, — să se vadă director al Casei Invățătorilor.

Când, după cedarea Casei pe seama învățătorilor delegația acestora s'a prezintat la d. Prie pentru a-i mulțumi, ea a făcut dlui secretar general — după cum spune revista „Învățătorul" (Nr. 2. 1921 pag. 15) promisiuni solemne, că învățătorimea româna va ști să recunoască această bunăvoință a D-sale și va manifesta această mulțumită și recunoștință, „și cu fapta, atunci când i se va îmbia ocazia".

Ocazia de a-și arăta recunoștința și cu fapta s'a ivit la un an de zile, când d. Prie a căzut dela putere și când, în alegerile noui conta pe cuvântul învățătorimei. Dar, vai, cuvântul învățătorimei, adecă al celor câțiva inși cari o exploatau și pe care d. Prie îi demoralizase fără nici un scrupul, de mult nu mai era în funcțiune de onoare, ci numai în funcțiune de parvenire. Ce le mai putea da d. Prie „învățătorilor", după ce nu mai era la putere? Ce mai putea face el pentru a-l ridica și mai sus pe d. director Pora? — Evident, nimic.

Drept răsplată, d. Pora ajunge deputat — liberal

Dar iată că norocul nu doarme! Noul director general, ajuns și el prin politică și pentru politică în fruntea Resortului, d. Dr. I. Mateiu, liberal tot atât de nou, pe cât de nou averescan era d. Prie când a fost așezat în fruntea învățământului ardelean, convoacă pe 5 Februarie a. c, la Cluj pe reprezintanții învățătorimei și-i invită să „sprijinească guvernul" care este aplicat să asigure învățătorilor 16 mandate de deputați și două locuri de prefecți, dacă întră în bloc în partidul liberal. Tratativele în această chestiune au fost destul de scurte; convingerile cele nouă au venit repede! Cele vechi, de acum un an, ce valoare mai puteau să aibă?

Peste câteva săptămâni d. Pora era „reprezentant al națiunii", la Homorod, cu perspectiva de a ajunge în curând prefect, și cu timpul, cine știe? — și mai departe!

Școala dlui Prie, continuată de urmașul său în scaun, și-a dat astfel, roadele. Invățătorimea română, pe care nu izbu-

www.digibuc.ro

tiseră s'o clintească din loc Ungurii nici cu ademeniri, nici cu urcarea salarelor, nici cu terorizările de tot felul, — iată-o proşternută, prin reprezentanţii ei, ieri la picioarele unui partid politic, pentru nişte meschine interese materiale, iar azi la picioarele altui partid politic care a izbutit s'o cumpere pe preţul câtorva mandate de deputat şi a unor perspective înspăimântător de demoralizătoare.

XX.

Ce a devenit Casa Inv.

Să vedem acum: care este astăzi situaţia de fapt la C. I.? S'ar crede, după cele cuprinse în »Convenţie«, că Universitatea este aci în adevăr conducătoare şi că directorul administrativ este pur şi simplu ceeace se cuprinde în titlul lui. Ei bine, în realitate nici Statul, nici Universitatea nu numără nimic în cadrul Casei Invăţătorilor; directorul numit de Universitate are aproape tot numai atâta rol cât are şi delegatul special al guvernului, d. Dr. V. Seni, care, dupăcum singur o mărturiseşte, n'are nici o „putere“, ci e o „simplă umplutură“ acolo. C. I. îşi merge înainte drumul ei preconizat de învăţători încă înainte de Convenţie, — lucru pe care orice cunoscător al mentalităţii conducătorilor învăţătorimei trebuia să-l prevadă din capul locului cu siguranţă matematică.

C. I. cuib al politicianismului

Mai întâi de toate, C. I. a ajuns o cloacă a politicianismului celui mai ordinar, unde reprezentanţii învăţătorimei îşi scot la vânzare sufletul ca pe o marfă. Aici au avut loc, la 1921, tratativele în cursul cărora învăţătorimea din Transilvania a jurat credinţă partidului averescan şi tot aici s'a jurat, cu un an în urmă, credinţă partidului liberal, pentru ca peste un alt an, — dacă Dumnezeu va încerca acest popor nenorocit şi cu pedepse mai mari, — ea să jure credinţă partidului comunist sau oricărui altul, care-i va asigura d-lui Pora şi tovarăşilor lui, mai mult decât au astăzi.

C. I. exploatatoare a Statului

C. I. a ajuns mai departe, o organizaţie de exploatare fără scrupul a Statului, în beneficiul câtorva învăţători. In vreme ce Consiliul Dirigent al Transilvaniei, cu „regionalismul“ lui cunoscut, a făcut din C. I. o instituţie a întregei latinităţi, care avea să fie susţinută, cu timpul, din fundaţiuni şi isvoare anume create. guvernele „unificării“ de mai târziu nu au menţinut-o nici măcar în cadrele ei de sub Unguri, dând-o

www.digibuc.ro

în întrebuinţarea învăţătorimei din întreagă România, dacă nu întregului Corp didactic de toate gradele, ci au dat-o numai învăţătorimei române din Transilvania, ai cărei reprezintanţi, dornici de parvenire cu orice preţ, au făcut din ea, cu directa încurajare a autorităţilor, o instituţie de revoltătoare exploatare a banului public. Cu acea perfectă bună credinţă, care caracterizează toate actele acestor reprezintanţi, Biroul Asociaţiei învăţătorilor spunea în Memoriul adresat la 2 Octombrie 1920, Ministerului din Bucureşti:

„... voim a face din această Casă o puternică citadelă, dela care să pornească toată mişcarea de bună şi sănătoasă îndrumare a învăţământului primar şi a învăţătorilor cari doresc să încadreze în rosturile lor şi pe fraţii din Vechiul Regat, cu cari dorim să ne unificăm în cel mai scurt timp«.[1]) De fapt, din momentul ce Asociaţia a simţit că este nădejde serioasă de a dobândi Casa, nici prin gând nu i-a mai trecut să se unifice cu învăţătorimea din Vechiul Regat.

Tot cu aceeaşi bună credinţă spunea d. A. Pora în şedinţa consiliului general al Asociaţiei, ţinută la 7 Noemvrie 1920, că „învăţătorii români voiesc să susţină această C. a I. din Cluj cu propriile lor puteri prin cotizaţiile anuale obligătoare, făcând apel acum la început la o subvenţie a Statului român, având tendinţa în viitor, după consolidarea fondului G. Lazăr, a susţine această Casă exclusiv prin cotizaţiile lor, uşurând Statul şi aşa prea împovărat«.

D. Pora făcea aci aluzie la adresa din 2 August a aceluiaşi an, prin care Asociaţia învăţătorilor cerea Resorului o subvenţie anuală de 100,000 Lei (cf. actul Nr. 25469/1920 al Res. de Culte) şi care în comparaţie cu subvenţia de 11.350 coroane pe care o dădea guvernul în era ungurească era destul de considerabilă.

Dar, iată că în realitate nu trece mult şi Asociaţia nu se mai mulţumeşte numai cu suma aceasta. La 10 Februarie 1921, înainte de ce statutele C. I. ar fi fost măcar aprobate, ea cere dela stat 120,000 Lei subvenţie pentru întreţinerea studenţilor şi 15,000 Lei pentru reparaţiuni. Indată ce statutele au fost aprobate, la 31 Martie, ea îşi ia deja curaj şi cere un avans de 358,700 Lei la subvenţia prelimitată în bugetul Instrucţiei

[1]) Cf. adresa în „Învăţătorul“, 1921. Nr. 2, pg. 4.

www.digibuc.ro

publice pentru C. I. din Cluj pe anul bugetar 1921/2 (Nr. 4150/1921 al Secret. gen.)

Intr'adevăr, d. Prie, în solicitudinea sa nesfârşită faţă de banul public, a luat în Bugetul anului trecut pe seama C. I. suma de 493,000 Lei, (Cf. statul Nr. 853. din Bugetul Ministerului de Instrucţie, unde pentru C. I. a luat suma de 593,000, din care însă 100,000 sunt pentru Casele învăţătorilor din Arad, Timişoara şi Satu-Mare).

Şi pentruca tendinţa învăţătorimei de a „uşura statul, şi aşa prea împovărat", să fie şi mai evidentă, să mai adăogăm că prin actul înregistrat sub Nr. 41148/1921 administraţia C. I. a cerut ca în bugetul anului 1922/3 să se ia suma de 774.730 Lei. iar Directoratul general a înscris în buget suma de 700.000.

Incercări de 'excrocherie

Şi pentru a vedea în sfârşit, în lumina ei adevărată întreaga bună credinţă a actualei administraţii a C. I., să mai adaogăm că în adresa No. 131, prin care solicită în cadrele acestei subvenţii suma de 100,000 Lei pentru curăţirea radicală a Institutului, afirmă categoric că Institutul nu a mai fost curăţit dela 1914, câtă vreme acea curăţire s'a făcut, cu mari cheltueli şi cu bune rezultate, la 1919, după evacuarea Casei din mâinile armatei, apoi, din nou la 1920. Este mai mult decât surprinzătoare îndrăsneala C. I. de a cere sume atât de însemnate dela stat, pentru lucruri inventate pur şi simplu de alcătuitorul proiectului de buget, şi admise cu o condamnabilă uşurinţă de Directoratul general, care are în arhiva sa actele relative la curăţitul din 1919 şi la întreaga gestiune financiară a C. I. dela început.[1])

Iată de altfel, cuvânt de cuvânt motivarea acestei excrocherii:

„O sumă mai mare, de 100,000 Lei, a trebuit să prevedem pentru curăţitul general al institutului în timpul de vară, pentrucă acest institut, la aparenţă în stare bună, în interior are atâtea defecte şi reclamă atâtea reparări radicale. Dat fiind

[1]) In proiectul de buget al anului 1922/3, trimis de Directoratul de învăţământ din Cluj sub Nr. 5426/1922 la Ministerul Central, este un stat cu titlul: „Institutul Colegiul Latin din Cluj", care are următoarele două capitole: 1. Director 12,000 Lei, 2. Fond pentru plata indemnizaţiei de chirie Lei 52,800.

Ce este aceasta? Căci Colegiul Latin a fost doar defiinţat de nici numele nu i-a mai rămas?

www.digibuc.ro

că n'a fost reparat decât înainte de anul 1914, am crezut indispensabilă repararea lui radicală în vara anului viitor ca să nu se ruineze în măsura de a deveni nefolosibil. In special uşile, fereştile, padimentul, pereţii ş. a. cer curgentă reparare, pentru care suma de 100,000 Lei ni se pare foarte modestă".

Jaf cu banii Statului

Şi pentru a fi şi mai complecţi, să mai adăugăm câteva amănunte:

In timpul cât am funcţionat eu ca director al Colegiului Latin, eu n'am avut salar, ci numai întreţinerea, pentru mine şi pentru familia mea (întreţinere de care nu am uzat în întregime, căci eu îmi cumpăram pe banii mei unele articole ca: laptele, untul, zahărul, cafeaua, ceaiul, pasările ş. a. Pe lângă mine aveam un administrator care avea leafa de 880 Lei lunar (în ultima lună, Martie 1921, leafa i s'a urcat la 1215). Astăzi C. I. are doi directori, dintre cari unul, cel cultural, este plătit cu 12,000 mii Lei pe an, iar celalalt, administrativ, cu 44,800 Lei plus locuinţa şi întreţinerea pentru el şi pentru familia sa. Afară de aceasta, astăzi locul administratorului îl deţine un familist plătit tot de stat, cu 25,800 Lei pe an, şi care mai are afară de sine încă trei persoane, a căror întreţinere în valoare de 10,950 Lei anual cade tot în sarcina statului.

Iată, la o singură poziţie din buget şi dintr'o singură trăsătură de condeiu, o urcare absolut inutilă a cheltuielilor statului, cu suma de peste 80.000 Lei pe an, dè dragul politicei dlui Prie şi a interesului dlui Pora.

Hatâruri pe socoteala Statului.

„Sacrificiile" pe cari le-a făcut dl Prie din bugetul statului pe seama învăţătorilor din Ardeal, sunt de natură de a demoraliza complet această tagmă, atât de cumpătată în trecut.

Iată câteva dovezi:

1. Pe lângă suvenţia pe seama C. I. din Cluj, Statul mai dă 250.000 Lei pe seama C. I. din Satumare, Arad, Timişoara şi Cluj (cămin pentru fetele de învăţători).

Pentru fiii de învăţători cari studiază la Universitatea din Cluj s'au creat, în cadrele celui $^1/_2$ milion Lei subvenţie dela stat pentru C. I., nu mai puţin de 25 de burse şi 25 semiburse speciale, afară de cele 400 burse pe cari le dă Statul direct Universităţii.

www.digibuc.ro

3. Revista Asociaţiei învăţătorilor din Transilvania, „Învăţătorul“, care este totodată şi organ oficial al «Fondului Gh. Lazăr“, o susţine tot statul, cu o cheltuială de 43.000 Lei pe an.

4. Excursia pe care 37 de membri ai Asociaţiei au făcut-o în Septembrie 1921 prin Vechiul Regat, s'a făcut întreagă pe cheltuiala statului. Dl Prie li-a dat pentru aceasta o subvenţie de 20.000 Lei. Conform dării de seamă amănunţite, publicată în „Învăţătorul“ din Ianuarie 1922, pg. 13, cheltuelile împreunate cu excursia, s'au urcat abia la 18.223 Lei. Restul de 1777 Lei, necheltuit, însă nu s'a mai înapoiat statului, ci, la propunerea dlui A. Pora, a fost vărsat în Casa Asociaţiei, în vederea unor viitoare excursii!

5. Din economiile Resortului de Alimentare al C. D., dl Prie a dat Casei Invăţătorilor 50.000 Lei.

Daçă adunăm toate aceste sume date de stat învăţătorilor din Transilvania, vedem că ele ating cifra de 1 milion pe an, în vreme ce pentru învăţătorii din celelalte provincii româneşti nu se dă absolut nimic.

XXV.

Politică culturală şi financiară improvizată.

De altfel, politica culturală şi financiară a Statului încăput pe mânile competente ale parveniţilor partidelor, se poate evidenţia foarte bine şi numai răsfoind bugetul Ministerului de Instrucţie. Câtă vreme tendinţa Consiliului Dirigent era ca instituţiile de educaţie ale Universităţii să devie din ce în ce tot mai puţin o sarcină pentru stat, luând societatea locul acestuia, reprezintanţii ardeleni ai guvernului unificator al generalului Averescu au căutat parcă anume să puie cât mai mult, dacă nu chiar tot, în spinarea Statului. De aceea e doar acum România Mare, ca să ne dea ea totul, fără să mai muncim — asta era lozinca lor. Iată numai câteva cifre cari vor confirma această aserţiune. Bugetul Ministerului de Instrucţie pe 1921/2 este de 781 milioane, din cari 377,206.000 pentru vechiul Regat, 250,310.000 pentru Transilvania, 83.739.000 pentru Basarabia şi 69.742.000 pentru Bucovina. E suficientă o simplă aruncătură de ochi asupra acestei cifre pentru a vedea disproporţia cea mare dintre provincii — Basarabia nu are nici a treia parte din cât are Ardealul, deşi acolo ar trebui concentrate silinţele Statului în măsură mai mare decât ori unde.

www.digibuc.ro

Să înfăţişăm, pe provincii, sumele prevăzute în buget pentru ajutorarea studenţilor.

Vechiul Regat:	(Statul 329)
Subvenţie pentru studenţii brăileni	50.000
Burse studenţilor universitari	107.200
„ „ şcoalei superioare de medicină veterinară	284.400
Laolaltă	441.400
Bucovina:	(Statul 501)
Burse pentru studenţi, din care 100.000 pentru 40 studenţi în medicină	312.000
Basarabia:	(Statul 594)
Burse pentru studenţii basarabeni cari urmează universităţile şi şcoalele superioare din Iaşi şi Bucureşti (200 burse à 2400 Lei) anual	480.000
Ajutoare şi burse a 500 Lei lunar pentru studenţii licenţiaţi basarabeni	88.000
Laolaltă	568.000
Transilvania:	
80 tineri trimişi la studii superioare în Franţa, Anglia, Italia, Belgia, Cehoslovacia, Germania şi America, anual 10.000	800.000
100 studenţi cari urmează la şcolile superioare din Vechiul Regat a 3000[1])	300.000
200 studenţi la Universitatea din Cluj à 3.000 .	600.000
40 „ „ Academia comerc. „ „ . .	120.000
20 „ „ Facultatea de drept Oradea-Mare .	60.000
Laolaltă	1.880.000
La acestea se mai adaogă:	
Căminul studenţesc din Cluj	1.448.330
„ „ chelt. extraordinare	100.000
Casa Învăţătorilor	493.000
Căminul studentelor	190.500
„ „ extraordinare	450.000
Laolaltă	2.681.830

[1]) Studenţii basarabeni au numai câte 2400 Lei.

www.digibuc.ro

Aşa dară, pentru studenţii din Vechiul regat se dau 441.400 L
„ „ Bucovina 312.000
„ „ Basarabia 568.000
„ „ Transilvania . . . 4.561.930

Deci pentru studenţii din Transilvania se dă de $3^1/_2$ ori mai mult decât pentru toate celelalte provincii la un loc, ceeace, dacă este un bine pentru Transilvania, este o nedreptate pentru celelalte provincii şi — o rea politică culturală. Sumele mari pentru Transilvania provin, în parte din incuria Resortului, care printr'o simplă greşală de condeiu le-a sporit deodată cu 600.000 Lei, întrucât a pus cele 200 burse ale Universităţii şi la capitolul „Burse" (Statul 861) şi la Căminul studenţesc (Statul 902)! — parte din sistemul de exploatare al dlor Prie şi Pora, care a creat, în cadrul bugetului Casei Inv., 50 burse speciale pentru fiii de învăţători şi a urcat, de dragul dlui Pora, cheltuielile personale cu suma de 80.000 Lei, — care, aceasta din urmă, singură ar fi fost suficientă pentru a trimite şi din Basarabia opt tineri la studii în Franţa, Italia sau Anglia (cu înlesnirile de valută pe care le au şi studenţii ardeleni).

In urma faptului sporirii numărului de burse dela 200 la 400 pentru Universitatea din Cluj, s'a produs fenomenul unic în felul său că la trei facultăţi (Litere, Ştiinţe şi Drept) s'au dat burse tuturor studenţilor cari au cerut — şi cu toate acestea au mai rămas burse neconferite.

Demoralizare şi ruină

Ce rost avea urcarea numărului burselor, pe care nimeni n'o ceruse, şi nimeni n'a propus-o, — se poate judeca din cazul Facultăţii de Drept. Anul trecut această facultate, care dispunea de 50 de burse, n'a putut da decât 35 din ele; restul le-a cedat Medicinei. Nu ştiu în anul acesta ce-o fi făcut cu cele 50 burse în plus. In cazul cel mai bun o fi demoralizat cu ele studenţimea. Căci, de fapt, dacă ajutorul material este binefăcător în atâtea şi atâtea cazuri, el este direct demoralizător atunci, când vine fără să i se simtă nevo a.

A opera în acest mod inconştient cu banii unui stat care abia îşi mai poate duce greutăţile de pe o zi pe alta, este o adevărată crimă. Unde s'a mai pomenit în lumea aceasta ca toate sarcinile să se puie exclusiv în spinarea statului? In loc să se caute mecenaţi cari să facă fundaţiuni pe seama Univer-

www.digibuc.ro

sităţii, aşa cum este la toate Universităţile din lume, se pune totul în sarcina ţării.

Cu astfel de oameni şi cu astfel de gospodărie patronată de stat, se mai poate mira cineva că ţara merge spre o completă ruină materială, ca să nu mai vorbim că cea morală îi premerge chiar?

XXVI.

Casa Invăţ. devenită sediu al „Băncii Invăţătorilor"

Dar să trecem mai departe, şi să ne oprim la caracterul de anarhie al Casei Invăţătorilor. Acest caracter, patronat şi încurajat de sus, vreau să-l ilustrez cu două cazuri, dintre cari cel din urmă destul de complet şi de variat, în cât să fie în măsură suficientă probant.

Cu toată „Convenţia" dintre „Fondul Gh. Lazăr" şi Universitate, care anulează o întreagă serie de §§ din statutele C. I., aceasta eludează în mod consecvent dispoziţiile Convenţiei. Cu tot caracterul exclusiv universitar, garantat de Convenţie, C. I. este totuş hotel pentru învăţători, deşi Asociaţia învăţătorilor dispune de o casă proprie în Cluj, unde ar fi putut deschide un astfel de hotel. Dar ceeace nici statutele şi nici Convenţia nu admite — C. I. este astăzi, fără ştirea guvernului sau a Universităţii, şi sediul unei bănci. In adevăr, dl A. Pora a înfiinţat o Bancă a învăţătorilor al cărui sediu este: Cluj, Piaţa Ştefan cel Mare 21, — după cum spune Prospectul publicat în toate gazetele. Cu felul dsale loial, dl Pora evită de a publica prin ziare că sediul este în Casa Invăţătorilor, căci îşi dă seamă că aşa ceva n'ar puteă fi tolerat, şi de aceea pune că sediul este în Piaţa Ştefan cel mare 21, care însă concide cu Casa Inv. — lucru, pe care marele public şi autorităţile de obiceiu nu-l ştiu. Preşedintele direcţiunei acestei bănci este însuş dl Pora, iar secretar este administratorul C. I., dl I. Boieriu.

Se poate închipui efectul moral pe care-l va produce mâne-poimâne asupra studenţilor în filosofie, firma „Banca învăţătorilor", pe edificiul statului, de pe care învăţătorii români au dat jos inscripţia „Colegiul Latin". Şi ce moment edificător să ştii că o ţară care nu e în stare să susţie un colegiu pentru viitorii profesori, nici să dea pentru cel mai înalt aşezământ cultural al ei, Academia Română, mai mult de 500.000

www.digibuc.ro

Lei subvenţie anuală. — poate susţinea in schimb case pentru învăţători, cu peste un milion de Lei pe an şi directori de bănci ai unor asociaţii particulare!

Trec la al doilea caz, care dovedeşte în modul cel mai brutal anarhia dela C. I. — caz a cărui victimă, din întâmplare sunt tocmai eu.

XXVII.

Casa Inv. cuib de anarhie

Când, la 1 Aprilie 1921, Fondul Gh. Lazar a luat în posesie C. I., eu am fost îndrumat de universitate să evacuez locuinţa pe care o deţinusem ca director al Col. Lat. Când m'am întors din străinătate, m'am adresat imediat Oficiului de încartiruire ca să-mi dea locuinţă, spre a mă putea muta. Văzând că pe această cale nu pot ajunge la rezultat, mi-am cumpărat o casă proprie, dar nici pe această cale n'am ajuns mai departe, căci autorităţile de încartiruire lucrează cu aşa lipsă de sistem, ca să nu zic mai mult, încât este ceva de necrezut.

In situaţia asta Consiliul de administraţie al C. I. mă somează, prin adresa Nr. 35 din 1 Iul. 1921: „să binevoiţi a evacua locuinţa directorului administrativ în decurs de 3 zile dela data prezentei, iar întrucât Biroul de încartiruire al oraşului nu V-a pus încă la dispoziţie locuinţă corespunzătoare, să binevoiţi a ocupa 3 cel mult 4 camere din institut, până la 1 August a. c." (când, bineînţeles voiu fi pus în stradă, dacă până atunci autorităţile nu-mi vor da locuinţă N. A.).

Iată cum dispune în cele mai dificile şi delicate chestiuni un Consiliu de administraţie, care-şi arogă drepturi pe care numai Statul le are. Dintr'o locuinţă de 5 odăi, dată mie de stat, aceşti oameni vor să mă scoată în termen de trei zile, ori se poate ori nu, sau să mă puie în trei camere de studenţi, pentru ca să se poată instala în locul meu d. Pora, care este el însuş student al Facultăţii de litere din Cluj, „elev" al meu! Atâta omenie ştie un student faţă de un profesor, şi atâta lege cunoaşte un om pe care statul l'a pus în fruntea unei instituţii atât de importante.

Cum, cu toate extraordinarele mele stăruinţi de-a mă muta, aceasta nu mi-a succes nici până în ziua de astăzi, Consiliul de administraţie a crezut că este bine să înceapă împo-

www.digibuc.ro

„Studentul“ Pora își bate joc de profesorul său dela Universitate

triva mea o campanie sistematică de șicane. Zis și făcut. In primele zile ale lunei Februarie, când mi s'au isprăvit lemnele și mi-am cumpărat altele, d. Pora mi-a închis frumușel cămara de lemne și mi-a trimis vorbă printr'un servitor că nu-mi mai dă cămară! Să-mi pun lemnele unde voiu ști eu! I-am scris imediat o scrisoare, dar d. Pora „studentul în filosofie“ nu s'a dimis să-i dea profesorului său macăr un răspuns de două rânduri. Ce era să fac? Mi-am pus lemnele pe coridorul institutului și în acelaș timp i-am atras atenția directorului cultural al Casei Invățătorilor, colegului meu Marin Ștefănescu asupra cazului, dar cum tocmai atunci d-sa și cu d. Mateiu erau în tratative cu învățătorii în vederea întrării acestora în partidul liberal, intervenția mea a rămas ineficace.

La două săptămâni, când nevastă-mea a trimis servitoarele în spălătorie, să spele rufele, d. Pora li-a spus că nu mai avem dreptul să spălăm acolo! La întrebarea nevestei mele, d. P. răspunde prin următoarea scrisoare, cu data de 15 Februarie 1922.

Mult stimată Doamnă,

Regret foarte mult, dar în baza unei hotărâri anterioare (!) a Consiliului — nu mai pot admite (!!) să uzați de încăperile institutului pentru trebuințele particulare. Astfel nici spălătoria nu Vă mai stă la dispoziție.

Cluj, 15 Febr. 12.

A. Pora.

După primirea acestei scrișori m'am adresat imediat, pe telefon, dlui Dr. I. Mateiu, directorul general al Instrucției, și l-am rugat să dea ordin pentru ca în această casă a Statului, în care m'a așezat Statul, să nu fiu șicanat în acest chip, până ce organele Statului nu-mi vor evacua casa proprie ca să mă mut întrânsa. D. Mateiu mi-a promis că va însărcina pe d. Dr. V. Seni, directorul regional al învățământului, care este totodată delegatul permanent al guvernului în consiliul de administrație al C. I., ca să tranșeze diferendul. D. Seni s'a prezintat abia a treia zi la C. I. după ce eu mai intervenisem încă odată la d. Mateiu. După ce d. Seni și-a luat informațiile necesare dela C. I., a dat ordin ca să fiu restabilit în drepturile mele, de cari fusesem lipsit așa tam-nesam. După ce lucrul se „tranșase“ astfel, nevastă-mea i-a scris d-lui Pora, rugându-l să-i arate zilele în cari putem întrebuința spălătoria. La această scrisoare a primit următorul răspuns din partea administratorului Casei:

www.digibuc.ro

Mult Stimată Doamnă!

Referitor la scrisoarea Dvoastră am onoare a Vă comunica, că pe lângă toată bunăvoinţa noastră, până nu obvine o modificare a hotărârilor Consiliului, nu putem face nimic în chestia amintită.

Cluj, 19 Febr. 1922.

Cu toată stima
I. Boieriu.

Am rămas uluit de acest răspuns. Il chem îndată la telefon pe dl Seni şi-i comunic răspunsul C. I. A rămas şi dânsul uluit spunându-mi că «nu mai înţelege nimic», dar m'a asigurat că se va duce imediat la C. I. şi va aranja lucrul. Am aşteptat rezultatul nouei intervenţii, dar d. Seni nu mi-a mai comunicat nimic. A doua zi îl chem din nou la telefon ca să văd ce-i? Dl Seni îmi spune că nu poate să facă nimic, de oarece d. Pora nu vrea să se supuie ordinului dsale. In consecinţă dsa s'a prezintat la Resort şi a raportat cele petrecute, cerând să ia Resortul măsurile pe cari le va crede de cuviinţă. Mi-am exprimat mirarea faţă de o astfel de atitudine a delegatului guvernului care se plânge că organele subalterne ale statului nu se supun, la ce d. Seni mi-a răspuns că dsa nu însemnează nimic la C. I., unde este „o simplă umplutură", şi că dacă „ăia" nu se supun, n'are ce le face. Când i-am spus dlui delegat al guvernului că asta însemnează curată anarhie, dsa mi-a răspuns că, desigur aşa e, dar dsa nu mai poate face nimic, căci a predat chestia Resortului, ca să dispună el direct. Atunci m'am adresat, tot pe telefon, Resortului. Dar dl Mateiu era plecat în campania electorală de unde avea să se întoarcă abia peste vr'o zece zile. Atunci am vorbit cu dl Dr. Al. Pteancu şi Dr. V. Stanciu, directori generali cl. II. cari, scandalizaţi de cele auzite, mi-au promis solemn că vor aranja imediat diferendul. In adevăr, dânşii l-au chemat la Resort pe dl Pora şi i-au dat ordin să revoace măsurile ilegale faţă de mine, apoi mi-au făcut cunoscute şi mie, prin telefon, aceste dispoziţii. „Dar dacă dl Pora totuş nu execută ordinul? — întreb eu pe dl Stanciu, care ţinea locul dlui Mateiu. «Vom da ordin să intervie poliţia cu forţa — mă asigură d. Stanciu.

Bine! — îmi zic. Va să zică dreptatea totuş învinge. Şi am răsuflat uşurat.

Intre aceea nevastă-mea pusese să spele rufele în bucătărie, căci nu mai putea aştepta cu ele, fiind odată muiate, şi acum

www.digibuc.ro

urma numai să le întindă în pod ca să se usuce. Fiind lucrul »aranjat« din partea Resortului, nevastă-mea a trimis pe servitoare le portar ca să ceară cheile dela pod.

Dl A. Pora sfidează Ministerul.

— Dar nu ştiţi că nu-i permis? fu răspunsul. Aşadară în loc să mi se dea îndărăt ce mi s'a luat, mi se mai iea şi podul şi acum trebue să trimitem rufele în vecini ca să se usuce!

Intervin din nou la Resort, dar de acolo mi se spune că dl Pora nu vrea să se supuie şi că Resortul n'are ce-i face până nu se întoarce dl Mateiu din propaganda electorală. I-am pus în vedere şi dlui Stanciu şi dlui Pteancu că acest joc este foarte periculos; că atunci când organele statului nu mai vor să ştie de ierarhie, ordinea publică este ameninţată şi că datoria dlor, pe cari ţara i-a pus la conducerea treburilor obşteşti, este să facă ordine şi să asigure onoarea, averea şi viaţa cetăţenilor, cu orice risc. Dacă dl Pora nu se supune ordinului, trebue suspendat, iar dacă dânşii nu sunt în stare să ia astfel de măsuri faţă de elementele anarhice, să-şi dea demisia din slujbele pe cari le deţin. Dar totul a fost zadarnic. Domnii dela Resort mi-au declarat că am perfectă dreptate, dar nu mai pot face nimic, pentrucă dl Pora e susţinut de dl Mateiu şi până nu trec alegerile nu se va mai putea face nimic, căci ei n'au nici o putere.

Ce era să mai fac? M'am adresat atunci Comisiunei de Inchiriere, care însă mi-a declarat că nu este competentă ea, ci Poliţia. M'am dus la Poliţie, unde dl prefect regional mi-a declarat însă că nu este competentă nici poliţia, ci Comisiunea de Incartiruire. M'am dus la Comisiunea de incartiruire, care prin rezoluţia ei Nr. 764 din 4 Martie a. c., mi-a declarat că nu este competentă nici ea şi că să mă adresez judecătoriei.

Despre judecătorie ştiam din alte cazuri, despre cari auzisem, că şi ea îşi declară incompetenţa în astfel de chestiuni.

Ce mai rămânea de făcut? M'am adresat atunci Universităţii, care are un delegat al ei în Consiliul de administraţie, pe d. Marin Ştefănescu, pe lângă dl V. Ghidionescu, delegat de guvern. La 25 Febr. am adresat dlui Rector următoarea scrisoare:

Domnule Rector,

Subsemnatul am fost numit la 4 Octomvrie 1919 de Consiliul Dirigent, Resortul Cultelor, director al Casei Invăţătorilor,

www.digibuc.ro

căreia i-se dase atunci destinaţia de Cămin pentru studenţii în Litere şi Ştiinţe. In baza acelei numiri eu am ocupat locuinţa de director, pe care o deţin până astăzi.

Schimbând guvernul Averescu destinaţia Casei, pe care a dat-o învăţătorilor, eu am fost îndrumat de D-Voastră prin adresa Nr. 2071/1921 să evacuez locuinţa pe seama noului director. Cu toate stăruinţele mele extraordinare n'am izbutit însă să-mi găsesc locuinţă, nici chiar dupăce mi-am cumpărat casă proprie, — din cauza nemai pomenitei indolenţe a autorităţilor.

In situaţia aceasta Consiliul de Administraţie al C. I. a găsit de cuviinţă ca, cu dela sine putere, să-mi facă o serie întreagă de neajunsuri revoltătoare: în ultimile trei săptămâni mi-a luat cămara de lemne, încât a trebuit să-mi pun lemnele pe coridor, apoi spălătoria şi chiar şi podul de uscat rufe, aşa încât soţia mea a trebuit să spele în bucătărie şi să-şi trimită rufele la nişte vecini, peste drum, ca să şi-le usuce. Toate intervenţiile mele la d. director al C. I. au fost zadarnice şi tot zadarnice au fost şi intervenţiile la oficiul de închirieré, la poliţie, la oficiul de încartiruire şi la Resortul de Instrucţie. Unele îşi declină competinţa, altele îşi mărturisesc neputinţa. Din cauza situaţiei politice, când autorităţile contează pe votul învăţătorimei în alegerile de deputaţi, învăţătorimea reprezintată prin atotputernicul ei Soviet dela C. I., nu vrea să cedeze din punctul ei de vedere, iar autorităţile n'au curajul să ia măsurile cuvenite faţă de nişte oameni, cari nu mai ştiu nici ce este legalitatea, nici omenia, nici bunăcuviinţa, — ca să nu mai zic şi iubirea creştină.

Domnule Rector, în Consiliul de Administraţie al C. I. sunt şi doi colegi de-ai noştri, dd. M. Ştefănescu şi V. Ghidionescu. Atitudinea Cons. de adm. se resfrânge şi asupra d-lor lor, deşi d-le lor nu au avut nici o cunoştinţă de aceste şicane. Afară de aceea, în Cons. de adm. sunt câţiva studenţi de-ai Universităţii noastre, între ei chiar şi directorul C. I., d. A. Pora. Vă rog să binevoiţi a-i cita de urgenţă pe aceşti domni şi a-i întreba dacă pot justifica o astfel de atitudine revoltătoare faţă de mine, care chiar dacă n'aş fi profesor universitar — deci coleg cu unii dintrânşii şi profesor al altora — şi chiar dacă n'aş fi fost directorul acestei Case în epoca ei de organizare — nu merit să fiu şicanat în această formă scandaloasă.

www.digibuc.ro

Ce logică îi poate conduce pe domnii dela C. I. ca să mă lipsească pe mine de drepturi de cari mă bucur de ani de zile, înainte de ce Statul mi-ar da posibilitatea de a mă muta de aici, unde el m'a aşezat? Cred, d-le Rector, că sunteţi de acord cu mine, că astfel de lucruri între oameni cu cultură şi cu educaţie nu se pot întâmpla.

De încheiere, Vă rog, d-le Rector, să binevoiţi a lua la cunoştinţă că dacă nici pe această cale nu voi fi restituit în drepturile mele, îmi voi lua refugiu la ultimul argument: îmi voiu suspenda cursurile universitare, pe cari în iritaţia continuă de trei săptămâni, nici nu le mai pot pregăti, şi-mi voi căuta dreptatea cum voiu şti.

Primiţi, etc.

Cluj, 25 Februarie 1922.

(ss) *ONISIFOR GHIBU.*

DI A. Pora sfidează Universitatea

In urma acestei adrese oficiale, dl rector a chemat pe cei doi profesori şi li-a pus în vedere să resolve incidentul, dar, deşi de atunci au trecut aproape trei luni de zile, chestiunea a rămas în acelaş stadiu...

Iritat peste măsură, am vrut în câteva rânduri să-mi suspendez cursurile dela Universitate, dar mi-am stăpânit şi revolta şi enervarea. Prin suspendarea cursurilor ar fi fost pedepsiţi studenţii, cari nu aveau nici o vină, şi ar fi suferit ştiinţa, care nici ea nu era de vină în toată această chestiune revoltătoare.

Ajuns la acest punct mort, am lăsat pentru un timp lucrurile în voia lor. Când, la 26 Martie, din întâmplare întâlnesc pe stradă pe dl Mateiu şi pe dl I. Lupaş. Cum pe dl Mateiu nu-l văzusem de când s'a schimbat la faţă şi la suflet, l-am făcut să înţeleagă că nu am uitat de loc nobilul tratament la care m'a supus fără cel mai elementar pic de drept, prin Sovietul autocrat al învăţătorilor, — arătându-mi absoluta indignare pentru felul cu care, din motive ordinare de politică, acopere astfel de stări de lucruri, cari vor avea mai curând sau mai târziu, urmări teribile pentru ţară. Dl Mateiu mi-a promis, în faţa dlui Lupaş şi a dlui V. Stanciu, care s'a oprit şi el la noi, că chiar a doua zi va chema la Resort pe dl Pora şi Seni şi va aranja chestiunea.

www.digibuc.ro

Am aşteptat rezultatul, dar nimeni nu mi-a comunicat nimic! La câva zile întâlnesc din întâmplare pe dl Stanciu, căruia îi arăt din nou îndignarea mea faţă de purtarea Resortului, la ce dl Stanciu îmi răspunde că lucrul s'a «aranjat»: d. Mateiu a dat ordin dlui Pora, aşa că eu pot să intru imediat în drepturile mele.

In sfârşit, îmi zic, slavă Domnului, că s'a ispravit odată comedia!

Ajuns acasă spun nevestei mele să scrie d-lui Pora, cerându-i să-i arate când poate să spele, etc. La această scrisoare, soţia mea a primit următorul răspuns:

Mult stimată Doamnă!

Referitor la scrisoarea D-voastră de azi, Vă pot comunica că chestia cămarei de lemne şi a spălătoriei este tot în stadiul cel vechiu, de oarece şi în urma intervenţiei d-lui Dr. Mateiu „Consiliul de administraţie" al Casei şi-a menţinut hotărîrea cunoscută şi de D-voastră.

Cluj, 30 Martie.

Cu toată stima
I. Boieriu

Dl Pora sfidează adevărul

Ei bine, dacă nici asta nu este anarhie, atunci rog pe toată lumea să mă facă să înţeleg ce este anarhia, căci atunci se vede că eu nu cunosc valoarea cuvintelor.

Va să zică, după ce Consiliul de administraţie a adus o hotărîre ilegală, — după ce de săptămâni de zile cei doi profesori universitari, sesizaţi de Rector îl somează pe directorul C. I. să convoace şedinţa Consiliului de administraţie din care ei fac parte, şedinţa se ţine fără a fi chemat şi pe delegaţii guvernului (pe cari în baza § 41 al Statutelor Fondului Gh. Lazăr sunt obligaţi să-i cheme la fiecare şedinţă) şi ai universităţii, şi acolo se sancţionează din nou ilegalitatea şi anarhia, fără nici un motiv!

Va să zică nici după »intervenţia« delegatului guvernului, nici după intervenţia Universităţii, nici după aceea a directorului general al Instrucţiei, C. I. nu vrea să intre în legalitate! Iar cel care calcă legile în picioare, se plimbă liniştit pe stradă, ba mai mult, — pleacă la Bucureşti, pentru ca să puie ţara la cale în Parlament!

Doamne Dumnezeule, dar pe ce lume trăim?

www.digibuc.ro

Directorul cultural al C. I. califică de „mişel“ pe directorul administrativ al acesteia.

Am arătat scrisoarea de mai sus d-lor M. Ştefănescu şi Ghidionescu. Cel dintâi mi-a declarat că „Pora este un mişel“ şi că dacă nu va reveni la legalitate, dânsul îşi va da demisia din Consiliul de Administraţie. Dar pentru moment, lucrul nu se putea lămuri, căci dl Pora „elevul“ nostru, era la Parlament...

In faţa acestei situaţii într'adevăr nu mi-a mai rămas alta de făcut decât să mă adresez Justiţiei. Dar mai întâiu credeam că este bine să am la îndemână hotărîrea C. I. cu privire la frustrarea mea de drepturile avute în casa statului. In consecinţă am adresat directorului C. I. următoarea scrisoare:

Domnule Director!

Am onoarea a Vă ruga să binevoţi a-mi comunica: în care şedinţă, sub ce număr, în ce formă, în prezenţa căror membri şi pe baza căror motive a hotărît onor. Consiliu de Administraţie al Casei Învăţătorilor să mă lipsească de dreptul la cămara de lemne, la spălătorie, la pod şi la coteţul de găini în care Dvoastră, sub fereastra locuinţei melé, aţi plasat porcii institutului?

De asemenea Vă rog să-mi comunicaţi şi hotărîrea a doua a Consiliului, adusă pentru menţinerea celei dintâiu, după intervenţia delegatului guvernului, dl Dr. V. Seni şi a dlui director general al învăţământului, dl Dr. I. Mateiu.

Am nevoie de aceste hotărîri pentru a-mi căuta dreptul pe căile pe care situaţia în care m'aţi adus, mi-le impun.

Cluj 30 Martie 1922.

ONISIFOR GHIBU
profesor universitar,
membru coresp. al Academiei Române.

Strâns cu usa, dl Pora refuză să dea lămuriri oficiale

Mă aşteptam ca la această scrisoare să nu primesc nici un răspuns, căci, după credinţa mea, toată afacerea este o înscenare a d-lui Pora şi a celor ce-l susţin, şi nu există hotâriri formale ale C. I. Totuş la 5 Aprilie am adresat direcţiunei şi o a doua scrisoare în care spuneam: «Profit de această ocazie spre a Vă ruga din nou să binevoiţi a face să-mi parvină hotărîrile On. Cons.de adm. cu privire la lipsirea mea de dreptul la cămara de lemne, spălătorie, pod şi coteţ pentru găini. Această este a doua şi cea din urmă rugare pe care v-o fac în această chestiune».

Se înţelege că nici la această scrisoare n'am primit nici un fel de răspuns.

Atunci, am adresat d-lui Director general al Instrucţiei următoarea scrisoare:

www.digibuc.ro

Domnule Director general,

Directorul general al învăţământului — complice al operei de anarhie

Am avut neplăcerea de a Vă raporta încă la începutul lui Februarie a. c. de două ori, verbal, nedreptatea şi necuviinţa actualilor conducători ai Casei Invăţătorilor faţă de mine şi a Vă rugă, ca pe reprezintantul Statului care este proprietarul imobilului deţinut de această Casă, să luaţi măsuri urgente pentru restituirea mea în drepturile de cari am beneficiat până aci şi a căror răpire nu se poate justifica absolut cu nimic. V'am repetat şi pentru a treia oară rugarea, în prezenţa d-lor profesori universitari I. Lupaş şi V. Stanciu, dar nici până în ziua de azi apelul meu nu a avut răsunet. Eu continuu să fiu lipsit în această Casă a Statului de cele mai elementare comodităţi, de cari nici nu locatar, nici chiar din Ţigănia învecinată, nu este lipsit: mi s'a luat cămara de lemne, spălătoria, podul de uscat rufe şi coteţul de găini în care, sub fereastra locuinţei mele, se răsfaţă în deplină libertate un porc al Casei învăţătorilor.

Rostul prezenţei hârtii este să Vă pun în vedere că dacă în termen de 8 zile nu se pune capăt acestei scandaloase situaţii, pentru ca să pot avea şi eu Paşti liniştite, în rând cu creştinii, mă voiu vedea nevoit să dau în judecată Statul pentru abuz de putere şi pentru anarhie.

Cluj, 8 Aprilie 1922.

ONISIFOR GHIBU.

După această, scrisoare pe care i-am predat-o d-lui V. Stanciu în mână, au trecut cele 8 zile, fără ca să intervie nici cea mai mică schimbare. Şi au venit Paştile — şi Paştile acestea au fost pentru mine cele mai dureroase. — Dureroase nu pentrucă vedeam lemnele pe coridor, — nu pentru că trebuia să-mi trimit rufele la uscat în vecini sau pentru că îmi răsuna sub fereastra locuinţei gâgăitul gâştelor Casei Invăţătorilor, — nu, Doamne fereşte, — căci peste astfel de mizerii materiale un suflet se poate ridica, — ci pentru altceva, cu mult mai grav, cu mult mai dureros. Pentrucă vedeam cum de atâta vreme încoace această ţară îşi mănâncă proprii ei fii, — vedeam cum, de dragul unor interese meschine de politică, oamenii nu mai sunt oameni, dreptatea nu mai este dreptate, cinstea nu mai este cinste, legea

www.digibuc.ro

nu mai este lege, — cuvântul dat nu mai este cuvânt, iar statul este identic cu nişte indivizi cari nu mai au nimic sfânt afară de ei înşişi.

Am plâns cu lacrimi amare în aceste serbători ale Invierii, în cari am văzut dărăpănându-se această ţară şi, într'un moment dat m'am gândit să las totul, să fug departe de acest Sybaris ros de corupţie şi să mă expatriez, pentruca ochii mei, cari au văzut înalţându-se din ruină această ţară, să n'o vadă cufundându-se în nefiinţă. Dar pe urmă m'am recules. Nu vreau să fiu un laş care fuge de primejdie şi lasă pe ticăloşi în voia lor. Nu! Voiu lupta mai departe pentru dreptate, pentru omenie, pentru cinste. Voiu spune lumei româneşti ticăloşia pe urmele căreia sufăr eu şi suferim cu toţii, şi poate că, în sfârşit totuş se va găsi în ţara asta şi vreun om de omenie care să facă rânduială, dând satisfacţie principiilor târîte în noroiu de elementele inconştiente. Şi, în sfârşit, voiu da în judecată Statul pentru nedreptatea pe care o face cetăţenilor lui şi pentru anarhia pe care o patronează şi care va duce ţara la peire....

Apel la Justiţie?

Ingrozitor! Să dau eu în judecată Statul, — Statul român! Eu care am trăit sub Unguri şi sub Ruşi, fără ca să fi suferit din partea lor ceva, — eu să ajung acum să fiu silit a da în judecată Statul român, — acel Stat pentru întemeierea căruia s'au jertfit mii şi mii de vieţi de-ale părinţilor şi fraţilor mei, — acel Stat pe care l-au dorit cu lacrimi fierbinţi înaintaşii noştri şi pentru care am suferit noi cei de azi grozavii ani de război şi de pribegie!

La acest gând m'am cutremurat. Şi în acel moment mi-a venit în minte că în acest Stat mai este un factor, căruia iubitorii de ţară şi de adevăr sunt datori chiar să-i arate ranele adânci de care sufere poporul şi prăpastia mare spre care e împins de cei răi şi inconştienţi. Acest factor este M. S. Regele, Care nu are de unde să ştie stările din Ardeal, deoarece oamenii cari au fost puşi de o vreme încoace în fruntea lui, nu s'au gândit la Ardeal, ci la ei înşişi, şi Care trebue pus în curent cu adevărata situaţie a culturii şi a moralităţii din această ţară, înainte de ce este prea târziu.

Ultima speranţă: M.S. Regele

Şi, atunci, în mijlocul amarei mele desnădejdi mi-a licărit o rază de credinţă în Bine, şi ea mi-a pus în mână condeiul pentru a aşterne pe hârtie aceste rânduri, adresate direct M. Sale.

www.digibuc.ro

Aceasta este, Maiestatea Voastră, Casa Invățătorilor din Cluj, care a luat locul Colegiului Latin: cuib de politicianism imoral, care vinde fără ruşine, învăţătorimea Ardealului cui dă mai mult, — exploatatoare a Statului ajuns la marginile prăpastiei, şi oficină de anarhie care va întrona în curând în această ţară dictatura învăţătorimei, ca în Ungaria la 1919, ale cărei prime elemente desagregante au fost tocmai învăţătorii constituiţi ca Stat în Stat, şi transformaţi apoi în Soviet bolşevic.

Maiestatea Voastră Veţi binevoi a cumpăni cu toată înţelepciunea gravitatea cazului. Eu nu am nici un interes şi nici o răspundere şi mi-am făcut numai datoria de cetăţean şi de profesor al Universităţii din Cluj, atinsă atât de simţitor în opera ei educativă de către sistemul de guvernare al celor doi ani din urmă şi de către anarhia care domneşte la conducătorii învăţătorimei.

XXVIII.

Şi dacă întâmplările lunilor din urmă n'ar fi venit să dea o întorsătură cu totul neaşteptată chestiunei Casei Invăţătorilor, Vă mărturisesc că m'aş fi restrâns la descoperirea goală a faptelor, fără a Vă recomanda şi soluţia menită a readuce, pe deoparte învăţătorimea la rolul ei de factor cultural liniştit şi cuviincios, pe de alta de a reda universităţii noastre posibilitatea unei activităţi ştiinţifice şi educative cât mai largi. Intorsătura neaşteptată constă în următorul fapt relatat de revista Invăţătorul din Septemvrie 1921, — fapt pe care îl las să urmeze întocmai după cum îl relatează revista din chestiune:

Cămin pentru fetele de învăţători

«Putem anunţa pe fraţii învăţători, că în Cluj vom putea deschide nu peste mult un nou cămin pentru fetele de învăţători. Rămas încă din vremile trecute, acest cămin, care purta numele. «Căminul pentru fetele de învăţători» (Tanitók leányotthona), era al Asociaţiei învăţătorilor din Ardeal, şi cu preluarea imperiului a fost transformat în spital. Suntem în curs de cercetare şi îndată ce vom fi în situaţia de avea date sigure vom revendica şi acest cămin pentru fetele de învăţători, cari vor urma şcolile din Cluj. In scopul acesta s'a ales o comisiune din sânul Comitetului Fondului Gheorghe Lazăr şi alta din partea Asociaţiei, ca să cerceteze şi descopere trecutul acestui institut, prin care, vom realiza, înainte chiar de a ne fi gândit, unul din scopurile principale ale Fondului Gheorghe Lazăr».

www.digibuc.ro

Invăţătorimea pune stăpânire pe o nouă Casă în Cluj

In numărul următor, depe Octomvrie, se scrie în aceiaşi chestiune:

«In unul din numerele trecute am anunţat că în Cluj am dat de urmele unui institut care avea menirea să adăpostească fetele de învăţători, care îşi fac studiile la şcolile din Cluj. Acest cămin era al federalei Asociaţiilor învăţătorilor din Ardeal şi după preluarea imperiului fosta federală încetând a mai exista ca persoană de drept, Asociaţia noastră a întrat ca următoare legitimă în toate drepturile avute de fosta societate. Astfel Comitetul central al Asociaţiei noastre a luat în primire în aceste zile arhiva, averea şi institutul «Căminul pentru adăpostirea fetelor de învăţători». In una din şedinţele mai recente Comitetul a ales în mod provizor Consiliul de administraţie al căminului, dându-i însărcinarea a pregăti de urgenţă toate chestiunile în legătură cu deschiderea institutului cu inceputul acestui an şcolar. Toate lucrările de administrare şi conducere a acestui nou institut, aparţinând forurilor executive ale Asociaţiei noastre, Comitetului central, ele primesc deocamdată numai un caracter provizoriu, rămânând ca adunarea generală proximă să se pronunţe definitiv asupra statutelor de administrare, asupra bugetului şi modului de conducere. In acest număr publicăm şi Apelul pentru primirea fetelor de învăţători cu condiţiile fixate, de consiliul de administrare, pentruca acest institut să-şi înceapă activitatea cât mai în grabă. Acest apel a fost dat şi în ziarele de zi. Cei interesaţi îşi vor înainta de urgenţă petiţiile, fiind chiar acum începutul anului şcolar.

Trecuţi şi peste aceasta, ni-se îmbie un nou prilej de a îndemna pe fraţii învăţători să ţină cu sfinţenie la organizaţiile noastre, cari urmăresc consecvent unul din cele mai înalte scopuri: de a veni în ajutorul celor mulţi prin aşezăminte de binefacere şi caritate. In analele noastre, de azi începând înregistrăm o nou succes, datorit împrejurărilor şi muncii neobosite ce o depun membrii Comitetului Asociaţiei noastre, pentru binele membrilor Asociaţiei ce conduc».

De fapt, în cursul lunei Septemvrie 1921 învăţătorii din Cluj au luat în primire dela învăţătorii unguri o nouă Casă, mare cu două etaje, situată pe malul Someşului, faţă 'n faţă cu marele parc al oraşului. În Casa aceasta ei şi-au şi instalat imediat un nou cămin, pentru fetele de învăţători.

www.digibuc.ro

În acelaş timp, cu sistemul lor de a «cruţa» Statul, comitetul de supraveghere al noului cămin, a cerut imediat dela Stat 100.000 Lei, iar pentru anul 1922/23 a ceruf 150.000 Lei. (Cf. archiva Directoratului general Nr. 254/1922, s. VI).

Şi susţinerea acesteia se pune tot în sarcina Statului

In faţa acestui fapt mi-am zis: este oare cu dreptate ca învăţătorii, cari au case pentru copiii lor la Arad, la Timişoara şi la Satu-mare — case susţinute cu banii Statului, — să aibă şi în Cluj două case, în vreme ce nici o altă tagmă din ţara întreagă nu dispune nici de o singură casă, nicăiri, şi în vreme ce Universitatea din Cluj are un singur Cămin, fiind impiedecată de a-şi urmări scopurile ei de îndrumare aşa cum o fac universităţile din ţările apusene?

XXIX.

Şi atunci am cerut Senatului universitar printr'o adresă să intervie la Minister în sensul ca C. I. să fie transpusă din actualul imobil, care e al Statului, în noul Cămin care poate fi privit ca al învăţătorilor, şi să redeschidă Colegiul Latin, ca instituţie a universităţii.

Iată aici memoriul din chestiune:

Un nou memoriu către Universitate

Domnule Rector!

In legătură cu adresa Dv. Nr. 2486/1920—21 cu data de 23 August a, c. referitoare la inventarul averii Colegiului Latin, am onoarea a Vă ruga ca, având în vedere noile fapte ce s'au ivit în timpul din urmă în legătură cu chestiunea Colegiului Latin, să binevoiţi a sesiza Onor. Senat Universitar să revină asupra întregei chestiuni, căutând să-i dea altă soluţiune decât aceea pe care împrejurările tulburi de astă primăvară i-au impus-o.

După cum Vă este cunoscut, fostul Consiliu Dirigent al Transilvaniei în şedinţa sa dela 4 Februarie 1920 a dat fosta Casă a Invăţătorilor din Cluj în administraţia universităţii noastre, cu obligaţiunea ca aceasta să facă în ea un cămin special pe seama studenţilor în litere şi ştiinţe, cămin cu o organizare de Colegiu şi cu tendinţe culturale şi naţionale potrivite noilor trebuinţe ale vieţii noastre. In acelaş timp Consiliul Di-

www.digibuc.ro

rigent a însărcinat Universitatea cu elaborarea unui proiect special de organizare a noului „Colegiu Latin", potrivit acestor tendinţe.

Consecvent acestei însărcinări Universitatea s'a ocupat de problema organizării Colegiului Latin şi subsemnatul, ca directorul interimal al acestuia a şi înaintat la 1 Septembrie 1920 Onor. Senat Universitar un proiect, care prevedea desvoltarea Colegiului în senzul că el avea să fie un institut de superioară educaţie ştiinţifică, morală şi naţională a viitorilor profesori, totodată şi o trăsură de unire cu institutele similare din ţările luminate ale Apusului şi în special din ţările latine.

Acel proiect de organizare s'a dat în studiul unei comisiuni exmise de facultăţile de litere şi ştiinţe, care comisiune însă din cauza scurţimei timpului nu apucase încă să-l studieze definitiv, — totuş organizarea proiectată se pusese în parte imediat în aplicare încă la începutul anului şcolar 1920/21, pe de o parte prin înfiinţarea cursurilor de limbă franceză şi italiană, conduse de lectori cari au fost plasaţi în Colegiu, pe de alta prin înfiinţarea unei frumoase biblioteci româneşti şi prin instituirea Comitetului studenţesc menit a colabora la crearea şi îndrumarea unei bune tradiţii de viaţă internă a Colegiului.

In acelaş timp se începuse şi strângerea de fonduri pe seama Colegiului şi prima sumă de 100,000 Lei a şi putut fi câştigată de mine, deşi din cauza absenţei mele îndelungate din Cluj şi a schimbărilor intervenite, n'a mai putut fi încasată.

In cursul anului şcolar eu, în calitate de director al Colegiului am vizitat apoi mai multe Colegii la Roma, Pisa şi Paris, intrând în legături cu ele şi stabilind începutul unor raporturi cari promiteau să aducă reale foloase tinerimei noastre universitare. In special cu Şcolile normale superioare din Pisa şi Paris am căzut de acord asupra schimbului de studenţi între acestea şi colegiul nostru, lucru care a făcut acolo cea mai bună impresie. Tot cu aceste şcoli am stabilit şi un schimb de publicaţiuni ştiinţifice care pentru noi avea să fie de un deosebit folos.

Intâmplându-se între aceea ca Asociaţia învăţătorilor din Transilvania să revendice pentru sine ca un drept Colegiul Latin, Secretariatul General al Instrucţiunei publice a transpus cererea Asociaţiei spre opinare Universităţii, care prin Senatul

www.digibuc.ro

ei şi-a spus categoric cuvântul, arătând pe de o parte că pretensiunea Asociaţiei din punct de vedere juridic este o „erezie în drept", iar pe de alta că destinaţiunea pe care o are în alcătuirea sa Colegiul Latin este cea mai superioară din punctul de vedere al intereselor naţionale generale.

În acelaş timp, Universitatea şi-a spus cuvântul şi în primul ei raport făcut de d. Sextil Puşcariu, primul ei rector, care a calificat încercarea de a se răpi acum universităţii Colegiul Latin, drept «crimă naţională». Cu toate acestea d. Secretar General, ignorând atât scopul înalt pe care-l urmărea Colegiul Latin, cât şi autonomia Universităţii, dimpreună cu părerea intregului Senat Universitar, pe care astfel îl descalifica şi din punct de vedere ştiinţific — întrucât trecea peste părerea sa de specialist, care i se ceruse anume — Dl Secretar General zic, nu s-a dat îndărăt de a comite «crima naţională» şi prin simpla aprobare a statutelor «Fondului G. Lazăr» a luat din mâna Universităţii imobilul în care era adăpostit Colegiul Latin, dându-l Asociaţiei învăţătorilor pentru a instala în el instituţia «Casa Învăţătorilor», copiată aproape cuvânt de de cuvânt după unguri.[1])

Astfel Colegiul Latin a rămas în aer, în vreme ce imobilul lui a fost luat în seamă de fondul «G. Lazăr» pentru Casa Învăţătorilor.

Măsura d-lui Secretar General a fost mai înainte de toate o violare a principiului constituţional, întrucât un Secretariat General sau un Minister nu este în drept ca, prin aprobarea unor statute[2]) să desfiinţeze o instituţie creată printr'un jurnal al unui întreg guvern, ale cărui acte fost declarate deplin valide prin decret regal.

Casa Învăţătorilor fusese întemeiată pe timpul Ungurilor printr'un vot al Parlamentului ungar, şi după-ce în privinţa ei guvernul transilvănean, singurul competent în timpul acela, a luat o hotărîre în merit, această hotărîre nu putea fi modificată de un singur om, oricine ar fi acela, ci ea trebuia supusă sau Consiliului de Miniştri sau Parlamentului ţării.

[1]) Micile inexactităţi din acest pasagiu, se datoresc împrejurării că nu avusem în acel moment la îndemână toate actele oficiale.

[2]) Aceiaşi observaţie (N. A.).

www.digibuc.ro

In rândul al doilea, măsura din chestiune viola adânc autonomia universității, întru-cât se dispunea de o instituție a Universității, nu numai fără știrea acesteia, dar chiar împotriva votului unanim al Senatului universitar. Colegiul Latin i se dăduse Universității în mod legal de către Consiliul Dirigent.

Și fiind-ca Onor Minister s'a referit atunci când a lipsit Universitatea de C. L. la o frază din actul prin care se acordase C. L. Universității, frază care zicea că: «până la alte dispoziții se dă C. L. în întrebuințarea Universității», — țin să declar ca acea fraza nu se cuprinde în hotărîrea Consiliului Dirigent, — lucru care se poate dovedi și cu procesul verbal al acestuia și cu rezoluția scrisă pe act de d. Dr. V. Branisce, fostul Șef al Resortului de Culte și Instrucție.[1]) Aceea frază a fost adăogată în adresa către Universitate, de mine, care eram Secretar General atunci. Eu am pus în rezoluție fraza din chestiune, fiind condus de ideea că eventual Statul va voi să facă din acest Colegiu un institut de Stat, cum sunt d. e. școlile normale superioare, cari deși sunt instituții cu caracter universitar, depind direct de Stat, iar nu de Universitate. Intenția mea nu era de a slăbi prin acea frază hotărîrea C. D., ci dimpotrivă, de a o întări în vederea trebuințelor viitoare superioare ale țării. Și convingerea, care m-a călăuzit atunci, o păstrez și acum.

In rândul al treilea, măsura d-lui Secretar General aducea pagubă încalculabilă universității și întregului învățământ românesc, care era lipsit prin aceasta de o instituție de elită, menită a da o superioară îndrumare viitorilor noștri profesori și peste tot întregei noastre vieți culturale și științifice — instituție de care au toate țările culte din lume și de care noi nu avem alta în întreaga țară.

Este adevărat, că în fața faptului împlinit prin surprindere Universitatea a cercat să salveze ce se mai putea și că ea a făcut cu Casa Invățătorilor o «Convenție» sau un compromis, menit a asigura Universității oarecari drepturi cu privire la supravegherea studenților dela cele două facultăți adăpostiți în Casa Invățătorilor, dar acest compromis nu este numai foarte complicat, dar și cu totul iluzoriu și chiar imposibil de aplicat în viața practică.

[1]) Idem.

www.digibuc.ro

Văzând eu această convenţiune, mi-am luat voia a Vă atrage atenţia asupra faptului că instituţia universitară C. L. nu a fost desfiinţată de nimeni, nici de Onor. Minister, nici de Universitate, ci ea este numai în imposibilitate de funcţionare din cauza că i s'a luat imobilul şi că Universitatea e datoare să-şi rezerve toate drepturile asupra inventarului C. L. făcut de ea în anii 1920/21, până ce împrejurările vor permite redeschiderea Colegiului.

Se impune revizuirea întregei chestiuni a C. I.

Astăzi mi se pare că a sosit momentul ca Universitatea să reia chestiunea C. L, luptând pentru o rezolvire justă a ei, aşa cum o cer interesele naţionale, superioare oricăror altor interese de tagmă.

Masura pe cari îmi iau voie să V-o propun aci pune Universitatea în situaţia de a putea chema din nou la viaţă C. L., fără atingerea pretenţiunilor juste ale învăţătorilor, cari, aceştia, îşi pot avea şi în Cluj o casă a lor, aşa cum o au în celelalte trei oraşe mari ale Transilvaniei, fără a prejudeca scopurile învăţământului superior, pe care ei nu le pot servi. Nu este aici vorba să ne opunem intereselor de tagmă ale învăţătorimii întrucât acelea cadrează cu interesele generale. Eu însumi am văzut întodeauna cu ochi buni năzuinţele învăţătorilor de a-şi avea pe seama copiilor lor căminuri speciale. Dovadă sunt ordinele pe cari le-am dat pe când eram Secretar General al Res. de Culte şi Instr. publică, pentru preluarea Caselor Învăţătorilor din Arad, Timişoara şi Satu-Mare, — ordine scrise în mare parte de mine însumi pe baza studiului amănunţit al situaţiei din punct de vedere de drept. Dovadă este mai departe şi grija pe care am purtat-o fiilor de învăţători dela Universitatea din Cluj, cărora le-am asigurat însumi primirea cu precădere în Colegiul Latin. Dar a asigura interesele unei tagme cu neglijarea totală a tuturor celorlalte tagme care alcătuesc statul, mi s'a părut o greşală şi de aceia nu m-am văzut îndemnat de a asculta toate dorinţele învăţătorilor cu privire la C. L. din Cluj şi nu mă pot mira din destul, cum On. Minister a putut săvârşi faţă de ei un act de complezenţă exagerată, călcând deodată cu autonomia universităţii şi interesele naţionale generale. Darea Casei Învăţătorilor în stăpânirea Fondului „G. Lazăr" este o enormă nedreptăţire a celorlalte tagme

www.digibuc.ro

de funcţionari ai ţării şi este totodată şi o enormă greşală politică, întrucât unui stat nu-i este permis a ocroti numai interesele cetăţenilor de o limbă, excluzându-i pe cei de altă limbă.

Casa Invăţătorilor are în baza §-lui 8 al Statutelor aprobate sub No. 8176 din 1921 ca membri de drept numai pe învăţătorii şcolilor de stat, comunale şi confesionale române. Aceasta constitue o anomalie care ne poate crea în faţa străinătăţii şi a Ligii naţiunilor nu numai neplăceri trecătoare, ci chiar comlicaţii serioase. A lua dela Unguri o instituţie pe care au făcut-o ei şi a o destina exclusiv pentru Români, cu excluderea tuturor neromânilor, este o nedreptate care trebue reparată. Mai departe C. I. a fost dată numai membrilor Corpului didactic din învăţământul popular şi numai celor din Transilvania, ceeace în actuala situaţie a Statului nostru nu se poate admite. Dacă Onor. Minister a vrut într'adevăr să sară în ajutor celor cari stau în serviciul şcoalei, ar fi trebuit să dea Casa din chestiune întregului corp didactic de toate gradele din întreaga Românie-Mare, iar nu numai învăţătorilor români din Transilvania, cu excludarea celor de altă naţionalitate, a celor din celelalte provincii şi a profesorilor secundari, comerciali, speciali, superiori şi universitari.

Cu actuala bază de drept C. I. nu poate produce decât complicaţii păgubitoare din punct de vedere de stat şi naţional şi de aceea este datoria Universităţii să ceară dela forurile competente pe de o parte revizuirea radicală a situaţiei Casei învăţătorilor, pe da alta chemarea din nou la viaţă a Colegiului Latin menit a soluţiona în mod just şi chestiunea delicată a C. I. şi marea problemă a îndrumării viitorilor noştrii profesori secundari şi superiori.

Posibilitatea practică a rezolvirii situaţiei din amândouă punctele de vedere este dată prin faptul că în zilele acestea Asociaţia Invăţătorilor din Cluj a ajuns în stăpânirea unui nou Cămin, mare şi confortabil, care poate cuprinde 50—60 fii de învăţători. N'ar trebui decât ca C. I. să-şi mute sediul în acest Cămin situat în cea mai frumoasă parte a oraşului (Str. General Grigorescu), lăsându-i-se Colegiului Latin localul pe care l-a avut. Pentru învăţători soluţia aceasta ar fi de fapt avantajoasă, întrucât fiilor lor cari urmează la Univer-

www.digibuc.ro

sitate li s-ar putea garanta şi pe viitor cu precădere locurile trebuitoare în Căminul studenţesc şi în Colegiul Latin, iar C. I. ar adăposti pe fiii lor dela celelalte şcoli superioare, secundare şi speciale din Cluj. In acelaş timp atât C. I. cât şi Universitatea ar scăpa din situaţia imposibilă în care le-a pus convenţiunea încheiată între ele, care convenţiune nu se poate executa şi-ar da numai prilej la necurmate conflicte lipsite de ori ce folos pentru ambele părţi.

Sinceritatea cu care a fost alcătuită convenţiunea se vede chiar din prima publicaţiune făcută de „Fondul G. Lazăr" cu privire la primirea studenţilor în C. I.

Deşi paragraful 5 al convenţiei spune că „Instituţia va fi rezervată pentru studenţii facultăţilor de litere şi ştiinţe", totuş publicaţia de concurs, pe care V'o alătur sub ·/„ prevede p.imimirea „studenţilor Universităţii şi a altor şcoli superioare" şi subliniază că" acei studenţi ai căror părinţi nu sunt membri de drept ai fondului „Gheorghe Lazăr", nu pot fi primiţi în institut".

C. I. să se mute în casa proprie şi să se reînfiinţeze Col. Latin

Bazele tovărăşiei dintre C. I. şi Universitate sunt astfel, dupăcum se poate vedea, din capul locului zdruncinate prin atitudinea iloială a uneia din părţile contractante. Just este deci, ca în situaţia dată, când învăţătorii dispun în Cluj de o casă mare, cu două etaje, care este în adevăr a lor, şi când aranjamentul actual este şi imposibil şi păgubitor pentru învăţământ, învăţătorii să fie îndrumaţi a-şi stabili casa în noul Cămin, lăsând C. L. destinaţiunii sale. Căci nu este nici drept nici folositor ca o tagmă de oameni să obţină dela stat două Căminuri într'un oraş, unde Universitatea, care e a ţării întregi, are un singur Cămin, iar celelalte tagme de cetăţeni n'au nici unul. Având în vedere cele expuse mai sus, Vă rog, Domnule Rector, a supune de urgenţă Onor. Senat Universitar chestiunea redeschiderii Colegiului Latin pentru 1 Octomvrie a. c. făcând în acest scop la locurile competente paşii necesari.

Primiţi, Vă rog Domnule Rector, asigurarea deosebitei mele consideraţiuni.

Cluj, la 1 Septemvrie 1921.

ONISIFOR GHIBU m. p.
profesor la Facultatea de Litere.

www.digibuc.ro

Din cauza fluctuaţilor politice ale lumilor din urmă, Universitatea a amânat chestiunea pusă de mine în acest memoriu, până la un moment mai potrivit.

Fără a-mi mai face vre o iluzie cu privire la intervenţia actualului guvern, care din motive de politică de partid a luat, ca şi guvernul Averescu, aşa de mari angajamente faţă de învăţătorimea din Transilvania, nădăjduesc că Maiestatea Sa, va găsi totuş modalitatea de a se face dreptate Universităţii, prin reînfiinţarea Colegiului Latin şi de a îndruma învăţătorimea spre activitatea culturală sănătoasă şi princioasă consolidării statului nostru atât de profund zdruncinat.

Chestiunea e mult prea evidentă, încât să poată fi crezută de un om de bună credinţă acea vorbă, pe care au pus în circulaţie reprezentanţii învăţătorimei şi, vai, şi câţiva colegi de-ai mei, că eu aş lupta pentru reînfiinţarea Colegiului Latin nu atât de dragul universităţii, ci mai mult cu gândul de-a ajunge iarăşi eu director al acelui Colegiu. Apoi, dacă aş fi vrut de fapt să fiu director, ce era mai uşor decât aceasta? Cum am fost numit de Resortul Instrucţiei, director interimal, tot atât de uşor puteam fi numit şi definitiv, dacă aş fi vrut. Dar n'am vrut. Loialitatea mea în această chestiune s'a putut vedea, mai târziu, şi din faptul că, din primul moment în care învăţătorimea a cerut pe seama sa Colegiul Latin, eu, pentru a nu primejdui prin persoana mea instituţia, i-am prezintat Senatului universitar demisia mea. Puteam face oare mai mult decât atâta?

Iar cât priveşte viitorul, declar aici categoric, pentru a evita orice echivoc că, chiar dacă mi s'ar oferi vreodată acea direcţie n'o voiu primi. Căci nu voiesc ca puţina energie ce mi-a mai rămas pe urma unor lupte sterpe cu cei mai iloiali adversari din câţi am cunoscut în viaţa mea, să mi-o cheltuesc degeaba. Sunt atâtea probleme frumoase în lumea aceasta, încât perspectiva unui nou directorat mă ademeneşte mai puţin decât orice altceva.

XXX.

Reînfiinţarea Colegiului Latin — o necesitate naţională

Nici un interes personal, de partid sau de tagmă nu trebue să se amestece în judecarea acestei mari chestiuni, ci numai interesul superior al culturii şi al educaţiei care cere în mod imperios **reînfiinţarea Colegiului Latin,** fără de care

www.digibuc.ro

cele mai bune silinţi ale Universităţii din Cluj în vederea pregătirii profesorilor secundari, vor rămânea în mare parte sterpe. Intreaga ţară este lipsită de un institut special de această natură; el se poate crea acum fără nici un alt sacrificiu decât a unor interese ordinare, cari sunt o permanentă otravă în corpul culturei naţionale.

In cazul contrar, dacă nu se va reînfiinţa Colegiul Latin, îndrumarea tinerimei adăpostită în C. I. va fi expusă la cele mai problematice perspective. Cei doi directori, dintre cari unul îl califică pe cellalt de „mişel", iar al doilea îl disconsideră pe cel dintâi ca pe o cantitate ridicolă, — nu vor putea da o directivă unitară vieţii Casei, iar tradiţia care se va forma în cadrele acesteia se poate prevedea de pe acum din purtarea d-lui A. Pora nu numai faţă de mine, ci faţă de Universitate, faţă de Minister, faţă de Ţară, faţă de lege, faţă de onoare, faţă de omenie.

De altfel »educaţia« ce se dă studenţilor adăpostiţi în C. I. nu mai are aproape nici o legătură cu tot ceeace se proiectase în primii doi ani ai Colegiului. Limbile străine nu se mai predau, raportul dintre director şi tinerime se reduce la un fel de Seminar filozofic de o oră pe săptămână; viaţă socială, literară, artistică nu există. Din ceeace pusese la cale Consiliul Dirigent cu privire la organizarea unei vieţi superioare, ca în Colegiile engleze, aproape nici urmă nu se mai găseşte în C. I., ca de altfel şi în Căminul studenţesc. Noul regulament al Căminurilor, intrat în vigoare anul acesta, reduce activitatea directorilor aproape numai la administraţie. § 22 spune: „Directorul este obligat să treacă (!) zilnic prin Cămin şi să aibă cel puţin două zile de audienţă pe săptămână, la ore fixe". Câtă depărtare dela „directorul de conştiinţe", pe care-l preconiza Consiliul Dirigent şi până la directorul obligat să „treacă" zilnic prin Cămin!

Lipsa de continuitate în viaţa Universităţii, provocată de schimbarea în fiecare an a Rectorului şi a decanilor, a adus o oprire pe loc a multelor chestiuni iniţiate de primul guvern al Ardealului în vederea organizării unei Universităţi cu nivel apusean. Cu sistemul de acum mergem spre o nenorocită »unificare« cu sistemul vieţii universitare din Vechiul Regat, — sistem combătut de primul rector al Universităţii noastre în cuvântarea

www.digibuc.ro

sa dela inaugurarea festivă a Universităţii, de d. V. Pârvan în proiectul său de organizare, reprodus la „Anexe“, şi de toţi cari s'au ocupat de problema învăţământului superior.

Inainte de ce revenirea devine imposibilă, m'am crezut dator să semnalez această stare de lucruri şi să stăruesc pentru reînfiinţarea Colegiului Latin şi pentru întoarcerea la tradiţiile cari au fost puse la baza Universităţii noastre.

XXXI.

Colegiul Latin ca parte integrantă a Institutului de Pedagogie.

In ce priveşte noua organizare a Colegiului Latin, — presupunând că el se va reînfiinţa — aceasta va trebui să meargă şi mai departe decât se proiectase la început. Luând ca exemplu colegiile engleze, în special pe cele dela Oxford, şi întemeind pe baze solide o viaţă cu un caracter special, potrivit nevoilor noastre superioare, Colegiul Latin va trebui în acelaş timp să facă parte din Institutul de Pedagogie a cărei necesitate se resimte în Transilvania din zi în zi mai mult şi care va avea să fie un aşezământ dintre cele mai importante din România întregită. Cu privire la acest Institut eu am înaintat încă la 26 Noemvrie 1921 un memoriu onor. Minister al Instrucţiei publice, care memoriu însă, din cauza că la Bucureşti nu există o direcţie a învăţământului superior care să studieze problemele acestui învăţamânt în mod sistematic, a rămas până în ziua de astăzi nerezolvit.

Las să urmeze şi acest memoriu, menit a lumina şi a soluţiona partea cea mai mare a problemelor atinse în studiul de faţă:

No. 37/1921/22.

Domnule Ministru,

Invăţământul românesc de stat din Transilvania a fost înghebat într'un timp relativ foarte scurt, pe temelii cari au trebuit să fie aproape pe deantregul improvizate. Trebue să avem curajul şi sinceritatea de a recunoaşte că el sufere de o întreagă serie de rele organice, cari trebuesc numai decât înlăturate, şi că el nu corespunde nici pe departe marilor cerinţe ale vremii nici din punct de vedere pedagogic, nici naţional, fiind şi astăzi inferior atât învăţământului săsesc cât şi celui unguresc, cari au vechi şi puternice tradiţii.

www.digibuc.ro

Dintre toate neajunsurile de cari sufere învăţământul nostru, cel mai mare este insuficienta pregătire, generală şi pedagogică, a corpului didactic de toate gradele şi categoriile.

Cum puterea adevărată a unui popor rezidă în cultura lui, chestiunea îndreptării pregătirii actualilor profesori şi învăţători, pe de o parte, pe de alta pregătirea cât mai desăvârşită a viitorilor profesori trebue pusă printre cele mai mari şi mai urgente necesităţi de stat, dacă nu voim ca tot ceeace s'a câştigat cu atâta trudă să se năruiască din temelie.

Pentru satisfacerea acestui postulat imperios este absolut necesară chemarea la viaţă a INSTITUTULUI DE PEDAGOGIE din Cluj, care, ca o instituţie complementară a Universităţii, să aibă menirea de a centraliza şi de a sistematiza întreagă activitate pedagogică a şcoalei româneşti din Transilvania, potrivit necesităţilor curente şi stadiului actual al cercetărilor ştiinţifice pedagogice.

Infiinţarea acestui Institut fusese hotărîtă la 1920 de către Consiliul Dirigent al Transilvaniei, şi pentru nevoile lui a şi fost alocată, în cadrul sumei de 50 milioane Lei acordate Universităţii, suma de 2 milioane, care sumă a fost apoi aprobată şi de Onor. Guvern central.

Pornind dela faptul că majoritatea profesorilor de şcoli secundare, normale şi civile din Transilvania a fost recrutată din profesori cu cultură ungurească şi din elemente pregătite numai la cursurile de vară, — revizuirea şi completarea sistematică a culturii lor generale şi a culturii lor profesionale trebue urmărită timp îndelungat de aici încolo cu cea mai mare îngrijire. Dreptaceea Institutul de Pedagogie din Cluj va avea să îmbrăţişeze în mod sistematic tot complexul de probleme relative la complètarea culturii profesionale a actualului corp didactic de diferite grade şi, paralel cu aceasta, toate problemele relative la pregătirea viitorului corp didactic, aşa ca el să poată fi la înălţimea misiunii lui. Mână în mână cu Universitatea din Cluj, a cărei menire este de a cultiva şi promova ştiinţa ca atare, şi cu Administraţia şcolară, care are menirea de a crea şi garanta normalitatea vieţei şcolare în toate privinţele, Institutul de Pedagogie va organiza şi conduce opera de aplicare practică, pe toate terenele vieţii şcolare, a principiilor pedagogice şi a progresului realizat peste tot de ştiinţa pedagogică, con-

www.digibuc.ro

form necesităţilor actuale, — lucru pe care nici Universitatea, nici Administraţia şcolară nu sunt în măsură să-l facă decât cel mult în mod incidental.

Institutul de Pedagogie din Cluj va consta din următoarele secţiuni:

1. Seminar pedagogic universitar, în vederea pregătirii teoretice cât mai largi a viitorilor profesori secundari.

2. Liceu-model, având să servească ca şcoală de aplicaţie a Seminarului pedagogic, în vederea satisfacerii din punct de vedere practic a necesităţilor de sub punct 1.

3. Colegiul studenţilor în Litere şi Ştiinţe, pentru adăpostirea şi îndrumarea studenţilor cari se pregătesc pentru profesorat şi cari din punct de vedere al propriei lor formări sufleteşti au nevoie de o îngrijire morală şi ştiinţifică cu totul deosebită, iar din punctul de vedere al carierii lor viitoare au nevoie să fie în contact cât mai intim atât cu şcoala de aplicaţie a Seminarului pedagogic, cât şi cu întreaga activitate a Institutului pedagogic.

4. Laborator de Pedologie şi Pedagogie experimentală, pentru urmărirea noilor curente în pedagogie şi aplicarea lor, conform trebuinţelor speciale ale poporului nostru.

5. Laborator de Psihologie experimentală, — acestea două păstrându-şi legătura lor firească cu catedrele universitare cărora aparţin.

6. Muzeu Pedagogic, menit a ţinea în curent corpul didactic cu materialul didactic modern dela noi şi din străinătate.

7. Biblioteca Pedagogică, menită a oferi corpului didactic întreaga literatură pedagogică românească şi universală, spre completarea culturii lui şi spre a se ţinea la curent cu progresele moderne.[1])

8. Secţia cursurilor de perfecţionare a corpului didactic, menită a organiza cursuri sistematice pentru profesorii cursişti, pentru directorii de licee, şcoli civile, şcoli normale, speciale, pentru revizorii şcolari, pentru profesori după specialităţi, pentru şcoli de specialitate, apoi cursuri speciale despre diferite probleme pedagogice ş. a.

---

[1]) Pct. 6 şi 7 fac posibilă şi realizarea § 2 din Statutele Casei Învăţătorilor, § care, în urma convenţiunei cu Universitatea, nu mai poate fi realizat în cadrele de acum ale C. I.

www.digibuc.ro

9. Secţia publicaţiilor pedagogice menită a iniţia şi a susţine publicarea unei Biblioteci pedagogice, a unui Anuar al Institutului, a unui Buletin al lui, al unei sau mai multor reviste pedagogice, foi volante etc.

10. Secţia activităţii extraşcolare a corpului didactic.

Institutul de pedagogie din Cluj se va deschide în cursul anului şcolar 1921—22, în condiţiile pe cari împrejurările actuale le vor permite, şi se va desvolta succesiv, an de an, în măsură necesităţilor şi a posibilităţilor. El va fi instalat în localul Colegiului Latin, în care Onor. Minister de Instrucţie a plasat anul acesta „Casa Invăţătorilor". Considerând că Asociaţia învăţătorilor a ocupat în toamna anului acestuia dela unguri un al doilea Cămin, absolut suficient pentru fiii lor şi pentru trebuinţele preconizate de Casa Invăţătorilor, aceasta să fie îndrumată a se muta din Colegiul Latin în noul Cămin al învăţătorilor.

Cum însă actualul Colegiu Latin nu este suficient pentru toate trebuinţele Institutului de Pedagogie, trebue rugată Primăria oraşului, care a donat la 1902 şi terenul pe care se află actualmente Colegiul Latin, să cedeze pentru scopul susindicat şi întreg terenul din dosul Colegiului, teren care cuprinde astăzi Ţigănia oraşului pe care, de altfel Primăria a şi hotărât s'o desfiinţeze, cu scopul însă de a o înlocui cu un parc. Acest teren să fie cedat Institutului de Pedagogie pentru a clădi pe el Institutul de Pedagogie, cu tot ce se ţine de el.[1])

[1]) Acest teren este de 12.000 m². — Desfinţarea Ţigăniei este o chestiune deosebit de importantă nu numai din punct de vedere estetic, ci şi moral şi igienic. Pentru tinerimea adăpostită în Colegiul Latin vecinătatea imediată a acestui cartier este şi degradantă şi primejdioasă. Atmosfera legeră şi degajată pe care o răspândeşte în jurul acestei case tagma numeroasă şi insolentă a fiinţelor depravate, expune tinerimea la situaţii de care ea trebue ferită cu orice preţ. Este de mirare cum Ungurii au putut aşeza un institut de educaţie în cel mai abject mediu social.

In ce priveşte primejdia de ordin igienic pe care o prezintă Ţigănia, iată părerea medicului primar al oraşului, Dr. Toroianu, publicată în ziarul «Infrăţirea» din Cluj dela 12 Februarie a. c.:

„In spatele Teatrului Naţional, la o depărtare numai de câteva sute de metri, în cea mai frumoasă poziţie a oraşului se găseşte cel mai infect cartier, cartierul ţigănesc, care e un permanent focar de boale. Lipsa apei şi a canalului în acest cartier are urmări grave şi asupra cartierelor mai din centru. Fiind situat pe deal, apa ploilor duce cu ea spre centrul oraşului toată murdăria şi infecţia.

Cred că într'un viitor apropiat când situaţia financiară, a oraşului va fi mai bună, se va căuta a se expropria acest cartier pentru a scăpa centrul oraşului de un focar permanent de boale infecţioase."

www.digibuc.ro

Funcţionarea Institutului de Pedagogie, care va fi o instituţie de stat deosebită, va fi normată printr'un Regulament special, care va prevedea toate amănuntele ce decurg din organizarea proiectată mai sus.

Urgenţa inactivării acestui Institut o reclamă mai ales împrejurarea că pentru pregătirea practică a viitorilor profesori din Transilvania nu s'a pus până acum în aplicare nici o măsură menită a rezolvi problema în mod satisfăcător. Căci adresa Onor. Minister, prin care se decretează infiinţarea, în cadrele Universităţii din Cluj, a unui Seminar pedagogic pentru pregătirea practică a candidaţilor de profesori, după constatarea Consiliului Facultăţii de Litere dela acea Universitate, nu poate forma substratul unei activităţi în direcţia din chestiune, ci este nevoie ca Onor. Minister să caute rezolvirea problemei în afară de Universitate, printr'un institut special.

Subsemnatul profesor ordinar de pedagogie la Universitatea din Cluj, fiind însărcinat, prin însuş ordinul de numire ca profesor, şi cu direcţia Seminarului pedagogic universitar, pe care l-am şi preluat dela Unguri, în interesul învăţământului mă simt obligat a recomanda spre primire Onor. Minister propunerile de mai sus, cu observarea că, dacă ele nu vor fi primite, să bineyoiţi a mă desărcina de atribuţia de director al Seminarului pedagogic universitar, rămânând, în acel caz, să-mi concentrez întreaga mea activitate exclusiv în cadrele Universităţii.

Primiţi, Vă rog, D-le ministru, asigurarea stimei mele,

Cluj, la 26 Noemvrie 1921.

ONISIFOR GHIBU
directorul Seminarului pedagogic universitar.

www.digibuc.ro

MAIESTATE,

Ajuns la sfârșitul expunerilor mele, îmi permit a crede că pe urma lor se desfac dela sine o serie de încheieri cari se impun ca niște postulate categorice.

Cea dintâi încheiere privește atmosfera generală *care a cuprins în ultimii doi ani viața publică din Transilvania, atmosferă care a politicianizat în cel mai rău înțeles al cuvântului, toate manifestările de viață, amenințând cu distrugere însuș Statul. Incăput pe mânile tuturor parveniților politici, acest colț de țară oferă cea mai dureroasă priveliște; el pare o colonie dată în exploatarea fără scrupul și fără rușine a câtorva persoane pe cari o întâmplare oarbă le-a săltat pentru moment la suprafața vieții publice. Cele mai sfinte principii sunt călcate în picioare, de dragul intereselor acestor persoane; cele mai de seamă instituții batjocurite; cele mai folositoare idei înlăturate.*

Dacă conducătorii țării nu vor fi indrumați spri o altă concepție a datoriei *decât cea care a pus stăpânire în Transilvania de doi ani încoace, mă tem că tot ce s'a înjghebat aici cu atâtea sacrificii și suferinți, se va nărui, alegându-se nimic de Stat șe de Popor.*

A doua încheiere privește crearea noilor cadre reclamate de trebuințele variate ale învățământului superior din România întregită. In Ministerul de Instrucție trebue să se înființeze o direcție anume

www.digibuc.ro

pentru învăţământul superior *care să studieze temeinic şi sistematic trebuinţele acestui învăţământ şi să le soluţioneze potrivit adevăratelor necesităţi naţionale si ştiinţifice. Această direcţie să nu fie dată pe mâna oamenilor de partid, cari se schimbă cu fiecare guvern, ci să fie încredinţată unei persoane care din capul locului să însemneze o garanţie că va servi numai marile interese ale îndrumării culturei şi educaţiei.*

A treia încheiere reclamă în mod imperios ca Onor. Minister al Instrucţiei publice să fie îndatorat a lua în revizuire radicală chestiunea Casei Invăţătorilor din Cluj, *care este un atentat la dreptul public, întrucât exclude pe învăţătorii neromâni dela drepturi cari nu li se pot contesta şi întrucât exclude pe membrii corpului didactic de grad secundar şi superior din Transilvania şi pe toţi membrii corpului didactic din celelalte provincii, dela un favor pe care Statul îl oferă numai* învăţătorilor români din Transilvania, — *şi în consecinţă, a da C. I. o altă organizare, mutându-o din actualul local, care e al Statului, şi aducându-o în legătură cu Casa Corpului didactic din Bucureşti.*

In acelaş timp se impune ca Onor. Minister să fie îndatorat a lua măsurile necesare în contra acelor elemente cari au introdus, patronat şi menţinut anarhia în conducerea de până acum a C. I., păgubind ţara şi compromiţând şi principiile fundamentale ale vieţii de stat şi principiile moralităţii, fără de care un stat nu poate să trăiască.

Dacă funcţionarii Statului nu sunt traşi în mod riguros la răspundere pentru faptele lor incorecte şi nu sunt pedepsiţi în mod exemplar, viaţa publică, şi aşa profund zdruncinată de războiu, se dărapănă cu desăvârşire.

www.digibuc.ro

A patra încheiere impune ca Onor. Minister să fie îndatorat a reînființa Colegiul Latin, *dându-i o organizare așa cum o au cele mai bune institute similare din lume, și acelaș să cheme la viață* Institutul de Pedagogie din Cluj, *care este o necesitate imperioasă a culturii noastre naționale.*

Cred că Maiestatea Voastră, care a arătat totdeauna atâta solicitudine față de Universitatea din Cluj, va găsi modalitățile necesare pentru a traduce în fapte postulatele înșirate aici.

Țara întreagă Vă va fi recunoscătoare.

---

www.digibuc.ro

ANEXE

www.digibuc.ro

I.

Universitatea naţională a Daciei superioare.[1])

— Păreri propuse public Marelui Sfat Naţional al Românilor din Ardeal, Banat şi Ţara ungurească. —

De

VASILE PÂRVAN

profesor la Universitatea din Bucureşti, membru al Academiei Române.

A. Motivare.

Înfăptuirea unirei politice a tuturor Românilor într'un singur Stat naţional, cere — ca răscumpărare a supărării ce le-o facem vecinilor, prin însăşi existenţa noastră *latină* în mijlocul lumii lor *slavo-turanice* — înflorirea unei culturi de caracter nu numai naţional-etnografic, ci şi internaţional-civilizator. In acest chip existenţa noastră în Răsăritul adversar nouă va interesa solidar şi pe toate naţiunile luminate şi puternice ale Apusului.

Astăzi, când în locul instituţiilor de cultură superioară ale duşmanilor noştri din Ardeal ori Bucovina, noi vrem să întemeiem aşezările noastre de muncă spirituală, creatoare de valori culturale universale, se impune ca fiecare dintre cei ce au gândit ceva în această direcţie să-şi spună părerea, spre a se pune la cale ceva bine alcătuit, trainic şi lipsit de vechile păcate ale vieţii noastre publice şi naţionale.

Aceasta cu atât mai mult cu cât nu ne este iertat ca desfiinţând ce era la adversari, noi să înfiinţăm ceva de natură şi putere inferioară. Cererea vremii e ca noi să venim cu ceva superior nu numai propriilor noastre aşezăminte din vechiul regat, ci cu ceva mai presus şi de organizaţia de până acum a adversarilor noştri.

[1]) Studiul acesta a apărut mai întâi în revista „Luceafărul" din Bucureşti (Martie 1919). Pentru marele interes pe care el îl reprezintă şi astăzi şi pentru posibilitatea reluării tradiţiei dela începutul Universităţii din Cluj, am crezut că este bine ca el să fie tipărit ca anexă la studiul de faţă. Autorul lui, d. Vasile Pârvan, a avut bunăvoinţa de a-mi da autorizaţia necesară, pentru care îi aduc aici mulţumirile mele.

www.digibuc.ro

In special în ţinutul românesc dintre Carpaţi şi Tisa acum întâi se întemeiază o instituţie superioară românească de cultură generală şi, dacă e lucru firesc ca toţi să se gândească la reproducerea încă într'un exemplar a tipului de Universitate din România veche, aceasta nu înseamnă că gândul cel mai bun ar fi acesta. O atare procedare ar fi, credem, pentru cultura superioară a neamului nostru o scădere, iar faţă de străini o înfrângere. Nivelul educativ, moral şi social-cultural al Universităţilor din România veche are însuş nevoie imediată de ridicare, personalul educator e slăbit şi tulburat de politica de partide (sunt de pildă persoane, care pe sprijin politic au ajuns în corpul universitar, fiind nedemne de această situaţie), în sfârşit organizarea tehnică, ştiinţifică şi didactică e aşa de regretabil rămasă în urmă, iar cea socială aproape neexistentă, încât o înfiinţare a Universităţii din Dacia Superioară după chipul şi asemănarea celor din Dacia Inferioară şi o ocupare a locurilor de profesori cu docenţii şi profesorii actualmente oficial consacraţi ca titulari în cele două universităţi cisalpine, fără un criteriu ideal de alegere, în afară de consacrarea arătată, ar fi o mare greşală.

Dimpotrivă, noua universitate ar trebui să se inspire dela tipurile cele mai înaintate de universităţi europene şi americane, ar trebui să-şi recruteze personalul pe baza unor principii superior ştiinţifice şi etice, firește nu cu excluderea persoanelor utilizabile din cele două universităţi din vechiul regat, dar în linia întâia din întreaga mulţime a intelectualităţii române trans- şi cisalpine, pe baza unui contract moral între noua universitate şi noii ei membri, încheiat în vederea aplicărei unor principii călăuzitoare ca acelea din statutele ce urmează aici, firește, ca o simplă părere personală, *exempli gratia*.

B. Statute şi principii.

Se înfiinţează pe ziua de 1 Octombrie 1919, cu sediul în Cluj, deocamdată în localul fostei universităţi maghiare, iar mai apoi şi în numeroase clădiri proprii, ridicate după planuri speciale, Universitatea naţională a Daciei superioare.

Scopul acestei universităţi este întreit:

1⁰ De a da absolvenţilor şcoalelor de caracter secundar cultura specială literară—pură şi aplicată,—ştiinţifică—pură şi

www.digibuc.ro

aplicată,—artistică—pură şi aplicată, teologică—de diferite confesiuni,—tehnică, juridică, medicală, agricolă, forestieră, minieră, social-politică, social-economică, administrativă, industrial-comercială, financiară, cooperativă şi jurnalistică,

2⁰ *De a forma caractere printr'o educaţie specială în institute de vieaţă socială universitară, şi de a da o concepţie despre lume unitară, etic-naţională, tuturor membrilor ei, fără deosebire de specialitate, origine ori confesiune.*

3⁰ De a promova literele, artele şi ştiinţele—pure şi aplicate—prin activitate originală, creatoare de valori nouă spirituale, atât a profesorilor cât şi a studenţilor, în mari institute de aplicare, cercetare şi lucru personal, înzestrate după toate progresele actuale ale tehnicei atelierelor, institutelor, seminariilor, laboratoriilor, bibliotecilor, clinicilor, etc., universitare şi particulare.

Universitatea va fi instituţie naţională deplin autonomă, după modelul Academiei Române combinat cu al Universităţilor americane. Statul va avea dreptul numai de control moral, întrucât va plăti pe profesori şi va da o subvenţiune anuală fixă, generală, care va fi apoi repartizată de organele independente ale Universităţii între diferitele ei institute.

Universitatea îşi cheamă şi îşi alege singură personalul ei, îşi administrează singură fondurile, îşi face singură publicaţiile, acordă burse, misiuni după cum crede ea mai bine.

Universitatea e persoană morală şi ca atare posedă avere personală pe care şi-o administrează singură — întocmai ca Academia Română — fără amestecul nimănui.

Universitatea având ca unul din scopurile ei principale înalta educaţie etică a membrilor ei, adoptă principiul englez, combinat cu cel american, al internatului liber, atât pentru profesori cât şi pentru studenţi. Pentru cazul că principiul internatului liber, nu ar da roade, profesorii şi studenţii preferind a trăi în locuinţi particulare şi deci a continua actualul particularism şi aneticism, care duce la pulverizarea energiilor naţionale şi la demoralizarea tinerimei, se va aplica, prin abatere dela principiile extrem-democratice, internatul obligatoriu.

Pentru a forma, nu ciclopi, ci oameni deplini, cu o cultură armonioasă în toate direcţiile, Universitatea adoptă principiul englez al bipartiţiei în *colleges* şi *University* cu *fellows*

www.digibuc.ro

şi *regii professores*, dar însuflându-i cu totul alt spirit. Anume, studenţii aceleeaşi specialităţi sunt organizaţi într'un colegiu, care la rândul lui e subîmpărţit în secţiuni, cât mai numeroase, spre a permite cea mai ascuţită specializare. Dimpotrivă însă, orice student dintr'un colegiu — cu titlul latin: *alumnus* — spre a fi recunoscut ca student — *studiosus* — trebuie să fie membru al Universităţii, adică să urmeze la buna lui alegere, anumite cursuri de caracter general literar, filosofic, artistic ori ştiinţific,

Pentru uşurarea procedării se prevăd ca obligatorii pentru obţinerea primului titlu academic — acela de *magister* (artium, legum, scientiarum, medicinae, technicae, etc., etc.) cel puţin trei ani ca *alumnus* al unui colegiu şi cel puţin doi ani ca *studiosus* al Universităţii, în total cel puţin patru-cinci ani de frequentare (al treilea an ca *alumnus* putând fi făcut şi simultan cu primul ca *studiosus*).

Colegiile nu sunt însă numai şcoli speciale de instrucţie, ci şi mari laboratorii de educaţie etică, naţională, civică, estetică, etc. *Preşedintele* unui colegiu va fi întotdeauna un profesor cu vastă experienţă filosofică şi practică a vieţei, general-omeneşti şi naţionale. Deasemea educaţia higienică şi sportivă e tot grija *colegiilor*.

Acei studenţi şi în special *magistri* (*artium*, etc.) cari arată în litere, arte, ştiinţe ori filosofie, drept, sociologie, etc., etc., aptitudini şi talente creatoare, sunt *chemaţi* (nù: se înscriu) în Institutele Universităţii ca membri ai lor şi acolo, cu titlul de *scholares*, lucrează pentru promovarea gândului omenesc subt conducerea şi alăturea de *professores regii*, şefii institutelor. Prima lor lucrare originală mai importantă le dă dreptul de a fi proclamaţi *doctori* în specialitatea lor. Doctoratul lor fiind din punct de vedere practic o demnitate cu cele mai însemnate şi mai pline de răspundere urmări, el nu se va acordà decât cu cea mai mare luare aminte, atât la meritele ştiinţifice cât şi la cele etice şi sociale ale candidatului.

Universitatea deci se împarte din punctul de vedere al educaţiei ştiinţifice şi speciale, în Colegii, — din cel al educaţiei generale şi etice, în Facultăţi, — iar din cel al promovării ştiinţei, artei şi filosofiei, în Institute. Cele trei feluri de ramuri ale Universităţii sunt autonome unele faţă de altele. Interesele lor

www.digibuc.ro

reciproce sunt apărate în senatul *Universităţii* de reprezentanţii lor legali: *Preşedinţii* Colegiilor, *Decanii* Facultăţilor, *Măeştrii* Institutelor.

Se prevăd în Universitatea naţională a Daciei Superioare deocamdată următoarele colegii (altele se vor înfiinţa pe măsură ce donaţiunile particulare şi publice făcute Universităţii o vor pune în stare de a înfiinţa catedre, institute şi organizaţii nouă, cari, firește, fiecare, vor purta, întotdeauna numele donatorului).

1. Colegiul umanistic, ocupându-se cu studiile clasice:
2. Colegiul literar, ocupându-se cu filologia, istoria şi estetica limbilor şi literaturilor mai nouă.
3. Colegiul istoric.
4. Colegiul artelor plastice şi de aer liber (pictura, sculptura, architectura, arta spaţiului, ornamentica, arte industriale, arte decorative).
5. Colegiul musicei sacre şi profane şi al artelor scenice.
6. Colegiul ştiinţelor naturale şi geografice.
7. Colegiul ştiiţelor fizice şi matematice.
8. Colegiul agricol.
9. Colegiul viticol şi horticol.
10. Colegiul forestier şi al apelor.
11. Colegiul carierelor şi minelor.
12. Colegiul chirurgical.
13. Colegiul medical.
14. Colegiul farmaceutic.
15. Colegiul veterinar.
16. Colegiul pedagogic, ocupându-se cu pregătirea profesorilor de caracter secundar, atât de partea literară şi ştiinţifică, cât şi de cea technică ori profesională.
17. Colegiul ştiinţelor sociale şi juridice.
18. Colegiul ştiinţelor administrative şi de stat.
19. Colegiul ştiinţelor economice şi financiare.
20. Colegiul ştiinţelor politice şi militare.
21. Colegiul comercial-industrial.
22. Colegiul cooperativ şi comunist.
23. Colegiul jurnalistic şi publicistic.
24. Colegiul inginerilor de îmbunătăţiri funciare.
25. Colegiul inginerilor mecanici, electrotechnici şi ai instalaţiilor de igienă publică.

www.digibuc.ro

26. Colegiul inginerilor civili.
27. Colegiul inginerilor navali.
28. Colegiul inginerilor industriali.
29. Colegiul filosofic.
30. Colegiul teologic (atâtea secţiuni câte confesiuni).

Aceste colegii sunt a se subsuma următoarelor Facultăţi, cari sistematizează principiar, *a.* ştiinţific şi *b.* ca concepţie despre lume, în cursuri de caracter general şi sintetic, cunoştinţele izolate, speciale şi technice, predate în colegii.

1. Facultatea de Litere şi Arte, subsumând colegiile 1—5.
2. Facultatea de ştiinţe naturale, subsumând colegiile 6—15.
3. Facultatea de ştiinţe sociale, subsumând colegiile 16—23.
4. Facultatea technologică, subsumând colegiile 24—28.
5. Facultatea filosofică şi teologică, subsumând colegiile 29—30.

N. B. Spre deosebire de toate celelalte colegii, colegiul filosofic nu admite în sânul său decât *magistri* ai uneia din cele 29 de grupe de discipline, predate de colegiile celelalte.

Titlul de *magister*, într'una din grupele de discipline care dau numele colegiilor, se dă pe baza unui examen trecut înaintea Facultăţii din care face parte colegiul.

N. B. In filosofie nu se poate da decât titlul de doctor, precum s'a văzut mai sus.

Titlul de *magister* se dă pe latineşte potrivit numelui colegiului din care respectivul *studiosus* a făcut parte ca *alumnus*: M. L. A. (magister litterarum antiquiorum), etc.

Practic, titlul de *magister* e echivalent cu cel de licenţiat sau doctor din regatul vechiu.

Se dă deocamdată putinţa de lucru (până la alte donaţiuni) în următoarele institute:

A) Cele existente pe lângă fosta universitate maghiară de tip vechiu, adaptate la noul nostru program universitar.

B) In următoarele:

1. Institutul archeologic.
2. Institutul filologic.
3. Institutul istoric.
4. Institutul filosofic.
5. Institutul geografic-morfologic.
6. Institutul geografic-uman, etnografic şi etnologic.

www.digibuc.ro

7. Institutul de estetică socială.
8. Institutul sociologic şi politic.
9. Institutul juridic.
10. Institutul economic şi financiar.
11. Institutul ameliorărilor şi invenţiunilor technice.
12. Institutul ameliorărilor şi invenţiunilor agricole şi industriale.

Profesorii universitari sunt de trei feluri: *regii, honorarii, adiutores*. Retribuţiile lor iniţiale sunt de 1000, 800, 600, la care se adaogă gradaţiile ca în regatul vechiu, iar până la clădirea localurilor-vile cari, ca la Oxford şi Cambridge, ori în America, să dea locuinţă în Universitate, şi un plus pentru chirie ca în vechiul regat. In afară de aceste retribuţii, Universitatea acordă din fondurile ei suplemente acelor profesori distinşi pe care ea îi chiamă dela alte Universităţi, oferindu-le nu numai condiţii morale dar şi materiale superioare, şi acelor profesori ai ei, cari prin munca, talentul lor didactic, ori geniul lor creator, aduc înaintare sau renume Universităţii din Dacia Superioară.

Principiar, înaintarea profesorilor e aceasta: chemaţi ca *adiutores* la Colegii, ei înaintează acolo sau în Facultăţi ca *honorarii*, pentru a ajunge în Facultăţi sau, însfârşit, în Institute, *regii*.

Un *maestru* de institut nu e obligat să facă şi cursuri în *Facultate*, ci el îşi împlineşte misiunea sa de *professor regius* chiar şi numai prin lucrul său în Institut, unde, în locul prelegerilor, el are la ore fixe *colloquiile* cu *scholares*, cu cari lucrează.

Maestrul îşi poate ataşa ca asistenţi alţi profesori. Ei însă sunt datori să lucreze şi în colegiul sau facultatea de unde au fost chemaţi.

Dimpotrivă, date fiind grelele ocupaţii şi marea răspundere pe care o au preşedinţii colegiilor şi decanii facultăţilor, cari răspund de întreaga pregătire intelectuală şi etică a studenţilor instituţiilor lor, ei sunt liberi să facă sau nu prelegeri în timpul prezidenţiei sau decanatului lor. Retribuţia lor nu devine nici mai mare nici mai mică faţă de titlul lor profesoral iniţial, afară de cazul că ei dau o contribuţie prea importantă de muncă sau studii nouă, şi atunci firește sunt răsplătiţi cu suplementele indicate mai sus.

www.digibuc.ro

Directiva spirituală şi controlul superior intelectual, moral şi metodic, îl are rectorul Universităţii, care urmăreşte pas cu pas progresele ori regresele făcute, propune măsuri de îndreptare, etc., etc. El este părintele spiritual al Universităţii. In sarcina sa el este ajutat de senatul Universităţii, compus din preşedinţii colegiilor, decanii facultăţilor şi maeştrii institutelor; în anume cazuri se adaogă câte un delegat ad-hoc din fiecare colegiu şi facultate pentru chestiunile de: 1⁰ reorganizare: 2⁰ chemări de personal; 3⁰ pedepse aplicate profesorilor; 3⁰ acceptări şi destinări de donaţiuni.

Directiva materială şi controlul fondurilor şi instituţiilor economice şi gospodăreşti, luarea socotelilor, etc., o are prorectorul. El este gospodina Universităţii—ca locotenentul de vas – şi este asistat de un colegiu de cinci *curatores*—aleşi—câte unul de fiecare Facultate. El este responsabil de gestiunea sa în faţa rectorului, asistat de senatul simplu.

Rectorul, prorectorul, curatorii, decanii, preşedinţii, sunt aleşi pe un singur an; ei pot fi însă continuu realeşi, dacă gestiunea lor se dovedeşte prosperă pentru Universitate. Maeştrii institutelor sunt dela început aleşi ca şefi de lungă durată. In orice caz e de dorit continuitatea cât mai îndelungată a funcţionării demnitarilor universitari, pentruca Universitatea ce se infiinţează acum să-şi creeze o tradiţie sănătoasă, pe care apoi diferitele schimbări de persoane să n'o mai poată primejdui. Deaceea e de recomandat la primele alegeri ce se vor face o cântărire foarte atentă a aptitudinilor candidaţilor.

Universitatea îşi are editura ei proprie organizată cât mai complet, în toate direcţiile artei tipografice. Curator de drept al activităţii spirituale a editurei şi cu drept de veto e rectorul. Curator cu drept de veto al activităţii materiale a editureie prorectorul. Director al editurei e un magister sau doctor, specialist în publicistică şi jurnalistică.

Toţi profesorii şi toţi studenţii sunt în principiu interni. La început se vor permite însă, probabil în cea mai largă măsură, din cauza lipsei clădirilor, abateri dela acest principiu; pe măsură însă ce vor fi clădiri, principiul se va aplica cu cea mai mare stricteţă. (Vezi mai sus).

Colegiile, Facultăţile şi Institutele dau instrucţia pentru ambele sexe deopotrivă. Pentru partea educativă însă (în internate) paralel cu colegiile masculine, se vor înfiinţa alţele feme-

www.digibuc.ro

nine, adaptate nevoilor spirituale şi sociale ale femeiei, şi având în Facultăţi şi Institute o continuitate teoretică a chestiunilor şi disciplinelor specific feminine, în legătură cu rolul special al femeiei în societatea contemporană. Coeducaţia în colegii este exclusă, din motivul firesc de a păstra neatinse delicateţa sufletului femeiesc, altfel uşor trivializabil printr'un contact prea continuu cu sexul opus, mai brutal şi mai nesimţitor prin însăşi firea lui.

E de dorit ca pentru principalele ramuri ale vieţei sufleteşti şi ale ocupaţiilor practice feminine, să pornească chiar dela început — iar nu abia mai târziu — a funcţiona colegii femenine alături cu cele mnsculine.

Profesorii în colegii, facultăţi şi institute, pot fi fără deosebire bărbaţi sau femei, atât la studenţi cât şi la studente.

Deasemenea au dreptul profesorii-femei a fi aleşi în orice demnitate universitară.

Se va tinde la aşezarea colegiilor şi dacă se poate a întregei Universităţi, cu toate clădirile ei de cursuri, institute, locuinţe şi internate, afară din oraş, amenajându-se lângă râu un mare parc englez, în care clădirile să constitue nu un bloc, ci pavilioane izolate prin spaţii mari şi vegetaţie bogată.

Universitatea se administrează pe ani şcolari: 15 August—15 Iunie. Fiecare an şcolar se deschide festiv în ziua de 1 Septembrie dimineaţa cu o cuvântare de caracter original, filosofic, literar sau ştiinţific, a Rectorului. In aceeaş zi, după amiază, aceeaş solemnitate se face de colegiile unite în Facultăţi şi de Institute.

Universitatea îşi desvoltă activitatea ştinţifică pe semestre: de toamnă, dela 15 August—15 Ianuarie, şi de primăvară, dela 15 Februarie—15 Iunie.

Cursurile încep — sub sancţiune — cel mai târziu la 1 Septembrie şi 1 Martie al fiecărui semestru.

Fiecare profesor e dator cu cel puţin 6 ore de curs şi cel puţin 4 ore de exerciţii practice săptămânal. Senatul sub prezidenţia rectorului priveghează şi pedepseşte abaterile dela această datorie.

Un profesor e dator, în limitele cunoştinţelor şi talentelor sale, a servi Universităţii cele 10 ceasuri săptămânal, oricum şi oriunde ar dispune Senatul, după prealabila cercetare a nevoilor

www.digibuc.ro

Universităţii. De pildă: acelaş profesor poate fi obligat să lucreze: două ore într'un colegiu, două în altul, două în Facultate, două ore de exerciţii practice elementare în colegiu, două ore de lucru superior ştiinţific ca asistent într'un institut, etc.

Planul de cursuri şi orariul universitar al fiecărui semestru se fixează la sfârşitul semestrului precedent într'o şedinţă a *marelui consiliu,* la care iau parte toţi profesorii din întreaga Universitate. La acest consiliu profesorii iau la cunoştinţă planul general de lucru al Universităţii alcătuit de rector şi se supun arbitrajului lui în caz de conflicte de orar ori materii între colegi.

Profesorii sunt invitaţi a institui între ei o alternare de prelegeri în materiile înrudite, făcând fiecare la rând prelegerile celuilalt, pentrucă astfel ei să-şi păstreze totdeauna viu un orizont cât mai larg.

La sfârşitul aceleiaşi şedinţe a *marelui consiliu* se proclamă în chip sărbătoresc, de faţă fiind şi câţi mai mulţi studenţi, pe rând, toţi *doctorii* din semestrul isprăvit.

In cel mult două săptămâni dela încheierea oficială a semestrului, directorul editurei Unicersităţei e dator să scoată în public şi să trimeată pretutindeni *Planul de lucru şi prelegeri* al Universităţii pe semestrul următor.

Preşedinţii colegiilor, decanii facultăţilor şi maeştrii Institutelor sunt răspunzători faţă de rector de negligenţa membrilor instituţiilor lor în darea la vreme a materialului necesar *Planului, în mâinile secretarului marelui consiliu,* care aranjează tot pentru publicare şi predă spre executare directorului Editurei.

C. Vieaţa in colegii.

Nu există prelegeri decât dimineaţa dela 8 până la 1. Toate orele de după masă sunt rezervate higienii, sporturilor, anchetelor sociale, operelor de extensiune universitară, experienţelor în ateliere şi fabrici, lucrărilor în laboratorii, biblioteci, seminarii, institute, etc. Orele de seară sunt rezervate vieţii sociale a studenţilor şi studentelor. Diferitele colegii organizează seri de muzică, de artă scenică, de poezie, etc., etc., fac conveniri de caracter deliberativ, fac întreceri de caracter oratoric, etc., etc. Culcarea e la 11, scularea la 7. Masa de amiazi la 1, cea de seară la 8.

www.digibuc.ro

O mare atenţie dau toate colegiile fără deosebire curăţeniei, sănătăţei şi voiniciei trupeşti. Se admit însă numai sporturi estetice; cele brutale sunt excluse. Fiecare colegiu îşi va avea un comandant al sporturilor.

Bibliotecile colegiilor trebue să fie autonome unele faţă de altele, chiar dacă o carte ar trebui cumpărată de 30 de ori pentru cele 30 de colegii.

Dormitoriile se vor distribui după întovărăşirea firească a *alumnilor*. Cei ce sunt mai înrudiţi sufleteşte îşi aleg dormitoriul lor, fireşte cooptând ei cu majoritate pe ceilalţi până la numărul fix de paturi.

Relaţiile cu profesorii înlăuntrul colegiilor sunt în cel mai larg spirit camaradereşti. Sunt condamnate orice saluturi şi onoruri rigide dela *alumni* la *magistri* şi orice morgă şi asprime dela magistri la alumni.

In afară de motive binecuvântate, profesorii cu familiile lor iau masa în comun cu alumnii. Tonul ce domneşte e acela al unei societăţi distinse: conversaţia — uşoară — nu devine niciodată trivială, sentimentele unora faţă de alţii sunt de cea mai perfectă stimă reciprocă.

Viaţa socială în colegii are ca scop ultim formarea de oameni armonioşi: frumoşi nu numai trupeşte şi intelectual, ci şi etic şi estetic. In special educaţia etic-naţională şi estetic-naţională va fi urmărită prin conversaţii şi discuţii libere, academice şi peripatetice, în după amiezile frumoase şi în serile cu lună în marele parc al universităţii, unde profesorii şi studenţii grupe-grupe, după afinităţile elective care se vor fi creat între ei, vor căuta să-şi lămurească rostul vieţii individuale, sociale şi naţionale.

Studenţii săraci nu vor fi pomanagiii statului ori ai instituţiilor, ci ei îşi vor câştiga, ca în Universităţile americane, singuri existenţa, studenţii cu dare de mână plătind la case taxe speciale pentru serviciile făcute de colegii lor mai săraci (servitori nu vor exista afară de bucătarii şi rândaşii de gunoae şi curăţenie); pentru meditaţiile date de cei săraci celor bogaţi, iarăşi se vor vărsa la casă taxe în folosul lor şi, în sfârşit, studenţii săraci, pentru lucrările frumoase pe care le-ar face ca membri ai institutelor practice vor căpăta premii. Cu taxele în socoteală lor şi cu premiile ei îşi vor plăti — măcar în parte

www.digibuc.ro

— întreţinerea. Studenţii cu dare de mână, care ar îndrăzni să fie necolegiali cu studenţii săraci cari îi servesc, ca şi cei săraci, dacă s'ar arăta servili ori lipsiţi de caracter, vor fi imediat eliminaţi din Universitate.

Colegiile ca corpuri constituite au dreptul de a primi dela oamenii şi instituţiile cu simpatie pentru ele atât bani cât şi alimente de tot felul, pentru întreţinerea studenţilor. Studenţii cari cu rândul se vor ocupa cu economatul vor ţine registre regulate de numele donatorilor şi de cele donate, din care se vor publica de preşedintele colegiului extrase cu mulţumiri la sfârşitul fiecărui an şcolar.

Aşa cum rectorul e părintele spiritual al Universităţii, preşedintele e al Colegiului. Prorectorului îi corespunde în colegiu secretarul.

Secretar ar fi, fireşte, unul dintre profesorii *adiutores*. Căci universitatea nu cunoaşte nici funcţionari, nici servitori, ci numai magistri şi discipuli în perfectă confraternitate socială şi de idei.

Colegiile cari compun o facultate vor avea grijă în alcătuirea orariului lor să lase pentru cursurile generale ce se ţin la Facultăţi, interesând mai multe colegii dintr'odată, ori chiar pe toate, aceeaş oră disponibilă, pentruca toţi alumnii ori studenţii să poată fi prezenţi acolo.

Alumnii cari au făcut cu succes trei ani în Colegiu şi pe baza unui examen au trecut în Facultate, rămân cu vieaţa socială tot în Colegiu, ca *studiosi* şi iau parte facultativ la întreaga viaţă socială a colegiului, întrucât fireşte ocupaţiile lor speciale din facultate le permit.

Examenele de absolvire a colegiilor se dau înaintea Facultăţii.

Colegiile se subîmpart în secţiuni, după nevoile metodice sau ştiinţifice ale colegiului.

Alumnii sunt total liberi în alegerea materiilor lor de studiu. Ei sunt numai obligaţi la un număr minim de cursuri: două principale şi două secundare. Se consideră însă ca o notă foarte rea lipsa de interes, facultativ, pentru alte materii şi specialităţi.

Un alumn al unui colegiu poate urma gratuit şi înscrie în caetul său de frecvenţă, cursuri în oricare alt Colegiu şi — după absolvirea primilor 2 ani de colegiu — în oricare Facultate.

www.digibuc.ro

Pentru obţinerea unui titlu oficial el e însă dator a ţine seamă de organizarea sistematică a instrucţiei pe specialităţi bine grupate în diferitele colegii şi facultăţi, organizare pe care el nu o poate răsturna decât în cazul dovedirei unor aptitudini excepţionale, arătând că stăpâneşte bine un minim de trei specialităţi principale şi trei specialităţi secundare, disparate. Ca răsplată pentru meritele lui i se acordă însă atunci două magisterii dintr'odată, la libera lui alegere (în legătură cu materiile din cari a dat examen).

Orice *studiosus* are dreptul de a lucra în institute subt privegherea profesorului său de Facultate. Lucrările sale sunt valorate — întrucât fireşte nu revelează o genialitate precoce — ca simple exerciţii. El nu e un *scholaris*, ci încă tot numai un *studiosus*.

In colegiile feminine, oricare ar fi specialitatea lor, se va da în orele de după masă o atenţie specială rolului etic şi estetic, social, al femeii. Se va face o înţeleaptă luminare sexuală a sufletului femeesc, se vor da noţiuni de eugenică şi se va face o combatere sistematică a prejudecăţilor obscurantiste familiare şi sociale, cari dau femeia rămasă copil în ghiarele bărbatului bolnav şi stricat, fără putinţă de apărare ori reacţiune.

Colegiile masculine şi cele feminine vor institui jurii comune de onoare pentru pedepsirea studenţilor de ambele sexe, cari se vor fi arătat comuni, brutali ori cinici în relaţiile sociale şi în întâlnirile dintre cele două sexe. Aceleaşi jurii vor proclama în public meritele acelora cari vor fi dovedit un cavalerism în adevăr vrednic de imitat, fie înlăuntrul colegiilor, fie mai ales în vieaţa extra-universitară, de binefacere şi luminare socială întreprinsă de studenţi în opera de extensiune universitară printre lucrători şi ţărani.

Căsătoriile între studenţi şi studente încă din timpul studiilor nu sunt interzise. Ei sunt însă obligaţi imediat ce relaţiile lor au devenit de natură sentimentală, să părăsească chiar dinnainte de căsătorie, colegiile din cari fac parte, luând locuinţă în oraş şi participând mai departe ca externi la lucrările şi reuniunile colegiilor şi facultăţilor.

Chestiunea funcţionarilor şi servitorilor şi a studentelor sărace în colegiile feminine se rezolvă identic ca în colegiile masculine.

www.digibuc.ro

D. Vieaţa în Facultăţi.

Dacă în colegii punctul de greutatete se pune pe instrucţia solidă în specialităţile alese de fiecare şi pe educaţia sănătoasă trupească, etică, socială şi naţională, în facultăţi principala atenţie e indreptată asupra formării mentalităţii ştiinţifice şi filosofice a viitorilor cetăţeni. Deoparte cursurile trebue să dea ultimele rezultate de caracter general obţinute de cercetările contemporane, trebuie să fixeze curentele de idei, mereu în prefacere în fiecare ştiinţă, trebuie să dea studenţilor legătura organică dintre diferitele specialităţi înrudite (aici diferitele cursuri comparate: literatură, artă, ştiinţă), — dealtaparte cursuri de filosofie generală, teoretică şi practică, la îndemâna tuturor studenţilor, fără deosebire de specialitate, au a da putinţa formării în sufletul fiecăruia a unei idei clare despre sensul vieţei (individuale, sociale, naţionale şi universale), iar de alta a unei concepţii despre lume bine definite — fireşte in deplina libertate a alegerei (realiste, idealiste, estetice, teleologic-etice, etc.).

Fireşte, că o atare înţelegere a rostului facultăţilor nu se mai poate împăca cu străvechea clasificare a ştiinţelor şi cursurilor după puncte de vedere aristotelic-scholastice. Atât numele cât şi conţinutul şi spiritul disciplinelor va fi altul. Dacă de pildă în colegii se va admite o împărţire a materiilor după conţinutul lor: limbă latină, limbă greacă, gramatică, metrică, istorie română, etc., în facultăţi nu vor fi decât catedre şi cursuri de *cultură* antică, de *cultură* medievală, de *literaturi comparate*, de *evoluţie biologică*, etc., etc.,

Studenţii ale căror aptitudini spirituale se vor arăta cu totul neadaptabile unui atare ţel al culturii generale, vor fi îndreptaţi spre facultăţile *technice* spre care ei vor arăta mai multă pricepere ori simpatie. Plecând dela principiul că nicio inteligenţă omenească, oricât de modestă, nu poate fi total inutilizabilă pentru scopurile societăţii, profesorii vor avea grijă încă din colegii, dar cu atât mai mult în facultăţi, ca făcând deaproape cunoştinţă cu fiecare dintre elevii lor să descopere şi să trezească în fiecare scânteea activă, care nu poate lipsi în niciun suflet omenesc, dar care trebuie trezită: prin iubire şi muncă. Seminariile, laboratoriile, atelierele (vezi mai jos), de pe lângă fiecare catedră vor da tocmai prilejul acesta, de a deştepta şi pune în acţiune diferitele aptitudini *reale* din su-

www.digibuc.ro

fletul studenţilor mai puţin înzestraţi ca gândire filosofică. Astfel se va socoti ca un deosebit merit, transformarea (printr'o atare influenţare iubitoare) unui student mediocru ori nul la litere ori arte, într'un excelent sau mulţumitor student la ştiinţele naturale ori sociale, sau invers.

Ca şi în colegii, relaţiile dintre profesori şi studenţi în facultăţi trebuie să fie pătrunse de cel mai sincer spirit de camaraderie şi interes *reciproc*. Facultăţile trebuie să fie largi confraternităţi într'o mare ordine de idei, în care studenţii şi profesorii la un loc să socoată ca o datorie de onoare promovarea practică şi teoretică a grupului de discipline cari compun Facultatea, fie în totalul lor, fie — pentru cei mai puţin înzestraţi filosofic, în disciplinele ei generale — subdivize.

Supremul scop ştiinţific şi practic al tuturor Facultăţilor, va fi însă aplicarea la realitatea socială şi naţională românească a tuturor rezultatelor obţinute de cercetarea general omenească, şi în special a umanităţii celei mai înaintate în civilizaţie, în ce priveşte curentele de idei nouă, ori activitatea de ordin material.

Alăturea de studiile aplicate la bogăţia naţională — ca realitate economică — vor trebui să stea cursurile teoretice şi exerciţiile practice cu privire la sufletul naţional şi evoluţia lui — în artă, ştiinţă, filosofie, technică, etc. Pentru întâia dată vor fi deci instituite prelegeri, d. p. despre mythologia, ornamentica, etica, poesia, ştiinţa populară — română, — ori despre istoria filosofiei, artei, ştiinţei, technicei române, culte, — etc.

In sfârşit toate Facultăţile, fără deosebire, vor accentua, în ocazii izolate ca şi, mai ales, în prelegeri sistematice, caracterul romanic al fiinţei noastre cultural-superioare şi vor arăta necesitatea organică a rivalităţii spirituale dintre noi şi vecinii slavi cari ne împresură de toate părţite. Se va ţine — fără şovinism — întotdeauna viu spiritul de solidaritate istorică şi internaţională cu lumea romanică din care facem parte şi se va căuta o fructificare pe toate căile a aptitudinilor noastre deosebitoare faţă de vecinii neromani, o caracterizare din ce în ce mai pregnantă a însuşirilor noastre originale, astfel în cât în concertul universal al culturii omeneşti, nota noastră deosebitoare să reiasă cât mai clară, cât mai armonioasă şi cât mai nobilă.

www.digibuc.ro

E. Vieaţa în Institute

nu are nevoie să fie descrisă aici mai în amănunte, ea având a fi din punct de vedere technic aceeaş ca în toate institutele din lumea cultă, iar din punct de vedere filosofic-social şi naţional inspirată de aceleaşi principii conducătoare ca cele descrise mai sus pentru facultăţi.

F. Seminarii, laboratorii, ateliere.

Pregătirea technică a specialiştilor se face în Universitatea naţională a Daciei Superioare în următoarele institute anexe.

Fiecare Colegiu îşi are, după specialitatea lui, *proseminariile, laboratoriile elementare* sau *atelierele de începători* respective.

Fiecare Facultate îşi are *seminariile, laboratoriile, clinicele, atelierele*, ori *câmpurile* sale *de experienţă*.

Fiecare Institut îşi are departamentul său de: I⁰ *studii prealabile* şi II⁰ *descoperiri*.

Ierarchia practicanţilor din cele trei stadii de activitate ştiinţifică primează ierarchia din cele trei departamente ale Universităţii: un *alumnus* devine *studiosus*, şi un *studiosus* devine *scholaris*, numai după trecerea cu succes a probelor practice din institutele respective.

De aceea examenele date înaintea Facultăţii au a fi nu examene de memorie ori de retorică, ci de metodă şi de activitate practică. Lucrările bune în proseminarii ori seminarii, de pildă, pot scuti de anume probe (nu de toate) de caracter pur teoretic.

G. Extensiunea universitară.

Se declară principiar solidară cu Universitatea naţională a Daciei Superioare întreaga cultură socială a ţinuturilor româneşti dintre Carpaţi şi Tisa.

Toţi reprezentanţii culturii sociale (şcoli, biserici, muzee, biblioteci, teatre, societăţi philarmonice, societăţi ştiinţifice şi literare, etc.) sunt de drept membri ai Universităţii naţionale, în gradele ce li se vor conferi ca indivizi ori corporaţii de Senatul Universităţii (în forma lui cea largă: vezi mai sus). Ca atare ei pot fi, pe baza activităţii lor în aceste grade, înaintaţi şi distinşi potrivit organizării centrale. De pildă, un învăţător

www.digibuc.ro

de sat e de drept *alumnus;* pe baza unei activităţi roditoare acasă şi a urmării cursurilor de vacanţă pe care le institue Universitatea, sau a cursurilor de extensiune ale aceleeaşi (vezi mai jos) el poate deveni *studiosus, magister, scholaris,* ori chiar *doctor.*

In acest fel întreaga lume culturală e direct interesată la bunul mers, şi ia parte la activitatea Universităţii,

Fiecare colegiu stă în legătură de corespondenţă şi personală cu toţi cei a căror activitate e de domeniul lui. El le comunică şi îi ţine în curent cu toate progresele făcute în ştiinţa respectivă, îi convoacă la marile adunări şi festivităţi, le trimite cărţi şi aparate — împrumut — din colecţiile lui, le răspunde la întrebările lor, etc.

Fiecare instituţie culturală provincială se consideră de drept ca o ramură a Universităţii şi îi cere acesteia personal de lucru, material de studii, sfaturi, instrucţii, cursuri şi conferinţe speciale, acolo la faţa locului, anchete generale şi de amănunte, experienţe technice şi sociale, etc.

Universitatea întemeiază în diferitele părţi ale ţării transalpine institute anexe ale ei potrivit cu necesităţile locale; de pildă, în regiunile industriale laboratorii de experienţe technice speciale regiunei, universităţi populare pentru lucrători, muzee şi biblioteci industriale şi de cultură popularizată, etc., în regiunile miniere, instituţii analoage; în regiunile agricole mari câmpuri de experienţe, laboratorii de chimie agricolă, cursuri şi conferinţe de iarnă pentru cultura generală, etc.

Universitatea întemeiază muzee, expoziţii şi biblioteci circulante. Intemeiază *cursuri şi conferinţe ambulante,* etc.

In toată această operă de extensiune universitare întregul corp central ia parte: profesorii ca şi studenţii, deopotrivă. In special studenţii sunt întrebuinţaţi la higiena şi politica culturală-socială a bărbaţilor, iar studentele la higiena şi politica culturală-socială a femeilor.

Un comitet central pe lângă Universitate, avându-şi localul său propriu: *Extensiunea universitară,* cu archiva, biblioteca, materialul şi personalul său de profesori şi studenţi (după greutatea sarcinei ce o are fiecare) lucrează la centru, organizând întreaga activitate provincială, de vară şi de iarnă, de zi şi de noapte. Un număr de membri din provicie, egal cu nu-

www.digibuc.ro

mărul celor dela centru, sunt cooptaţi şi lucrează în diferite localităţi ca împuterniciţi ai centrului. Ei sunt convocaţi la centru individual sau colectiv, după caracterul chestiunilor în desbatere, ori decâte ori nevoia o cere.

Preşedintele *extensiunei universitare* nu este în mod obligator rectorul, ci poate fi şi un alt membru de frunte al Universităţii, specialist, ori cu largi cunoştinţe în cultura socială.

Cursurile de iarnă (pentru agricultori, ingineri, etc.) ca şi cele de vară (pentru funcţionari, învăţători, etc.) nu se fixează într'o singură localitate, ci pe cât posibil, fiecare colegiu central emigrează în vacanţele universitare într'o anume regiune deosebită (dacă e posibil, mereu alta dela o vacanţă la alta).

Sunt cooptaţi ca membri activi ai *extensiunei universitare*, toţi acei învăţători, profesori, preoţi, şefi de instituţii culturale, cari au arătat talent, ştiinţă, activitate deosebită şi Universitatea le decerne ca răsplată pentru activitatea lor social-culturală titlul de *magister* ori *doctor honoris causa*, care apoi le serveşte şi practic la înaintarea în cariera lor specială.

Universitatea fiind democratică în întreaga sa alcătuire, toate hotărîrile se iau pe bază de consilii şi adunări a unui număr cât mai larg de membri, în special în ce priveşte *extensiunea universitară*.

Dealtăparte Universitatea nu înţelege o nivelare la acelaş tip a activităţii culturale. Dimpotrivă Universitatea va apăra în forma şi fiinţa lor actuală (firește cu condiţia modificării părţilor lor slabe), toate acele instituţiuni cari au un întreg trecut istoric în urma lor, ca de pildă şcolile Blajului, diferitele cocietăţi culturale şi de teatru, muzee şi biblioteci locale, etc.

H. **Stipendii şi missiuni în străinătate.**

Universitatea va acorda, mai ales la început, un număr foarte mare de burse — studenţilor, magistrilor şi doctorilor — şi de missiuni — profesorilor şi membrilor activi ai *Extensiunei*, pentru a face studii şi cercetări la acele Universităţi şi în acele instituţii şi institute străine, unde ramura respectivă de ştiinţe. arte ori technică a făcut cele mai mari progrese.

Deasemenea se va acorda din cinci în cinci ani câte un concediu de jumătate de an rând pe rând la grupe de profe-

www.digibuc.ro

sori cari să meargă spre a-şi reface şi completa cunoştinţele şi lucrările lor, ca şi cum ar fi activi la postul lor central.

I. Politică şi cultură socială şi naţională.

Universitatea va întreprinde, în afară de lucrările ei ştiinţifice, pure şi aplicate, o întreagă serie de publicaţii pentru lămurirea şi conducerea curentelor de idei în direcţia politicei şi higienei sociale, în direcţia politicei sociale, în direcţia politicei naţionale şi în direcţia culturei sociale şi naţionale. Ea va alcătui pentru aceasta o mare arhivă de documente strânse de toţi membrii ei, centrali şi de extensiune, cu un biurou statistic şi bibliografic şi o revistă lunară de politică şi cultură socială şi naţională, în care va duce lupta cea mai activă pentru ridicarea etică şi politică a valorii indivizilor din păturile de jos ale naţiunii.

K. Publicaţii ştiinţifice.

Toate publicaţiile de caracter literar, filosofic, artistic, istoric, ştinţific, social şi technic vor fi sistematizate de un *Comitet* special *al publicaţiilor Universităţii.* Au dreptul de a publica pe cheltuiala Universităţii toţi membrii interni şi de extensiune (juniori şi seniori) ale căror lucrări vor fi socotite vrednice de această onoare în urma examinării de către secţiunea respectivă de specialişti ai Comitetului publicaţiilor. Venitul net din vânzare va fi împărţit egal între Universitate şi autor.

L. Missiuni şi cercetări ştiinţifice în ţară.

Universitatea va delega din sânul ei specialişti cari să cerceteze în lucrări şi explorări speciale tot ce priveşte înfăţişarea fizică şi spirituală a patriei şi naţiunii noastre — firește — cu specială preferinţă în Dacia Superioară.

M. Jocurile olympice ale Universităţii.

Din trei în trei ani (adică tot al patrulea an, numărând şi pe cel cu jocurile) Universitatea va institui în vacanţa de vară mari întreceri între toţi membrii ei tineri şi bătrâni, centrali şi de extensiune, din întreaga Dacie, în care cei ce se

www.digibuc.ro

vor distinge mai mult vor fi încoronaţi cu o simplă coroană de foi verzi, proclamându-se biruitori pentru timpul până la viitoarea întrecere.

La aceste jocuri partea ştiinţifică, technică şi filosofică va fi manifestată în expoziţii ale descoperirilor, invenţiunilor şi lucrărilor; partea artistică însă va fi de caracter public în mari întreceri şi reprezentări ori execuţii artistice sub cerul liber în teatre, ori stadii de gen antic.

Frumuseţea trupului va fi deopotrivă cu frumuseţea spiritului, reprezentată în aceste întreceri.

www.digibuc.ro

II.

SUFLETUL DELA OXFORD[1])

de
CONSTANTIN MUREŞANU
licenţiat în Filosofie şi Drept.

I. Infăţişarea externă a colegiilor universitare. — Spre inima lor, prin porţile umilinţei. — Infăţişarea internă. — Aspecte şi forţe educative caracteristice colegiilor oxfordiene: — Parcul şi câmpul de sporturi. — Biserica şi rolul ei în educaţia estetică, morală şi socială. — A treia forţă educativă: The Hall.

II. Factorul hotărîtor în colegiu: Profesorul. — Străinii despre dascălii dela Oxford. — Nota caracteristică a educatorilor oxfordiani: Devotament apostolic. — Metoda lor: influenţa directă. — Scopul urmărit: creşterea caracterului şi cucerirea insuşirilor cuprinse în termenul »gentleman«.

III. Concluzia: Sufletul dela Oxford ca sfetnic în purificarea mediului social şi organizarea şi reorganizarda şcolilor noastre.

I.

În preajma universităţilor oxfordiene — Englejii le zic colegii — trăeşti cam aceleaşi sentimente, pe cari le ai citind cu atenţie pagini din trecutul educaţiei: nădejdile legate de misiunea şcolilor se întăresc şi înseninează; mai mult: le şi vezi cum se prind în valurile de suflet, cari se rup din inima fiecărui colegiu, pâlpăind deasupra lor ca în liniştea fumului de smirnă, pornit din domoale legănări de cădelniţă.

Cele douăzeci şi-unu de altare înfăţişează, caşi pedagogia privită în aspectul istorico-eroic, tot atâtea vii mărturii, de netăgăduite victorii în cel mai greu război — cu întunericul, prostia şi viciul sub diferite forme. Pentru acei cari mai au

[1]) Puţini fii ai ţării noastre au studiat în ţara clasică a educaţiei, în Anglia. Atmosfera specială a colegiilor engleze la noi este prea puţin cunoscută. In astfel de împrejurări am socotit că articolul reprodus aici şi datorit unui tânăr profesor român care-şi completează studiile pedagogice la Oxford şi în alte centre universitare engleze, poate să fie de un mare folos pentru »Colegiul Latin« din Cluj, întemeiat anume cu scopul de a ajunge cu timpul, pentru neamul nostru, ceeace au fost pentru Englezi, colegiile dela Oxford. Autorul articolului (publicat mai întâi în »Convorbiri literare« Nr. 2, 1922) a binevoit a-mi da autorizaţia spre a-l reproduce aici, — şi pentru care îi aduc vii mulţumiri.

www.digibuc.ro

încă îndoieli asupra leacurilor contra proiectelor zilelor noastre, un pelerinaj la Oxford ar fi de cel mai mare folos: omul de stat va înțelege că fără de școli, nu poți avea oameni, fără de cari, legi și reforme sunt litere moarte, în cel mai bun caz — iluzii ieftine și fără veleat. Învățătorii de meserie s'ar întoarce cu puteri înoite și mult întineriți, la munca în care trebuie așa de mare jertfă și credință pentru triumfuri de toți așteptate.

Colegiile oxfordiene îți vin în ajutor; ele alungă și umbrele de îndoială: au biruit oamenii până și Timpul. Deși străvechi, — din războiul cu vremea, au eșit atât de robuste, de crezi că-s gata să înfrunte și lunga lungime a veacurilor. Și nu-s numai înarmate cu instinctul luptei, ca anglo-saxonul obișnuit, dar, prin măreția lor liniștită, care se desprinde, ca din fiecare lespede — anticipează biruințî sigure. Și deși îndreptățite la drept — meritată mândrie, stau totuși învăluite de o tăcută smerenie.

La această însușire, indispensabilă omului ca și așezămintelor, se adaugă altele: mai întâi, o înțeleaptă severitate, care se câștigă la ființi și lucruri, numai dintr'o lungă experiență, izvorul cuminteniei cu trăinicie și adâncime; în fața lor, nu mai poți sta cu gânduri ușuratice, fiindcă prinzi legături cu tăriile vieții și te vezi năvălit de fiorii veșniciei; iar, ca o întregire, stau învăluite de o simplitate nobilă și îngândurată, ca un cânt de vecernie.

Și de n'ai ști nimic din trecutul lor, de sufletul frământat aici, sute de ani de-arândul, — simți bine și de departe, că sunt cetățile spiritului care țâșnește din fiecare cotlon, adunat din creerul a mii de studenți și sute de dascăli, cari dela 1249 încoace au luminat fără întrerupere bătrânele încăperi.

Cerul mai totdeauna închis al Oxfordului și par'că răzămat pe crestele colegiilor le îmbracă ca cu o haină-urzită cu gânduri, adăpostind cu ajutorul zidurilor de cetate, din jurul înaltelor școli — comoara de suflet, geniul colegiului — ferindu-l de irosire și întinare.

Pe dinafară, mai toate samănă cu niște castele din evul mediu sau mânăstiri din aceiași vreme; dar, pline de suflet, cum a fost epoca istorică, care ne-a dat scolasticismul, vestitele catedrale gotice și colegiile oxfordiene.

Cu greu îți vine să crezi, că în aceste muzeie așezate ca

www.digibuc.ro

în liniştea satului, şi cu totul rupte de viaţa marilor centre engleze, în aceste vechi locaşuri, sunt şi azi cele mai vestite şcoli, pentru înnoirea poporului englez.

* * *

Ca să ajungi în interiorul celor mai multe din ele, trebuie să treci prin coridoare întunecoase; întrările sunt la unele din cale afară de modeste. «Părinţii noştri — scrie Burgon — zidiau în alt spirit; ei se mulţumiau cu o întrare cucernică, lăsând lucrurile alese pentru interior; şi bine ştiau meşteşugul, de a înălţa sufletul, silindu-l să între mai întâi prin «Porţile Umilinţei».[1])

Dacă în liniile lor mari şi pe dinafară, universităţile Oxfordului — cetitorul să-şi amintească că sunt douăzeci şi una — îs mult asemănătoare, — în aspectul lor lăuntric, înfăţişază o pronunţată individualitate, ca cel din urmă cetăţean englez: e fiecare în felul lui, ferindu-se ca de un primejdios lucru, de a sămăna cu altul. A fi o copie slugarnică a vecinului tău, umblând pe urmele lui, când tu poţi avea cărarea ta, această atitudine e considerată la Engleji, ca o îndoită tâlhărie: furi prin aceasta individualitatea ta de un suflet, lipsind, în acelaş timp, şi societatea de o forţă nouă. Principiul acesta e tare la ei, găsindu-şi aplicaţii în toate manifestările vieţii: dela arhitectura colegiului, până la aceia a caracterului englez.

După ce laşi în spate zidurile de cetate, straja măsivă între viaţa Oxfordului şi aceia a colegiului, intri într'o lume nouă. Aici e un tot, în cea mai armonică aşezare: mulţimea de morminte vechi şi totuşi fără de moarte care umbresc pereţii împrejmuitori, fac loc tinereţii fără bătrâneţă: tot ce imperiul britanic a avut mai preţios în uriaşa-i întindere, a strâns la Oxford şi cu aceste elemente a înzestrat colegiile universitare, după planurile fruntaşilor din arta engleză şi cu grija cu care o mamă hrăneşte pruncul deabia născut.

Cât belşug de frumseţă şi ce nobile bogăţii pun Englejii la picioarele studenţilor dela Oxford la Cambridge, ca şi în cele nouă mari centre de educaţie: Eton, Harrow, Rugby. Winchester, Westminster, Charterhouse, Merchant Taylors, St. Paul şi Shrewsbury e la fel — se poate vedea din câteva exemple.

[1]) Alden's Oxford Guide, p. 25.

www.digibuc.ro

Să-şi închipue cetitorul, Universitatea din Bucureşti în grădina Cişmigiului: pe lac, covor de frunze şi buchete de nufăr alb; prin îngustele cărări de apă, străjuite de florile lunii, rânduri de lebede îşi taie cale, în disciplina elegantă a cocoarelor; răţuşte sprintene aleargă obraznice şi deavalma aspre marginea locului unde copiii din partea lacului, le cheamă cu bucăţele de pâne. Parcul e plin de flori crescute ca din pământ; nu vezi nimic din rânduiala meşteşugită a grădinilor botanice.

In mici poiene, observi că iarba e bătătorită; figuri geometrice de forme dreptunghiulare stau însemnate cu var, pe pământul negru-gălbui: sunt locurile pentru tennis, — un joc aşa de popular în Anglia. Sub copaci bătrâni, bănci, dar mai totdeauna goale; studentul englez, după ce scapă de ora de curs, preferă mişcarea: sportul şi jocul — educaţia fizică — e patima lui.

Şi dacă adăugăm la marginea grădinei Cişmigiului un brâu puternic de apă, şi învăluim totul — universitatea, lacul, florile, aleile cu arbori bătrâni, în câmpurile de sporturi, în farmecul şi răcoarea pădurei, şi dacă în locul sgomotului din Bucureşti, punem liniştea de mănăstire a Oxfordului, ne facem o mică ideie de colegiul Worcester, care nu se bucură de cea mai fericită aşezare, căci e aproape de centrul oraşului şi n'are nici vre-o faimă deosebită de a celorlalte.

Colegiul «St. Mary Magdalen» ocupă o suprafaţă de o sută douăsprezece pogoan e(acres). Din această întindere, o parte e cuprinsă de gospodăria şcolii, încolo, — păduri cu admirabile poene, grădini şi flori şi vestite alee stau la dispoziţia fericiţilor interni ai acestui colegiu, unde şi-a făcut studiile, printre alţi oameni eminenţi, şi Addison, marele reformator moral şi social al Angliei şi unul dintre educatorii Europei în veacul al XVIII-lea. Una din cele mai frumoase aleie poartă numele lui, «Addison's Walk».

Ca la aceste două colegii: Worcester şi Magdalen, se găsesc mai la toate, parcuri întinse, cu grădini, flori şi ramuri din Tamisa, alintată la Oxford. «Isis» şi drăgălaşul Cherwell, un afluent al ei, le scaldă pe cele mai multe.

Şi ca şi oraşele universitare germane, mai fiecare colegiu are câte o alee clasică. Dar pe când la Jena sau Heidelberg,

www.digibuc.ro

aceste locuri de reculegere se numesc «Drumul filosofilor», aici li se spune cu nume mai umile: «Aleia-Mare» la Christ Church, «Aleia Teilor» la Trinity şi aşa mai departe.

Minunate grădini de tineri, — aşa se înfăţişează după interiorul lor colegiile dela Oxford. În aer curat îşi petrec studenţii englezi cea mai mare parte din timpul lor, având drept educatori: Natura; iar unde nu dovedeşte ea, vine Arta şi dragostea camaradului, şi mai la urmă, ca o întregire influenţa profesorului prieten, care la Oxford se numeşte — Tutor.

In mediul acesta tinerimea engleză se desvoltă ca după idealul filosofului educator Platon. Studenţii îşi trec o bună parte din timp «într'o regiune plină de sănătate, hrăniţi de icoane şi sunete drăgălaşe, adăpându-se cu Bine şi Frumos din fiecare lucru; adieri nobile le mângâe ochiul şi urechea, ca un zefir, care din regiuni mai curate, vine încărcat de balsam, punându-le din tinereţe sufletul în asemănare, dragoste şi armonie cu frumseţea Raţiunei»[1])

Atmosfera colegiului le dă vigoare şi virtute, «un fel de sănătate şi frumseţe şi bună deprindere a sufletului»[2])

La *Oxford* — şi în cele mai multe şcoli lucru e la fel — *poporul englez, o naţie de negustori, a făcut faptă din cele mai avântate utopii.*

Experienţa oxfordiană arată una din cele dintâi datorii ale educatorului: cunoaşterea, dupăcum cere cazul; crearea şi purificarea atmosferei, în care se ridică un neam: prunci, copii, holtei şi adulţi. Influenţa mediului e hotărîtoare, prin forţele lui puternice şi continui; ea e dezastruoasă sau binefăcătoare, după interesul ce-şi pune educatorul, a cărui trudă, fără ajutorul prietenos al mediului, e sisifică risipă de energie, — tragică ca şi chinurile lui Tantalus.

A doua forţă educativă şi aşa de mult caracteristică şcoalei engleze, e Biserica, al cărei suflet stă în cartea clasică a Angliei: Biblia.

„Acestei opere îi datoresc educaţia oamenii mari ai poporului englez; din Biblie îşi trage naţia filozofia zilnică; din Biblie îi izvorăşte idealismul moral»[3]).

---

[1]) Republica lui Platon, Cartea III.

[2]) Aceiaş scriere, Cartea IV.

[3]) Fr. de Hovre, German and English Education, p. 63.

www.digibuc.ro

Gândul cerului e nedespărţit tovarăş în viaţa englezului; e unul din marele lor izvoare de putere în viaţa economică; elementul divin e atotputernic, când e vorba de o instituţie ca Şcoala. In Biblie ei văd „un altar al celor sfinte; temelia ştiinţei şi literaturei, a folosului obştesc şi a fericirei individuale, pe baza principiilor morale; dela ea cer fericirea societăţii, prin metodele plăcute lui Dumnezeu".

Nu numai atât: îi stăpâneşte credinţa „că nu poţi fi bun cetăţean al pământului dacă n'ai învăţat să stai după cuviinţă în cer".

Cele douăzeci de capele cari împodobesc colegiile din Oxford şi din cari unele sunt biserici monumentale şi cu faima pe care o ţin la noi; Trei-Ierarhi dela Iaşi ori Mănăstirea dela Curtea-de-Argeş, ne arată puterea sentimentului religios în atmosfera dela Oxford. Câteva exemple ne vor arăta în ce forme se caracterizează această forţă:

In înzestrarea bisericilor nu s'a făcut nici o economie de bani, timp şi geniu. Artişti mari, arhitecţi, pictori şi sculptori, au repetat mai la fiecare povestea „Meşterului Manole". Şi nu numai ei, dar parcă unul câte unul din familia colegiului, a fost însufleţit de idealul artistului român. Fruntaşii societăţii la rândul lor, au adus sume enorme.

Luăm ca pildă colegiul „Keble". Acest aşezământ e din cele mai noi; a fost inaugurat la 1870, fiind ridicat prin subscripţie publică pentru a cinsti amintirea lui John Keble, sufletul mişcării spirituale numită „The Oxford Movement".

Biserica e înflorită cu vestite mozaicuri şi picturi, înfăţişând momentele mari din vechiul şi noul testament.

Desemnul este opera lui Butterfield; suma necesară — peste 60.000 lire — din donaţia W. Gibbs. Capela mai are şi tabloul celebru „Lumina Lumii" de Holman Hunt, donaţia doamnei Combe.

Şi aşa, mai toate capelele se disting prin belşug de bogăţii artistice. Vestit e prin sculpturile lui »All Souls College«; unde Crucifixul e înconjurat de 36 statui şi 100 statuete, opera lui E. Geflowski, cu supravegherea lui Sir G. G. Scott şi cu cheltuiala contelui Bathurst.

Nu mai puţin glorioasă e capela dela „New College". Aici avem unele geamuri pictate de Jervais, după desemnurile

www.digibuc.ro

lui Sir Joshua Reynolds, iar altele, se crede, desemnate de şcolarii lui Rubens [1]).

Prin biserică atmosfera colegiului capătă o pronunţată notă artistică: frumosul naturei, care se desprinde din parcuri, grădini şi flori, se întregeşte cu acela al arhitecturei, picturei şi sculpturei. Şi dacă punem corurile îngrijite, cari sunt mai totul în serviciile religioase, şi nu uităm nici cântarea luminoasă a clopotelor, atunci înţelegem că educaţia estetică e o realitate. Frumosul hrăneşte cu puteri unite sufletul tânărului englez.

Binele însă vorbeşte în capela colegiului, mai tare decât Frumosul. La universitate ca şi în mahalaua Londrei, biserica e un centru religios şi social de cea mai mai mare însemnătate. Prin biserică legătura cu forţa divină e puternică şi continuă; ea aduce studentului pe lângă o înţelegere mai completă a vieţii, dar şi primenire în viaţa sufletească; în felul acesta prin rugăciune, imnuri şi predici, se pregăteşte şi întăreşte studentul pentru lucrul cel greu în marile probleme sociale. Să simpatizeze cu suferinţele celor mulţi, la colegiu învaţă; în capela colegiului nu numai ca se discută academic problema mizeriei, — de aici pornesc banii şi misionarii pentru marile instituţii filantropice şi sociale ale Angliei.

«*Idealul colegiului* — cum ne spune preotul G. W. Gent — *e, ca să facă din religie nu numai o mângâere pentru sufletul fiecăruia, dar mai presus de toate, o forţă vie în viaţa practică, care să conducă, creştinând raporturile dintre oameni*».

* * *

In strânsă legătură cu biserica şi, ca ea, şi ca şi parcul, nedespărţită de colegiul oxfordian, e: »The Hall«. Prin frumuseţea ei externă, şi mai mult prin bogăţia de artă: picturi, cari îi îmbracă pereţii şi geamurile, apoi sculpturi în lemn, — această încăpere aminteşte aula universităţilor continentale, ori sala de onoare din şcolile cu vechi tradiţii.

Altul e însă rostul lor în viaţa colegiului: ele nu sunt localuri de sărbătoare, pentru cursuri şi ocazii solemne; prin anumite puncte ele se leagă cu biserica vecină de care sunt nedespărţite. Atmosfera de vechime le apropie; vine apoi sentimentul religios care le prinde în altă unitate.

[1]) Insemnările sunt luate din Aldens Oxford Guide.

www.digibuc.ro

În capelă raportul cu divinitatea se leagă prin eroii bisericei, reprezentaţi în icoane şi sculpturi, şi prin ctitorii colegiului, cari dorm de veci în criptele din subsolul capelei.

Prin galeria de portrete cari reprezintă pe întemeietorii, profesorii şi alţi binefăcători ai colegiului, sufletul aulei e aproape la fel cu acela al capelei: plin de gravitate religioasă.

Intre ele, e doar numai o diferenţă mai pronunţată: capela e mijlocul, prin care cerul — prin sfinţi şi martiri — se coboară pe pământ; aula e mijlocul, prin care omul, prin dascăli şi alţi crainici ai culturei, năzueşte spre ideal.

Şi, ca să încheiem cu o asemănare, amândouă îs năvălite de frumos: al capelei, încins de „simplitate nobilă şi măreţie liniştită", al aulei luminos ca şi cântarea clopotelor din Oxford.

In aulă gustă studenţii ceasuri atât de plăcute, ca şi acele cheltuite în sporturi. In aulă, şi sub privirea prietenoasă a educatorilor, se continuă sub forme uşoare cultura ştiinţifică şi literară, prin discuţii în legătură cu prelegerile universitare; aici se leagă prietenii, aici prin influenţa colegului şi a tutorului, se petrec schimbările cele mai mari în sufletul tânărului colegian.

Cum englejii îs oameni practici şi cu mult instinct pedagogic, mediul acesta încărcat de îngrijită umanitate, serveşte de sală de mâncare. Ce local mai prielnic pentru educaţia tânărului, decât sufrageria! Aici omul vine flămând şi lacom după hrană; odată cu ea, îi năvălesc în minte impresiile artistice tot aşa de necesare în creşterea corpului, ca şi bucatele pregătite la prânz şi la cină.

Aici îşi găseşte o înţeleaptă aplicare principiul: »Frumosul e necesar oricând«

Ce multă asemănare între practica pedagogică dela Oxford, şi versul poetului englez:

«Opera de artă, în veci te fericeşte»[1])

In decorarea sălei de mâncare s'a pus aceiaşi grijă, ca şi în înfrumuseţarea capelelor şi înflorirea parcurilor. Şi sunt aşa de mândri de ele, că, de cum apuci a intra în colegiu, primeşti îndemnul ca să nu pleci, fără a studia cu atenţie „Hala".

Câteva exemple: la »Queen's College« planurile aulei a fost făcute de Sir Christopher Wren; decorurile de C. E. Kempe.

[1]) Yohn Keats, Endymion.

www.digibuc.ro

In loc de clopot, glasul trâmbiţei buciumează studenţii la masă. Şi alt obicei ca la noi: în ziua de Crăciun se umblă cu colindul!

Tânărul de aici, e întovărăşit în năzinţa lui spre cultură, de umbre istorice: Edward, — Prinţul Negru, Henric V., Addison, Wycherly, J. Bentham şi mulţi alţi eminenţi bărbaţi cari au trecut prin acest colegiu.

In hala dela «Christ Church» găsim o galerie întreagă de nume celebre: Cardinalul Wolsey, Sir Thomas More, Erasmus, Locke, la care se adaogă portretele binefăcătorilor colegiului: Sir Peter Lely, Sir Thos. Gainsborough, Sir Godfrei Kneller, Sir Thos. Lawrence, Sir Joshua Reynolds, Sir Martin Shee, ş. a. La aceste portrete, considerate de engleji ca opere de artă, se adaogă altele: Gladstone de Sir I. E. Millays, Dr. Liddon de Sir H. von Herkomer şi D. Pusey, de profesorul Richmond.

Cetitorul să-şi amintească din nou numărul colegiilor şi-şi va face o slabă ideie de belşugul de artă, care întovărăşeşte viaţa studentului englez. Din pomelnicul de Sir-i şi doctori, ni se arată ce mare sprijin a primit şcoala engleză dela fruntaşii vieţii culturale şi politice.

Icoanele acestea îi spun studentului, că şcoala lui s'a ridicat prin prinosul unor generoşi binefăcători, amintindu-i de datoriile lui faţă de colegiu.

De piatră să fii, şi rămâi înduioşat când afli, trecând prin colegiul «Oriel», că un student şi-a ajutat colegiul cu 100,000 lire, adică 2.5000,000 după cursul normal.

In «All Souls» un membru al colegiului Codrington lasă o bibliotecă de 80,000 volume.

La «University College» Dr. Rodcliffe întemeiază burse bogate; exemplele îs ca fără sfârşit.

In dosul icoanelor artistice, care luminează bătrânii pereţi ai halelor, cetitorul să citească sute şi mii de lire, dăruite colegiului de foştii lui şcolari, profesori sau prieteni, ori ani de muncă cinstită şi devotată cheltuită de profesori şi tutori în educaţia valurilor de tineret, cari au trecut prin colegiul respectiv.

In felul acesta e asigurată independenţa materială a colegiului şi în aceiaş vreme trăinicia lui morală. Caşi capela, hala e un admirabil mediu de educaţie estetică, morală şi socială. In

www.digibuc.ro

strâns contact cu Frumosul, Adevărul şi Binele obştei, studentul prinde trainice legături cu aceste forţe; cetitorii şi binefăcătorii colegiului îi lămuresc cu sfat continuu şi cu îndemn spre împlinirea datoriilor lor faţă de Şcoală şi Societate.

II.

Ideia educaţiei e forţa care dă viaţă nouă şi nota dominantă din civilizaţia engleză: Biserica, cu bogata ei activitate culturală, socială şi filantropică; numeroasele secte religioase, cari pun în opera lor misionară. entuziasm şi jertfă mai presus de orice laudă; asociaţiile morale; societăţile filantropice; cluburile umanitare; apoi, neobositele ligi, aşa de multe, de crezi că poţi încinge pământul cu firmele lor, — toate aceste organizaţii au la temelie o problemă pedagogică. *Câte idealuri şi păcate omeneşti, atâtea societăţi englezeşti, neobosite în propaganda binelui şi cu neîmpăcată duşmănie contra viţiilor.*

In Anglia, ca în vremea de glorie a Spartei, a fi educatorul celui mai tânăr or mai puţin luminat decât tine, e una dintre cele dintâi datorii.

Un cetăţean fără interes în asemenea probleme, e socotit lipsit de caracter. In această ţară, mediul educativ e atât de puternic că dac' ar peri toate şcolile, Anglia nu ar intra în stare de barbarie.

Despre şcoala engleză putem zice că este ce trebue să fie şcoala: regina aşezămintelor educative, înconjurată de o întreagă oaste de instituţii culturale; «ea coordonează cele mai bune procese educative adăogând formele ei speciale; ea apare ca purtătorul ideal al celor mai înalte idealuri din trecut şi prezent»[1])

Universitatea din Oxford stă printre şcoli, ca şcoala printre celelalte aşezăminte educative engleze. Ecest loc de mare cinste, îl ţine prin atmosfera profund educativă a colegiilor şi prin factorul hotărîtor, care e gloria şi tăria colegiilor oxfordiene, — Profesorul.

Străinii veniţi la Oxford pentru studii speciale de pedagogie, nu găsesc niciodată destule cuvinte pentru a preţui după merit, pe educatorii de acolo.

Devotamentul pentru student este cea dintâi notă carac-

[1]) F. E. Bolton, Principles of Education.

www.digibuc.ro

teristică a dascălului dela Oxford; despre el se poate spune ca şi despre învăţătorul model, descris de profesorul american H. Münsterberg:

„*Lucrul esenţial în personalitatea educatorului, nu-e cultura lui, nu-i energia, nu-i meşteşugul, nu-i abilitatea şi nici practica ci* Entuziasmul Pedagogic. *Un profesor, care nu simte frumseţea sfântă a chemării sale, şi care vine la catedră nu fiindcă inima lui e plină de dorul de a învăţa tinerimea, ci ca la o slujbă oarecare, aduce grele dezastre studenţilor şi mai mari lui însuşi.*

Căldura inimei lui e hotărîtoare în viitorul şcolar; ea decide sensul instrucţiei — spre mântuirea sau moartea tânărului.

Dacă entuziasmul îi atinge sufletul, orice învăţătură este plină de viaţă şi izvor de inspiraţii; tânărul va înţelege lumea cu inima, care crede în valori eterne, năzuind spre înfăptuirea idealului care dă înţeles vieţii şi veşnică valoare fiecărei personalităţi şi dorind să participe la viaţa adevărului şi a înţelepciunei.

Încredere entuziastă în valoarea idealurilor umane, e lucrul cel mai de preţ, pe care studentul îl poate învăţa dela profesorii lui.«[1])

Spiritul de jertfă al tutorului — educatorul caracteristic Oxfordului — e arătat de unul din cei mai buni specialişti în problema universităţilor — de profesorul american Ch. Thwing, dupăcum urmează:

„Nici un om din Oxford nu-i mai conştiincios, mai harnic şi mai credincios decât tutorul; în entuziasmul lui, merge până la uciderea fiinţei sale. Să predai cinci ceasuri pe zi, an după an, să înveţi, cum trebue să înveţi, dându-ţi sufletul odată cu cunoştinţele, — aceasta înseamnă desintegrare mintală, distrugere ori moarte".[2])

La această însuşire, aduce alta tot aşa de necesară, ca cea dintâi, şi fără de care profesorul poate fi orice, numai educator nu.

„El are puterea de a vedea cu ochii studentului, de a auzi cu urechile studentului şi de a simţi cu inima studentului. Puterea lui în substituire intelectuală e unică. Tutorul stă în locul părintelui, — „loco parentis". El dă ajutor tânărului să intre

[1]) H. Münsterberg, Psychologie and the Teacher.

[2]) Ch. Thwing, The Universities of the World.

www.digibuc.ro

în viaţă, dă ajutor vieţii în elanul creator, faţă de care este ca un preot binefăcător".[1])

* * *

Cuvintele lui Goethe despre Natură: „singura carte, care oferă pe toate filele ei conţinut bogat" — se pot aplica şi Oxfordului; aici, ca şi în cartea Naturei „fila cea mai interesantă e aceia despre om".

In adevăr, la Oxford studiul despre om are întâietate mai mult; aici, în inima clasicismului păgân şi creştin; aici, în inima teologiei şi a filozofiei, atenţia educatorilor e îndreptată mai întâi asupra studenţilor. Crearea condiţiilor prielnice pentru dezvoltarea lor normală, înlăturarea crizelor, aşa de puternice în evoluţia tânărului, — sprijinirea lui în cucerirea individualităţii, personalităţii şi a caracterului moral, — acesta e scopul profesorului dela Oxford.

In îndeplinirea lui, ei înlătură tot ce-i desparte de inima studentului, toată maşinăria pedagogică: programe încărcate, metode pedante şi pretenţii arogante, cari fac din şcoală «mormântul vieţii», — lăsând între ei şi tânăr, să curgă iubirea simplă, care fără meşteşug nimereşte de-a dreptul drumul inimei.

Şi aşa, prin prieteneşti legături cu studentul, iubind din destul ştiinţa, dar punând înaintea ei studentul, — prin influenţa directă dezvoltă în sufletul tânărului puterea de simţire şi gândire «în adâncime, lăţime şi înălţime», ajutându-l în exerciţiul voinţei şi îndrumându-l spre cucerirea caracterului moral.

«Energia, care în alte universităţi se cheltueşte cu înaintarea ştiinţei, la Oxford se abate spre formarea caracterului. Tutorul dela Oxford îşi trece cu studenţii săi timpul pe care profesorul de aiurea îl închină studiilor personale. Aceste legături continui şi personale, între student şi profesor alcătuesc cea mai pronunţată notă din educaţia universitară engleză».[2])

Prin această forţă, socotită «esenţială în educaţia reală»,[3]) la care el adaugă jertfa de sine şi entuziasmul pedagogic, locul profesorului în societate «e încărcat de demnitate; munca de fiecare zi, în legătură cu sufletul deschis al tinerilor, a căror

[1]) Ch. Thwing, The American College.

[2]) J. Wells, Oxford and Oxford Life, p. 40—50.

[3]) J. Adams The Evolution of Educational Theory, p, 380.

www.digibuc.ro

recunoştinţă îl va întovărăşi în vieaţă, îi dă mari bucurii; asemenea educator răspândeşte adevăr, aprinde entusiasm şi serveşte nu unui stăpân arbitrar, ci idealurilor inimei sale»[1]).

Ca să rezumăm, practica pedagogică dela Oxford, a dat Angliei oamenii ei mari; Roger Bacon, Duns Scotus, Occam, Wyckliffe, John Colet, Thomas Morus, Cardinalul Wolsey, Robert Peel, Gladstone, Ruskin şi alţii, s'au format sau au profesat la Oxford.

Aceiaşi metodă, repetată la universitatea soră — Cambridge — a dat alt rând de nume istorice: Bacon de Verulam, Herwey, Milton, Newton, Pit, Wordsworth, Tennyson, Thackeray şi Darwin.

Tot dela Oxford au pornit marile mişcări spirituale care au regenerat viaţa poporului englez.

Oxfordul ne-a arătat condiţiile generale ale educaţiei: organizarea mediului; — Oxfordul ne-a dat o metodă: iubirea. Mai mult decât atât: practica oxfordiană ne spune, că idealul şcolilor, indiferent de grad, trebuie să fie omul de caracter, — Gentleman-ul pe englezeşte, — cuvânt căre nu se poate traduce în altă limbă şi căruia i-ar corespunde în româneşte „omul cumsecade" — formulă de asemenea unică şi intraductibilă, şi ca şi termenul „gentleman", — mult bogată în omenie şi frumuseţe.

* * *

Ralph Waldo Emerson, Carlyle al Americei, ne spune că cel mai însemnat fapt din istoria modernă e creaţia Gentlemanul-lui [1]).

Definiţia gentleman-ului, o găsim sub diferite variante, în mai toate cărţile cari se ocupă cu problema educaţiei; cuvântul, şi sufletul legat de acest termen, e foarte popular şi în societatea engleză, ca un imn religios.

Omul cumsecade şi în strânse legături cu omenia,— omul de treabă şi folositor prin gând şi faptă unei instituţii: şcoală, biserică, spital, club, etc, — omul care caută să-şi valorifice toate darurile sale, pentru ca din belşugul lor să îmbogăţiască fericind societatea,— omul care urmăreşte individualitatea pronunţată, pusă în slujba aşezămintelor sociale, — acesta e tipul obişnuit la englezi, acesta e gentleman-ul de toate zilele.

[1]) H. Münsterberg, op. cit.

www.digibuc.ro

Cardinalul Newman ni-a dat definiţia clasică a gentleman-ului. Faptul caracteristic e că un învăţat dela Oxford, a făcut teoria gentleman-ului din experienţa şi fapta de fiecare zi a colegiilor.

„Adevăratul gentleman se sileşte să facă pe fiecare mulţumit şi ca acasă. In societate, el nu scapă pe nimeni din vedere: aşa, e blând cu cel sfios, binevoitor cu omul retras şi milostiv cu nerodul. Gentleman-ul îşi cântăreşte apoi mult cuvintele, potrivindu-le după ascultători; se păzeşte de vorbe fără socoteală şi discuţii neplăcute; în conversaţie, nu ia locul de frunte, şi dacă povesteşte ceva, nu-i niciodată plictisitor şi nu spune nimic despre el, decât atunci când e rugat de alţii. Gentleman-ul nu pleacă urechea spre palavre şi calomnii; dacă nu-i lăsat în pace, se apără cu multă delicateţă, observând vechea maximă, care ne învaţă, să ne purtăm cu duşmanul, ca şi cum ar fi unul din prietenii noştri. Gentleman-ul nu se simte necinstit de insulte; are prea mult bun simţ pentru aceasta; nu-şi aminteşte de ele, fiind din cale afară de ocupat, şi-i destul de cuminte ca să poarte ură contra bârfitorilor. Gentleman-ul, răzimat pe principii filozofice, îndură cu răbdare suferinţele, ca inevitabile, la fel dezastrele, ca ireparabile, şi în acelaş chip Moartea, căci ea e destinul lui. Deasemenea mintea lui disciplinată îl fereşte de mojicia grosolană a oamenilor fără creştere, cari în societate, caşi uneltele neascuţite, rup în loc să taie frumos, înţeleg greşit discuţia, risipind timpul cu fleacuri. Oricând, de are sau n'are dreptate, el e drept; mintea lui e prea limpede, ca să-l îndemne altfel, — e simplu, pe cât e de energic, scurt pe cât e de hotărît. La nimeni nu afli mai multă omenie, decât la dânsul; el ştie slăbiciunile omului: tăria, întinderea şi limitele raţiunei lui.

Dacă e ateu, gentleman-ul are mintea prea largă şi adâncă, ca să ia în râs religia, ori ca să lucreze în contra ei; el e destul de înţelept, spre a fi fanatic în necredinţa lui. Gentleman-ul respectă evlavia şi rugăciunea; el dă sprijin deasemenea aşezămintelor religioase, ca venerabile, utile şi pline de frumuseţă. Gentleman-ul e prietenul toleranţei religioase; e îndemnat la aceasta nu numai de filozofia sa, care l-a învăţat să vadă fără părtinire, toate formele de credinţă, dar mai mult de blândeţea inimei, — straja credincioasă a civilizaţiei.

www.digibuc.ro

In cazul când nu-i creştin, are totuşi o religie, — în felul lui; în acest caz, e o religie a imaginaţiei şi sentimentului; e religia în care se întrupează ideile frumoase, măreţe şi sublime şi fără de care nu poate ajunge la o largă filozofie; e religia care recunoaşte existenţa lui Dumnezeu ori a unei puteri necunoscute care întrupează perfecţiunea. Şi în acest produs al raţiunei, ori creaţie a imaginaţiei, gentleman-ul găseşte izvorul gândurilor virtuoase şi punctul de plecare al unei învăţături aşa de sistematice şi cuprinzătoare, încât el seamănă cu un discipol al creştinismului»[1]).

III.

In reorganizarea economică şi morală a neamului, unit politiceşte, — în crearea culturei care să înfăţişeze adâncimile sufleteşti ale Statului care numără aproape 18.000.000 locuitori, — în reînvierea civilizaţiei româneşti, răspândite în cultura populară şi unică în lume prin aspectul ei estetico-moral, — în înfăptuirea acestor puncte şi a multor altora cari stau în vrerea fiecărui cetăţean din România întregită, nădejdea cea dintâi şi cea de pe urmă ni-o punem în — educaţie.

Am fost crescuţi în visuri nobile: înstărirea sătenilor şi desrobirea fraţilor. Cele mai duioase nume din vocabularul de zile mari, au fost: Pământ ţăranilor şi — Transilvania, Basarabia, Maramureşul, Crişana şi Bucovina, şi alte două, acoperite încă de jalea obişnuită: Banatul şi Macedonia. Idealurile copilăriei noastre stau aevea. Ce nouă ţintă ar putea da mai bună şi plină de rodnicie unitate energiei naţionale decât — Educaţia Neamului?

Dacă sunt idealuri cari pot suferi amânare şi pentru care lucru un popor nu poate fi învinovăţit de criminală negligenţă, pentru România liberă problema educaţiei se pune cu aşa de mare tărie, că orice zăbavă aduce în grea cumpănă însăşi existenţa Statului, pregătind pe nevăzute şi cu neaşteptată iuţeală, ireparabile dezastre. Strajă sigură contra vremurilor de durere, plângere şi scrâşnirea dinţilor, putem avea numai în sufletul muncitorilor din târguri şi dela sate prinşi cu trainice legături de pământul şi sufletul ţării, prin educaţie, care până acuma li-a lipsit şi care fără întârziere trebuie să vie.

[1]) John Henry Cardinal Newman, The Idea of a University, p. 209-211.

www.digibuc.ro

Aşa că, pentru zilele noastre, problema-ideal a educaţiei se înfăţişează ca o problemă de viaţă, — ca problema problemelor, şi — acum ca nici când în cursul istoriei neamului, ca problemă de: «acum ori niciodată!».

Dacă pentru realizarea unităţii politice am mobilizat toate forţele naţionale, jertfind a şaptea parte din populaţie şi jumătate dacă nu mai mult din munca strânsă de veacuri, — *pentru înfăptuirea unităţii sufleteşti, fără de care cea politică e doar mai mult o faimă, — trebue să mobilizăm nu numai statul major şi ostaşii dela Ministerul Instrucţiei ci toată rezerva naţională, din care să facă parte orice intelectual: plugar cu carte, preot, medic, ofiţer, advocat, funcţionar, şi orice forţă capabilă de a sprijini cu mintea, sfatul sau gologanul, înoirea neamului prin «altă educaţie».*

Şi după cum în războiul pentru unitatea politică, *care ni-a dat numai condiţia de viaţă normală*, noi am jertfit Morţii cei mai buni fii şi am dat distrugerii bogăţii imense, — *pentru educaţia neamului care ne va da însăşi viaţa cea nouă şi va reînvia vechea omenie şi civilizaţie românească*, trebue să facem nesfârşite sacrificii: impozite anume pentru educaţie, colecte naţionale pentru şcoală, timbre speciale pentru sprijinirea culturei; la cari izvoare vor veni cu siguranţă şi daruri benevole. Să ne deprindem cu ideia, că cu bugetul de la Instrucţie nu se poate face nimic, — aşa e de mic!

* * *

In limpezirea problemei de educaţie, spiritul pedagogic englez, caracterizat printr'un proverbial bun simţ, ne ţine câteodată par'că anume calea, ieşindu-ne înainte, ca spre ajutor; în fiecare aspect al educaţiei engleze găsim admirabile exemple şi aşa de potrivite pentru nevoile noastre.

Urmărind cu atenţiune însemnările noastre despre colegiile din Oxford, cetitorul va găsi multe răspunsuri în legătură cu cele dintâi probleme pedagogice: locul cel mai prielnic pentru aşezarea şcolilor, — educaţia prin mediu şi principalele forţe educative care creiază şi hrănesc atmosfera potrivită pentru creşterea caracterului şi, apoi, condiţiile pe care trebue să le întunească profesorul educator.

In rezumat, Oxfordul, prin şcolile lui, ne dă o strălucită pildă de o societate cuminte — poporul englez — care pune

www.digibuc.ro

cele mai bune forţe naţionale: oameni, ştiinţă, artă, şi averi imense, în serviciul educaţiei. Şi, ca o întregire a exemplului, la Oxford avem tipul dascălului apostol, care cu un devotament care aminteşte vremea lui Socrate şi Platon, îşi serveşte naţia prin nobila artă a educaţiei.

Dar profesorii dela Oxford nu s'au mulţumit să îndrumeze spre virtute numai tinerii aleşi — prin intelect sau naştere — din societatea engleză: dela Oxford porneşte o credinţă nouă: Universitatea prin profesorii şi absolvenţii ei, trebuie să răspândească cultura şi printre aceia cari nu pot veni la Universitate: lucrători, funcţionari, mici negustori şi agricultori, oameni cari din cauza sărăciei sau a împrejurărilor au rămas cu educaţia neisprăvită.

Activitatea extraşcolară, unul din cele mai glorioase aspecte ale universităţii engleze, şi care a adus în părţile sărace şi întunecate ale Angliei, profesori ambulanţi, biblioteci, şcoli, cluburi, ligi şi asociaţii culturale, această mişcare dela Oxford a pornit.

Şi ca o încoronare şi în acelaş timp, un minunat exemplu de adaptare la spiritul vremei, la Oxford, în cetatea boerimei engleze, se află Universitatea lucrătorilor, — e colegiul „Ruskin", în care muncitorii engleji, au internat complet şi admirabila şcoală pentru ştiinţele sociale şi economice. Condiţiile în care trăesc lucrătorii studenţi sunt aşa de bune, că întrec şi cele mai utopice visuri.

* * *

In societatea şi şcoala românească, avem nevoe de un suflet mult asemănător celui dela Oxford; prin el mediul nostru social, contra căruia, cu sute de glasuri ne plângem, se va purifica, luând în largă măsură din atmosfera cuminte, senină şi înălţătoare a şcolii acelaş suflet.

„Şcoala va fi un organ al vieţii naţionale, având ca funcţie specială, consolidarea forţei spirituale, menţinerea continuităţii istorice, chezăşuirea marilor biruinţi şi garantarea viitorului".[1])

„Prin asemenea şcoală, naţia ar fi conştientă de forţele permanente, din cari s'au inspirat dearândul cele mai nobile mişcări din viaţa ei; prin ea, ţara ar lua parte la visurile fiilor ei aleşi, — s'ar supune de bună voie la o severă critică, — şi-ar înnoi idealurile şi reîndruma energiile"[2]).

[1]) şi [2]) T. P. Nunn, Education: Ist. Dataand First Principles, p. 202.

www.digibuc.ro

EPILOG.

In ziua de 11 Maiu a. c., când ultima coală a acestei cărţi era sub tipar, am primit dela Directorul general al Instrucţiei din Cluj, adresa de mai jos, pe care din parte-mi n'o mai comentez nici printr'un singur cuvânt.

România.
Ministerul Instrucţiunii
Directorul general, Cluj.

Cluj, la 28 Aprilie 1922.

Nr. 9510/1922, S. III.

Domnule Profesor!

La adresele Dvoastră din 8 şi 10 Aprilie a. c., înregistrate la noi sub Nr. 9509/922 şi 9510/922, avem onoare a Vă aduce la cunoştinţă că din partea noastră am făcut toţi paşii necesari ca să împăcăm conflictul ivit între Dvoastră şi Direcţiunea Casei Invăţătorilor. E acum rândul Dvoastră ca, luând contact cu Direcţiunea Casei Invăţătorilor şi satisfăcând obligamentelor Dvoastră de chiriaş, să găsiţi în dispoziţiile nouei legi a chiriilor, baza pentru împăcarea definitivă a conflictului.

La ameninţarea Dvoastră că daţi în judecată Statul pentru abuz de putere şi anarhie, Vă comunicăm că din partea noastră nu s'a făcut nici abuz de putere, nici anarhie, — dimpotrivă, la intervenţia noastră, Directorul Casei Invăţătorilor a declarat că Vă pune la dispoziţie cămara de lemne, podul şi spălătoria.

Director general
Mateiu.

Această carte s'a tipărit cu banii strânşi de autorul ei la 1918, pentru ziarul „România Nouă“ din Chişinău (Basarabia), dela Românii ardeleni emigraţi în Crimea. S'a terminat tipărirea la 13 Maiu 1922.

---

www.digibuc.ro

DE ACELAŞ AUTOR:

1. Limba nouălor cărţi bisericeşti. Sibiiu, 1905.
2. O călătorie în Alsacia-Lorena. Ţara şi şcolile ei. Bucureşti, 1908.
3. Ziaristica bisericească la Români. Studiu istoric. Sibiiu, 1910.
4. Der moderne Utraquismus oder die Zweisprachigkeit in der Volksschule (Nr. 414 din „Pädagogisches Magazin".) Langensalza, 1910.
5. Câteva probleme ale şcoalei româneşti din Ardeal. Iaşi, 1910.
6. Despre educaţie. Sibiiu, 1910.
7. Cercetări privitoare la situaţia învăţământului nostru primar şi la educaţia populară. Sibiiu, 1911.
8. Şcoala românească din Ungaria în anul 1911. Sibiiu, 1912.
9. Învăţătorimea română din Sălagiu. Sibiiu, 1912.
10. Situaţia învăţământului în comitatul Hunedoarei. Arad, 1913.
11. Anuar pedagogic (1913.) Sibiiu, 1913.
12. Chestiunea manualelor în şcoalele noastre secundare. Sibiiu, 1913.
13. Chestiunea concentrării profesorilor români sub scutul «Asociaţiunei.» Sibiiu, 1913.
14. Cum s'ar putea asigura viitorul şcoalei româneşti din Ardeal. Arad, 1913.
15. Şcoala românească din Transilvania şi Ungaria. Desvoltarea ei istorică şi situaţia ei actuală. Bucureşti, 1915.
16. Viaţa şi organizaţia bisericească şi şcolară în Transilvania şi Ungaria, Bucureşti 1915.
17. Pentru protecţiunea copiilor. — Ce s'a făcut în privinţa aceasta în Transilvania. Bucureşti, 1915.
18. Şcoala românească din Pesta. Bucureşti, 1916.
19. Şcoalele germane din România. — O primejdie naţională. Bucureşti, 1916.
20. Învăţământul în Budapesta. Bucureşti, 1916.
21. Din istoria literaturii noastre didactice I. Bucoavnele. În Analele Academiei Române, secţia literară, 1916.
22. Din istoria literaturii noastre didactice II. Abecedarele din Transilvania, id. Bucureşti, 1916.
23. Din istoria literaturii noastre didactice III. Cărţile de citire din Transilvania, id. Bucureşti, 1916.
24. Sărbătoarea Basarabiei. Chişinău, 1917, (în colaborare).
25. Deşteptarea Moldovenilor de peste Nistru. Chişinău, 1918.

www.digibuc.ro